

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

CHP DÖNEMİNDE KIZ TALEBE YURTLARI

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Merve KARADAĞ İĞMAN**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Erol KAYA**

ARALIK 2025, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“CHP Döneminde Kız Talebe Yurtları” isimli **Yüksek Lisans** tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Merve KARADAĞ İĞMAN

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Tarih
Program Adı : Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı : CHP Döneminde Kız Talebe Yurtları

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 135 sayfalık kısmına ilişkin 26/12/2025 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: **% 17**'dir.

Filtrelemeye **alıntılar dâhil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimeden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 26/12/2025

Danışman: Prof. Dr. Erol KAYA

Öğrenci: Merve KARADAĞ İĞMAN

KILAVUZA UYGUNLUK

“CHP Döneminde Kız Talebe Yurtları” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Merve KARADAĞ İĞMAN

Danışman

Prof. Dr. Erol KAYA

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Erol KAYA danışmanlığında **Merve KARADAĞ İĞMAN** tarafından hazırlanan “**CHP Döneminde Kız Talebe Yurtları**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

26/12/2025

JÜRİ:

Danışman : **Prof. Dr. Erol KAYA** (İmza)
Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Sena COŞĞUN KANDAL** (İmza)
Üye : **Dr. Öğr. Üyesi İsa TAK** (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2026 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /2026

Doç. Dr. Müge Manga

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bilindiği üzere eğitim, yeni kuşakların toplum içerisinde yer edinebilmeleri için gerekli bilgi, deneyim ve becerilerini geliştirerek onların kişiliklerini oturtmalarına yardım etmektedir. Mustafa Kemal Atatürk, cumhuriyeti kurduğu dönemde geçmişte gelişime kapalı olan ve medreselerin elinde kalmış bir toplumu devralmıştır. Bu dönemde geleceğin çocuklarını yetiştiren anneler olacağı için, kadınlar ne kadar eğitilmiş olursa gelecek neslin de o kadar eğitilmiş olacağına inanılmıştır. Cumhuriyet Dönemi daha kurulduğu ilk dönemde, cumhuriyet kadını imajının oluşturulması için devrimler yapılmıştır. Oluşturulan bu cumhuriyet kadınının en temel özelliği ise belli bir eğitim seviyesinden geçmiş olması, çağın gereklerine ayak uydurarak toplumsal hayata katılmış olmasıdır.

İki bölümden oluşan bu çalışmada, ilk bölüm, Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü dönemlerindeki eğitim politikalarına, Cumhuriyet Halk Partisi döneminde açılan eğitim kurumlarına ve 1923-1950 yılları arasında ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının sayıları ile bu kurumlarda öğrenim gören talebe sayılarına dair tablo halinde sunulan verilere yer verilmektedir. Ayrıca, söz konusu eğitim kurumlarının kuruluş amaçlarına ilişkin açıklamalar da bu bölümde ele alınmakta, bu yönüyle araştırmacılar için derli toplu ve karşılaştırmaya elverişli bir bilgi çerçevesi sunmayı amaçlamaktadır. İkinci bölümde Cumhuriyet Halk Partisi döneminde açılan talebe yurtları hakkında detaylı bilgi verilerek Cumhuriyet Halk Partisinin il dışından okumak amacıyla gelen çalışan ve fakir talebelerin masraflarını üstelenerek eğitim almalarını sağladığından bahsedilmiştir. Bu bölümde, talebe yurtlarında uyulması gereken kurallardan, yurtlarda çalışan memurların görevlerinden, talebelere verilen yemeklerden, yine yurtlarda barınan talebelere verilen kıyafetler ve bu kıyafetlerin ne kadar süre giyilebileceğinden bahsedilerek araştırmacılara geniş bir bilgi yelpazesi sunulmuştur.

Öncelikle danışmanlığımı üstlenen, tez çalışmamın her adımında bilgi, birikimi ve tecrübesi ile değerli rehberliğini ve desteğini esirgmeden çalışmamın başarılı bir şekilde tamamlanmasında büyük emeği geçen, bana her konuda, her zaman yardımcı olan, yol gösteren ve destek olan saygıdeğer tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Erol

KAYA'ya, tezim hakkında önerilerde bulunan ve düzenlememe yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Sena COŞĞUN KANDAL'a teşekkür ederim.

Hayatım boyunca büyük bir özveri ile beni destekleyen, her zaman ve her kararında yanımda olan, bugünlere gelebilmemi sağlayan ve haklarını asla ödeyemeyeceğim sevgili anneme ve babama, hayatımın her alanında olduğu gibi, tez çalışmamı hazırlarken de her aşamada bana yardımcı olan sevgili eşim Furkan O. İĞMAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Merve KARADAĞ İĞMAN, Erzincan, 2025

CHP DÖNEMİNDE KIZ TALEBE YURTLARI

Merve KARADAĞ İĞMAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Aralık 2025

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Erol KAYA

ÖZET

Cumhuriyet döneminde başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere ileri gelen devlet adamlarının genel düşüncesinin kadınların eğitilmesi meselesi üzerinde olduğu görülmüştür. Bu sebeple ilk olarak eğitimde kadınlara da erkekler kadar eşit haklar tanınmış ilkokul, ortaokul, lise ve üniversitede kadınların okuma oranının arttığı gözlemlenmiştir. 1 Kasım 1928 tarihinde Harf İnkılabı kabul edilerek Osmanlı alfabesi geçerliliğini yitirmiş ve Latin harflerini esas alan Türk alfabesi yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe giren harf inkılabı ile yeni harflerin halka öğretilmesi düşüncesinin oluşmasıyla yeni alfabeyi halka öğretmek ve okuryazar oranını artırmak için 1 Ocak 1929'da Millet Mektepleri kurulmuştur. Millet Mektepleri ihtiyacı karşılamayınca yerine Halkevleri açılmış Halkevlerini ise Köy Enstitüleri takip etmiştir.

Dönemin iktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, kadınların eğitilmesi üzerinde önemle durmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi 1924 - 1942 yılları arasındaki dönemde yurt boşluğunu doldurmaya çalışmıştır. Bu boşluğu doldurmak amacıyla talebelerin eğitim aldıkları mekteplerin yanında talebe yurtları inşa ettirmiştir. İnşa edilen bu talebe yurtları; CHP'nin açtığı talebe yurtları, Sıhhat ve İçtima-i Vekaletinin açtığı talebe yurtları, Türk Maarif Cemiyetine bağlı talebe yurtları, vilayetler tarafından himaye gören talebe yurtları, şahsa ait ve ticaret amaçlı açılan talebe yurtları olarak beş grupta toplanmıştır. Bu yurtlarda talebeler eğitim dönemleri boyunca yurtlar tarafından belirlenen ücret karşılığında yatılı olarak kalmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurtları, Cumhuriyet Döneminde Kadın Eğitimi, Millet Mektepleri, Köy Enstitüleri.

GIRLS' STUDENT DORMITORIES FROM THE CHP ERA

Merve KARADAĞ İĞMAN

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, December 2025

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Erol KAYA

ABSTRACT

During the Republican era, it was observed that the general opinion of leading statesmen, especially Mustafa Kemal Atatürk, focused on the issue of women's education. Therefore, women were initially granted equal rights with men in education, and an increase in the literacy rate of women was observed in primary, secondary, high school, and university. On November 1, 1928, the Alphabet Reform was adopted, rendering the Ottoman alphabet obsolete and introducing the Turkish alphabet based on Latin letters. With the implementation of the alphabet reform, the idea of teaching the new letters to the public arose, and to teach the new alphabet and increase literacy rates, People's Schools were established on January 1, 1929. When the People's Schools proved insufficient, Community Centers were opened, followed by Village Institutes.

The Republican People's Party (CHP), the ruling party of the time, placed great emphasis on the education of women. Between 1924 and 1942, the CHP attempted to fill the gap in student dormitories. To this end, they had student dormitories built alongside the schools where students received their education. These student dormitories were grouped into five categories: those opened by the CHP, those opened by the Ministry of Health and Social Affairs, those affiliated with the Turkish Education Society, those sponsored by the provinces, and those privately owned and opened for commercial purposes. Students stayed in these dormitories for the duration of their education, paying a fee determined by the dormitories.

Keywords: Republican People's Party Girls' Student Dormitories, Women's Education in the Republican Era, National Schools, Village Institutes.

İÇİNDEKİLER

CHP DÖNEMİNDE KIZ TALEBE YURTLARI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xv
TABLolar LİSTESİ	xvii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET HALK PARTİSİ DÖNEMİNDE EĞİTİM

1.1.Mustafa Kemal Atatürk Dönemi Eğitim Politikası (1923 – 1938).....	2
1.1.1.Mustafa Kemal Atatürk’ün Kadınların Eğitimi Üzerindeki Hedefleri	5
1.2.İsmet İnönü Dönemi Eğitim Politikası (1938 – 1950)	11
1.3.Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde Eğitim Kurumları	15
1.3.1.İlköğretim	15
1.3.2.Ortaöğretim.....	18
1.3.3.Yükseköğretim	21
1.3.4.Millet Mektepleri	23
1.3.5.Halkevleri ve Halkodaları.....	27
1.3.6.Köy Enstitüleri.....	31

1.3.6.1.Kadın Eğitimi ve Köy Enstitüleri.....	33
1.3.6.2. Kız Enstitülerinin Açılması.....	34
1.3.6.3. Kız Enstitülerinin Türk Modernleşmesindeki Önemi.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

CHP DÖNEMİNDE KIZ TALEBE YURTLARI

2.1. Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurtları.....	42
2.1.1.Cumhuriyet Halk Partisinin Açtığı Talebe Yurtları.....	44
2.1.1.1.Cumhuriyet Halk Partisinin Cağaloğlu'nda Açmış Olduğu Kız Talebe Yurdu.....	45
2.1.1.2.Cumhuriyet Halk Partisinin Malatya'da Açmış Olduğu Talebe Yurdu.....	48
2.1.2. Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekâletinin Açtığı Talebe Yurdu.....	51
2.1.2.1.Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekâletinin Açtığı Leyli Tıp Talebe Yurdu.....	52
2.1.3.Türk Maarif Cemiyetine Bağlı Talebe Yurtları.....	55
2.1.3.1. Kadirga Talebe Yurdu.....	56
2.1.3.2. Darülfünun Talebe Yurdu.....	57
2.1.3.3. Türk Maarif Cemiyetine Bağlı Diğer Talebe Yurtları.....	58
2.1.3.3.1. Bursa Kız Lisesi.....	58
2.1.3.3.2. Bursa Talebe Yurdu.....	59
2.1.3.3.3. Ankara Mektebi.....	59
2.1.3.3.4. Ankara Talebe Yurdu.....	59
2.1.3.3.5. Eskişehir Yatı İlk Mektebi.....	59
2.1.3.3.6.Edirne Talebe Yurdu.....	60
2.1.3.3.7. İstanbul Talebe Yurdu.....	60
2.1.3.3.8.Adana Talebe Yurdu.....	61

2.1.3.3.9. Çorum Talebe Yurdu.....	61
2.1.3.3.10. İzmir ve Konya Talebe Yurdu.....	61
2.1.3.3.11. İzmir Karantina Yurdu.....	61
2.1.4.Vilayetler Tarafından Himaye Gören Talebe Yurtları.....	63
2.1.4.1. İzmir Kız Talebe Yurdu.....	63
2.1.4.2. Balıkesir Talebe Yurdu.....	63
2.1.4.3. Dicle Talebe Yurdu.....	64
2.1.5.Şahsa Ait ve Ticaret Maksadıyla Açılan Talebe Yurtları	64
2.1.5.1. Üniversiteliler Talebe Yurdu.....	64
2.1.5.2. Toros Kız Talebe Yurdu.....	64
2.1.5.3. Anadolu Talebe Yurdu.....	65
2.2.Darüşşafaka Atabinen Talebe Yurdu.....	71
2.3.Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri	74
2.3.1.Üniversite Talebe Birliği	74
2.3.2.Milli Türk Talebe Birliği	76
2.3.3.Teknik Üniversite Talebe Birliği	77
2.3.4.Yüksek Tahsil Gençlik Derneği.....	77
2.4.Yurt Çalışanlarının Görev ve Yetkileri	78
2.4.1.Yurt Müdürünün Görev ve Yetkileri	78
2.4.2.Müdür Muavinlerinin Görev ve Yetkileri	80
2.4.3.Büro Şefinin Görev ve Yetkileri	81
2.4.4.Kâtibin Görev ve Yetkileri.....	82
2.4.5.İdare Memurunun (Mutemet) Görev ve Yetkileri.....	83
2.4.6.Hesap Memurunun Görev ve Yetkileri	84
2.4.7.Ambar ve Depo Memurunun Görev ve Yetkileri	84
2.5.Cumhuriyet Halk Partisi Tarafından Tayin Edilen Talebe Memurunun Görevleri...86	

2.6.Cumhuriyet Halk Partisi Yurtlarındaki Nöbetçilerin Sorumlulukları	88
2.7.Talebe Yurtlarında Uyulması Gereken Hükümler.....	90
2.7.1.Umumi Hükümler.....	90
2.7.2.İnzibati (Düzen) Hükümler.....	92
2.8.Talebe Ücretleri	94
2.9.Cumhuriyet Halk Partisi Yurtlarında Barınan Talebelere Verilen Cezalar	95
2.9.1.İhtar Cezası	96
2.9.2.Tescil Cezası	96
2.9.3.Tevbih Cezası	97
2.9.4.Muvakkat İhraç.....	97
2.9.5.Daimî İhraç	98
2.10.Talebe Yurtlarının Yemek İşleri.....	99
2.10.1.Yurt Talebelerinin Günlük Yemek Listeleri	99
2.10.2.Çorba Yapmak İçin Kullanılan Malzemeler	100
2.10.3.Çerez Olarak Kullanılan Malzemeler	101
2.10.4.Kahvaltı Olarak Kullanılan Malzemeler.....	101
2.10.5.Kompostolar İçin Kullanılan Malzemeler	101
2.10.6.Hamur Tatlıları İçin Kullanılan Malzemeler	102
2.10.7.Hoşaf İçin Kullanılan Malzemeler	102
2.10.8.Sütlaç veya Muhallebi İçin Kullanılan Malzemeler	102
2.10.9.Aşure İçin Kullanılan Malzemeler	103
2.10.10.Talebelere Verilen Günlük Meyve Miktarları	103
2.10.11.Temizlik İçin Kullanılan Malzemeler	104
2.10.12.Çamaşır ve Bulaşık İçin Kullanılan Sabun Miktarları.....	104
2.11.Yurtlarda Barınan Talebelere Verilen Giyim ve Eşya İstihkakı.....	108
2.12.İstanbul Cumhuriyet Halk Partisi Yurtları Tabipliği Umumi Talimatı	109

2.13. Talebe Yurtlarındaki Sağlık İşleri	110
2.13.1. İdare Tabibinin Başlıca Vazifeleri.....	111
2.13.2. Revir Tabibinin Başlıca Vazifeleri.....	112
2.14. Talebe Yurtlarında Bulunan Revirlerin İçerisindeki İlaç Dolabında Bulundurulması Zorunlu Olan Malzemeler	115
2.14.1. İlaçlar	115
2.14.2. Sağlık Malzemeleri.....	115
2.15. Cumhuriyet Halk Partisinin Talebelere Uygulamış Olduğu Yardım Politikaları..	116
2.15.1. Burs Verme	117
2.15.2. Olağanüstü Bir Sebeple Bir Kereye Mahsus Olarak Yardım.....	118
2.15.3. Talebe Yurdunda Kendi Hesabına Yatırma	119
2.15.4. Parti Himayesinde Yurtta Yatırma ve Parti Himayesinde Okuma	119
2.16. Tahsilde Bulunan Kimsesiz ve Fakir Talebelere Parti Tarafından Yapılacak Olan Yardım Talimatnamesi	120
2.17. Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdunun Nisan ve Mayıs Aylarına Ait Gelir, Masraf ve Borç Listesi.....	121
2.17.1. Gelirler.....	121
2.17.2. Masraflar.....	121
2.17.2.1. Sarf Edilen Masraflar	121
2.17.2.2. Sarf Edilecek Masraflar.....	122
2.17.3. Borçlar	122
2.18. Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdunun 1941 Mali Yılına Ait Hesap Durumu	122
2.19. Kız Talebe Yurdunun 1941 Yılına Ait Gelir Durumu.....	123
2.20. 1940 – 1941 Yıllarında Talebe Yurtlarında Yapılan Zamlar	123
2.21. 1941 Yılı Mali Bütçesi	125

2.22. Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdu’nun 27.05.1941 Yılına Ait Kesin Hesap Cetveli.....	127
2.22.1.Gelir Kısmı	127
2.22.2.Masraf Kısmı	127
2.22.3.Genel Toplam.....	128
2.22.4.Emanet Gelir Toplamı.....	128
2.22.5.Nakit Mevcudunun Beyanı.....	128
2.23.Kız Talebe Yurdunun 1942 Yılına Ait Gelir Durumu.....	129
2.24. Kız Talebe Yurdunun Kadro Cetveli.....	131
2.24.1.Memur Aylıkları.....	131
2.24.2.Hizmetli Aylıkları	132
SONUÇ	133
KAYNAKÇA.....	136
ÖZ GEÇMİŞ	149

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BKZ	: Bakınız
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DER	: Derleyen
ED	: Editör
HAZ	: Hazırlayan
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
VB	: Ve benzeri
VS	: Ve saire

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde İlköğretim ile İlgili İstatistik.....	18
Tablo 1.2: Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde Ortaokul ile İlgili İstatistik	20
Tablo 1.3: Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde Ortaöğretim ile İlgili İstatistik.....	21
Tablo 1.4: Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde Yükseköğretim ile İlgili İstatistik.....	23
Tablo 2.1: Yurtta Bulunan Talebelerin 12 Aylık Yurt Ücretlerini Gösterir Liste.....	95
Tablo 2.2: Yurtta Bulunan Talebelerin 12 Aylık Yemek Masraflarını Gösterir Liste...	107
Tablo 2.3: Yurtlarda Barınan Talebelere Verilen Eşya ve Giysiler.....	108
Tablo 2.4: 1941 Yılına Ait Kız Talebe Yurdunun Gelir Kısmı.....	123
Tablo 2.5: 1942 Yılına Ait Kız Talebe Yurdunun Gelir Kısmı.....	129
Tablo 2.6: Memur ve Hizmetlilere Ödenen Maaşlar.....	129
Tablo 2.7: Yurtta Yapılan Yemek Masrafları.....	129
Tablo 2.8: Yurttaki Masraf Tutarları.....	130
Tablo 2.9: Yurtta Kullanılacak Yakacakların Tüketim Bedeli.....	130
Tablo 2.10: Yurtta Yapılan Çeşitli Masraflar.....	131

GİRİŞ

Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal Atatürk'ün kadına daha da önem vermesiyle Türk kadını başta eğitim olmak üzere her bakımdan yükselmeye başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk Türk kadınına güvenerek onları hak ettikleri yere gelebilmeleri için yenilikler yapmıştır. Bu dönemde Türk kadını, yalnızca eşine hizmet etmek ya da çocuk doğurup onları beslemekle sınırlı bir role indirgenmemiş, iyi bir birey yetiştirme, kendi haklarının bilincinde olma ve bu hakları koruma gibi sorumlulukların yanı sıra, erkeklerle birlikte benzer görev ve sorumlulukları üstlenmesi yönünde de bir toplumsal çerçeve içinde konumlandırılmışlardır. Bu dönemde kadınlar erkekler gibi doktor, hemşire, öğretmen olarak devlet kadrolarında yer almışlardır. Mustafa Kemal Atatürk ile temelleri atılan Cumhuriyet Halk Fırkası kadınların devlet kadrolarında yer alabilmeleri için gerekli yerlerden eğitim almalarını sağlamaya yönelik politikalar yürütmüştür. Başta açılmış olan okulların yanına yurt açma planı ile hareket eden Cumhuriyet Halk Partisi detaylı araştırmalar yapmıştır. Her yıl çoğalan ve yakındaki il ve ilçelerden gelen talebelerin yatılı bir yurt olmaması sebebiyle akrabalarının veya tanıdıklarının evlerinde ya da han odalarında kalmak gibi birtakım zorluklar karşısında kaldıkları göz önünde bulundurularak talebe yurdu açılması düşünülmüştür. Cumhuriyet Halk Partisi, Yükseköğretim hayatında önemli bir yer tutan ve dönemin tek üniversitesi olma özelliği taşıyan Darülfünun Üniversitesi'nin bulunduğu yerde yurt açmak istemiştir. Oluşturacağı bu yurdun açılışını ise 1932 yılının ilk ayları olarak planlamıştır. İstanbul'un yurt yapısını detaylı bir şekilde araştırdıktan sonra oluşturduğu yurtlarda barınacak olan talebelerin yiyecekleri yemeklerden, kışın ısınacakları kömürden hasta olduklarında talebelere verilen ilaçlara kadar her şeyi hesaplayarak raporlar oluşturmuştur. Yurtlarda barınan talebelerin %95'inin masrafları Cumhuriyet Halk partisi tarafından ödenmiştir. Yurtta kalmayan talebelerden ise barınma, yemek, çamaşır ve banyo gibi masraflar için yalnızca yirmi beş lira alınmıştır. Yurtlarda barınan talebeler yurt yönetiminin koymuş olduğu kurallara uymak zorundadırlar. Bu kurallar neticesinde talebeler akşam sekiz buçuktan sonra yurdun içerisine alınmamışlardır. Talebelerin gece en geç 22:05'te yatmaları mecburi tutulmuştur. Cumhuriyet Halk Partisinin yurt açma girişiminden halkın memnun olmasının üzerine çeşitli yerlerde de lise ve üniversite talebeleri için yurt açtığı görülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET HALK PARTİSİ DÖNEMİNDE EĞİTİM

1.1. Mustafa Kemal Atatürk Dönemi Eğitim Politikası (1923 – 1938)

Cumhuriyet Dönemindeki eğitim anlayışı, diğer kurumlarda olduğu gibi Osmanlı Devletinden miras olarak devralınmıştır. Osmanlı Devleti bir İslam Devleti olarak, İslam eğitim sistemini benimsemiş ve kendinden önceki İslam Devletlerinin yapmış oldukları eğitim çalışmalarını zirveye taşımıştır.¹ Tanzimat Döneminde hız kazanan modernleşme hareketleri, cumhuriyetin ilanıyla daha da keskinleşmiş ve oldukça farklı bir boyut kazanmıştır.² 3 Kasım 1939 tarihinde Gülhane Parkında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile birçok alanda yenilik ve düzenlemeler yapılmıştır. Tanzimat öncesinde başlayan değişim çalışmaları, ilan edilen ferman ile kesinlik kazanmıştır.³ Tanzimat ile başlayan batılılaşmanın öncülüğünü, dönemin aydını bazı erkekler ile sarayda özel olarak yetiştirmiş kadınlar yapmıştır. Ancak eğitim almış kadınların sayısı, toplumun ihtiyacını karşılamaktan uzak kalmıştır.⁴ Tanzimat döneminde eğitim, devletin temel görevleri arasında sayılmış ve tek kurtuluş çaresi olarak görülmüştür. Bu dönemdeki eğitim sistemi oluşturulurken, Avrupa'nın büyük bir etkisinin olduğu görülmüştür.⁵

Osmanlı Döneminde kız çocuklarının eğitimi konusundaki anlayıştan belirgin bir kopuşu ifade eden bu süreçte, bütün Türk çocukları için ilköğretim zorunlu kılınmış,

¹ Cahid Baltacı, “Osmanlı Eğitim Sistemi”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Cilt:2, Sayı:7, (1996): s.467.

² Davut Dursun, *Türkiye'nin Dönüşüm Süreci, Dinamikleri ve Genel Özellikleri Dönüşüm Sürecindeki Türkiye, Aktörler, Alanlar, Sorunlar*, ed., Davut Dursun, Burhanettin Duran, Hamza Al, (İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2007), s.27.

³ Ali Akyıldız, “Tanzimat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2011), Cilt:40: s.2.

⁴ Türker Alkan, *Kadın Erkek Eşitsizliği Sorunu*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Basım ve Yayın Yüksekokulu Yayınları, 1981), s.13.

⁵ Yahya Akyüz, “Osmanlı Döneminden Cumhuriyet'e Geçilirken Eğitim Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler”, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, (2011): s. 14-15.

okullar parasız eğitim verir hale getirilmiştir.⁶ 3 Mart 1924 tarihinde ilan edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim ve öğretimde birlik sağlanmış ve karma eğitime geçilmiştir. Tanzimattan önce kızlar sadece Sıbyan Mekteplerine (ilköğretim) giderek erkekler gibi sadece dinsel eğitim görebilmişlerdir. Ama Tanzimat Fermanının ilanından sonra 1843 yılında ilk defa kız talebeler tıbbiyede ebelik dersleri görmeye başlayarak bu alanda eğitim almaya başlamışlardır.⁷ Bu uygulama kızların eğitimleri açısından olumlu bir adım olmuştur.

İkinci Meşrutiyet döneminde kadınların önceki dönemlere göre daha aktif bir konumda olduğu görülmektedir. Cumhuriyete geçişin bir temeli olarak kabul edilen meşrutiyet döneminde, kadın hemen hemen her sahada aktif bir şekilde kendini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde meclisin hakimiyetini ele alan İttihat ve Terakki Cemiyeti, kadının geleneksel yapısından çıkarılarak topluma kazandırılması ve özgürleştirilmesi için çalışmalar yapmıştır. Yapılan bu çalışmaların başında, kadınların eğitimine hız kazandıracak kurumların açılışının gerçekleştirilmesi gelmektedir. Kadınların toplumsal alanda aktif bir şekilde rol oynamasına zemin hazırlayacak çalışmalar gerçekleştirilmiştir.⁸ Bu dönemin kadınlar için en önemli yanı, kadınların yükseköğretim hakkı kazanmış olmaları olmuştur. Çünkü bu döneme kadar Avrupalı tarzda ilk, orta ve lise düzeyinde okullar açılmasına rağmen kız öğrencilerin orta öğrenimden sonra devam edebilecekleri bir üniversite kurulmamıştı.⁹ İkinci Meşrutiyetin ilan edilmesinden sonra lise üzeri eğitim almak isteyen kadınların örgütlenmesi ile Darülfünunda kızlar için eğitime başlanılmış ve 12 Eylül 1914 tarihinde kız talebeler için İnas Darülfünunu açılmıştır.¹⁰ 1914 yılında yapılan serbest derslerde başarılı olan kızlar, İnas Darülfünunu öğretiminde de başarı sağlamışlardır. Eğitim alan kızlar erkeklerden daha üstün başarı göstermişlerdir.¹¹ 1917 yılında kız öğrenciler için Güzel Sanatlar Okulu, Konservatuvar, terzilik eğitimi veren okullar ve hemşirelik ile ticari mesleklerin

⁶Suna Kili, Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri, 1939-1980*, 2. Baskı, (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1982), s.148.

⁷ Aytunç Altındal, *Türkiye'de Kadın*, (İstanbul: Alfa Yayınevi, 1991), s.124

⁸ Ahmet Özkiraz, Nazan Arslanel, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak", *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1, (2011): s 4

⁹ Ali Arslan, Özlem Akpınar, "İnas Darülfünunu (1914-1921)", *Osmanlı Bilim Araştırmaları Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, (Haziran 2005): s.226.

¹⁰ Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi, Meşrutiyet Devri Mektepleri*, Cilt:4, (İstanbul: Osmanbey Matbaası, 1942), s.1287-1299.; Nafi Atıf Kansu, *Türkiye Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme*, Cilt:1, (İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitap Hanesi Yayınları, 1930), s.84.

¹¹ Zehra Celasun, *Tarih Boyunca Kadın*, (İstanbul: Ülku Kitap Yurdu Yayınları, 1946), s.140..

öğretildiği okullar açılmıştır. İnas Darülfünunu, kız öğretmen okullarına öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Yine bu dönemde kız öğrencilere eğitim veren idadiler, rüştiyeler ve kadın mektepleri gibi kurumların da açıldığı görülmüştür.¹²

Millî Mücadele döneminde her ne kadar savaş süreci devleti ve toplumu zor duruma sokmuş olsa da eğitim ile ilgili önemli adımların atıldığı görülmüştür. Bunlardan birisi Maarif Kongresinin yapılması diğeri ise Birinci Heyeti İlmiye Toplantısının yapılmasıdır. 15 Temmuz 1921 tarihinde toplanan Maarif Kongresinde alınan kararlarda eğitimin iyileştirilmesi için herkesin bir araya gelerek elinden gelenin en iyisini yapması gerektiği vurgulanmıştır. Kongrede alınan kararlar hemen uygulanmaya konulmuş ve halk eğitim yoksulluğundan kurtarılmaya çalışılmıştır.¹³ 15 Temmuz 1923 tarihinde yapılan Birinci Heyeti İlmiye’de Türkiye’nin bütün eğitim sorunları inceden inceye konuşulmuş sonucunda ise kurumları temsil eden üyeler seçilerek birçok alanda incelemeler yapılmıştır.¹⁴

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise savaştan çıkmış bir ülke ve yeni kurulan bir devlet olmasına rağmen kadın eğitimi Tanzimat’ta görmeye başladığı ve devam ettirdiği değerini arttırmıştır. Kadınların eğitim aldıkça toplumsal hayatta daha aktif oldukları görülmüştür. Cumhuriyet dönemi kadınların eğitim sahasında hem öğrenci hem de öğretici olarak etkin rol aldıkları bir dönem olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar kadınların eğitimde kayda değer işler başardıkları ve kendilerinden söz ettirdikleri görülmektedir.

Cumhuriyet Dönemindeki eğitim sistemi, Mustafa Kemal Atatürk’ün eğitim ile alakalı görüşleriyle yeni bir kimlik oluşturularak yeni çizgide ilerleyerek devam etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk hayatı boyunca eğitimle ve eğitim sorunları ile yakından ilgilenerken bu sorunlara çözüm aramıştır.¹⁵ Mustafa Kemal Atatürk’ün düşünce sistemindeki eğitim amaca giden yolda en önemli araç durumundadır. Mustafa Kemal

¹² Şefika Kurnaz, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kadınların Eğitimi”, *MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:143, (Ankara:1999): s.18.

¹³ Nuran Kılavuz, İbrahim Halil Tanık, “Millî Mücadele Döneminde Maarif Kongresi ve I. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Eğitim Öğretim Hakkındaki Görüşleri”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, (2011): s.369.

¹⁴ Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Yayıncılık, 1982), s.29.

¹⁵ Cengiz Dönmez, “Atatürk’ün Eğitim ile İlgili Görüş ve Uygulamalarına Toplu Bakış”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, (2006): s.94.

Atatürk; “Türk insanı için benim hayatta yegâne fahrim, servetim, Türklükten başka bir şey değildir” şeklinde ifade etmiştir.¹⁶

Mustafa Kemal Atatürk, gerçek anlamda bir Türk ve Türkiye sevdalıdır. Mustafa Kemal Atatürk’ün eğitimdeki fikir sisteminde; medenileşme, kalkınma, batılılaşma ve yenileşme kavramları iç içe geçmiş durumdadır. Bu kavramların hepsinin ortak amacı eğitimidir. Eğitim kalkınmanın temelidir açıklamasını yapan Mustafa Kemal Atatürk, gazetede; “Memleket behemehal asri, medeni ve müreffeh olacaktır. Bizim için bu hayat davasıdır. Bütün fedakarlıklarımızın semere vermesi buna bağlıdır” şeklinde açıklamasını yapmıştır.¹⁷

Mustafa Kemal Atatürk 22 Eylül 1922 senesinde; “En mühim, en esaslı nokta eğitim meselesidir. Eğitimidir ki bir milleti, ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır, ya da bir milleti esaret ve sefalet terk eder” diyerek eğitime neden öncelik verilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.¹⁸

1.1.1. Mustafa Kemal Atatürk’ün Kadınların Eğitimi Üzerindeki Hedefleri

Mustafa Kemal Atatürk, getirdiği eğitim modelini millileşme ve modernleşme olarak iki temel unsura dayandırmıştır. Bir başka ifadeyle Batıcılık ve Milliyetçilik, Mustafa Kemal Atatürk’ün getirmiş olduğu eğitim modelinin fikri temelini belirlemiş ve hedeflerini ortaya koymuştur. Çağımızın teknolojik açıdan ve bilgi birikimi açısından en son batıda vücut bulmuş olması, batılılaşmanın en önemli nedeni olmuştur. Milliyetçilik ise her şeyden önce yeni Türk Devletini kurmuş olan Kuvayi Milliye ruhunun ifadesi olmuştur. Kuvayi Milliye ruhu ile Osmanlı İmparatorluğu gerilemiş ve imparatorluğun gerilemesi ile başlayan tarihi süreç birbirine başta zıt olarak görünen ve sonrasında da paralel olarak ilerlemiş olan Batıcılık ve Milliyetçilik fikirlerini, Türkiye Cumhuriyeti içerisinde birleştirerek yeni bir şuur oluşturmuştur. Bunun mimarı şüphesiz Mustafa Kemal Atatürk’tür.¹⁹

¹⁶ Mahmut Esat Bozkurt, *Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt’tan Hatıralar; Yakınlarından Hatıralar*, Cilt:1, (İstanbul: Sel Yayınları,1955), s.95.

¹⁷ Halil İnalcık, “Atatürk ve Türkiye’nin Modernleşmesi”, ed. Zuhale Söğüt Gezgin, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1972), s.33

¹⁸ Tuncay Ceylan, “Atatürk’ün Eğitim Anlayışı Doğrultusunda Cumhuriyet Gençliği Nasıl Yetiştirilmelidir?”, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:9, (2004): s.11.

¹⁹ Ali Ata Yiğit, *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938-1950)*, (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1992), s.25

Mustafa Kemal Atatürk Millî Mücadelenin en karanlık günlerinden, 10 Kasım 1938 tarihinde Dolmabahçe Sarayında gözlerini hayata yumduğu zamana kadar; “medeni milletler camiasına girmek”, “medenileşmek”, “çağdaş medeniyeti elde ederek çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine çıkmak”, “çağdaşlaşmak” ve “batılılaşmak” üzerinde ısrarla durmuştur.²⁰

Mustafa Kemal Atatürk, Türk kadınına her zaman güvendiğini belirterek Türk kadının toplumda hak ettiği yerlere gelebilmesi için reformlar yapmıştır. Esas olarak Türk kadının bu hakları elde edebilmelerindeki dönüm noktası Kurtuluş Savaşı olmuştur. Çünkü Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasında kadının rolü yadsınamayacak kadar büyüktür. Bu savaşta Türk kadını, bağımsızlık mücadelesi içerisinde erkeklerle birlikte omuz omuza savaşmışlardır. Bundan dolayı Mustafa Kemal Atatürk, Türk kadınının toplumun her alanında erkeklerle birlikte eşit olarak çalışabilmesi, yürüyebilmesi ve ilerleyebilmesi düşüncesi ile hareket etmiştir.²¹

Mustafa Kemal Atatürk, kadınlığın insanlığın var oluşunun merkezinde olduğunu belirterek, kadının yoksulluğunun insanlığın yoksulluğu demek olduğu düşüncesindedir. Çünkü insanlığın yarattığı ve sahip olduğu zenginliği yaratanın ve insanı doğurup, yetiştirip o mirası kucağında onlara aktaran yine kadınlardır. İşte bu yüzdendir ki Mustafa Kemal Atatürk kadını zenginlik ile özdeşleştirmiştir.²²

Mustafa Kemal Atatürk’ün kadınların eğitimi yönündeki görüşü, kadınların sosyal değişimde eğitimin oynayacağına inandığı rol ölçüsündedir. Mustafa Kemal Atatürk’e göre eğitim, bireyin davranışlarında kendisinin edinmiş olduğu tecrübeler doğrultusunda değişmek ya da bilerek değişim yoluna gitmektir.²³ Mustafa Kemal Atatürk’ün eğitim ile alakalı düşünceleri, onun siyasi konuşmaları içerisinde özellikle belirtilmiştir. Belirttiği bu düşüncelerini çoğu zaman Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde özellikle de öğretmen

²⁰ Abdurrahman Çaycı, “Atatürk’ün Uygarlık Anlayışı”, *Belleten Dergisi*, Cilt:52, Sayı:204, (1988): s.1106.

²¹ Cemile Şahin, Mustafa Şahin, “Düşünce Eyleme: Türk Devriminin Düşünce Boyutunun Uygulamaya Yansıması”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:13, Sayı:27, (2013): s.151.

²² Türkan Arıkan, *Atatürk’ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet*, (Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 1984), s.22-23.

²³ Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme*, 4. Baskı, (Ankara: Yelken Tepe Yayınları, 1982), s.10.

toplulukları önünde yapmıştır. Mustafa Kemal Atatürk zamanı olduğuna inanmadığı hiçbir düşünceyi de ağızından kaçırmamıştır.²⁴

Mustafa Kemal Atatürk cumhuriyetin yeni kurulduğu dönemde, yeni kurulmuş bir devlet gibi benimsenen devlet ve toplum yapısıyla özdeş olup da cumhuriyet kadını olarak nitelenen kadın imajının oluşturulmasını sağlayarak cumhuriyet kadını imajının kökleşmesi için devrimler yapmıştır.²⁵ Cumhuriyet kurulmadan önce “*aile kadını: iyi anne ve eş*” olarak yetiştirilen Osmanlı kadınına karşılık artık; ulus - devlet “*Asri kadını*” inşa etmiştir. Bu kadının en temel özelliği, eğitim görmüş olması, çağın gereklerine ayak uydurmuş olması, üretime ve toplumsal hayata katılmış olmasıdır. Bu dönemdeki kadınların bir diğer özelliği ise erkeklerin rahatça girip kendisini ifade edebildiği ekonomik ve toplumsal alanda kadınların da erkeklerle birlikte eşit bir şekilde etkin görev almış olmasıdır.²⁶ Bu dönemde aydın kişi olarak da tanımlanan cumhuriyet kadını toplumun temel benimseyişlerinin farkında olan, farkındalığa göre bilinçlenmiş ve kadın erkek eşitliği açısından erkek ile aynı eğitim sürecine katılmış bir birey olarak ele alınmıştır.²⁷

Mustafa Kemal Atatürk hedeflediği eğitim politikasının temelini, “*İlk olarak cehaletin ortadan kaldırılarak halka okuma yazmayı, vatanını, dinini ve milletini, yaşadığı coğrafyasını tanıtacak kadar coğrafi, geçmişini bilecek kadar tarihi, ahlaki ve dini bilgiler ile dört işlemi öğretmek olarak dile getirmiştir. İkinci olarak da memleketin çocuklarını ekonomik hayatta verimli ve etkin kılmak için zorunlu temel bilgileri uygulamalı olarak vermektir*” şeklinde ifade etmiştir.²⁸

Mustafa Kemal Atatürk; eğitime değindiği ilk konuşmasında yani Sivas Kongresindeki konuşmasında “*Türk halkı iyi bir eğitim almalı ve iyi bir Hükümete sahip olmalıdır. Eğitim okul demektir*” demiştir.²⁹

²⁴ Şevket Gedikoğlu, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*, (Ankara: İş Matbaacılık, 1971), s.235.

²⁵ Ahmet Yılmaz, “Osmanlıdan Cumhuriyet’e Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:9, Sayı:20, (2010): s.200.

²⁶ Işık Özel, “1930’ların İstanbul Basınında Kadın”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, Cilt:6, Sayı:31, (Temmuz 1996): s.30.

²⁷ Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1982), s.151.

²⁸ Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt:2, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006), s.89.

²⁹ Gedikoğlu, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*, s.236.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti döneminde, meclis açıldıktan bir buçuk ay sonra eğitim konusuna çok büyük bir hassasiyet gösterilmiş ve 6 Mayıs 1920 tarihinde Maarif Vekili seçilerek programın tespiti yapılmıştır. Söz konusu programda eğitimin gayeleri; *“Maarif işlerindeki gayemiz çocuklarımıza verilecek terbiyeyi her manasıyla dini ve milli bir hale koymak ve onları cidal-i hayatta muvaffak kılacak, istinatgahlarını kendi nefislerinde bulunduracak kudret-i teşebbüs ve itimadı nefis gibi seciyeler verecek müstahsil bir fikir ve şuur uyandıracak bir derece-i aliyyeye isal eylemek, tedrisatı resmiyeyi, bütün mekteplerimizi en ilmi ve asri olan bu esasat ile kavaid-i sıhhiye dairesinde yeniden tanzim ve programlarını ıslah etmek, mizacı millete ve şeraiti coğrafiye ve iklimiyemize, ananat-i tarihiye ve içtimaiyemize muvafık ilmi ders kitapları meydana getirmek, halk kitlesinden lügatleri toplayarak dilimizin kamusunu yapmak, bizde ruhu milliyeyi nemalandıracak asar-ı tarihiye, edebiye ve içtimaiyeyi erbabına yazdırmak aşari atikai milliyeyi tescil ve muhafaza eylemek, garp ve şarkın müellefat-ı ilmiye ve fenniyesini dilimize tercüme ettirmek, hasılı bir milletin hıfzı hayat ve mevcudiyeti için en mühim amil olan maarif umuruna dikkat ve gayreti mahsusa ile çalışmaktadır. Bugün ise ilk işimiz mekatibi mevcudiyeyi hüsnü idare etmektir”* şeklinde açıklanmıştır.³⁰

Ulusal devlet kurulmadan önce, daha bağımsızlık savaşı sürdürülürken eğitim konusundaki çalışmalara başlanılmıştır. Bu doğrultuda Ankara’da 1921 yılının temmuz ayında Maarif Kongresi tertip edilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, 250’den fazla öğretmeni tertip edilen kongreye davet etmiş ve kadınların katılımını sağladığı toplantının açılış konuşmasında da ulusal eğitime vurgu yapmıştır.³¹

15 Temmuz 1921 tarihinde Ankara’da toplanan Maarif Kongresi’nde, ilkokulların programları ve öğretim süreleri ile orta dereceli okulların programları ve derslerinin konuları görüşülmüş ve bu sırada Mustafa Kemal Atatürk; *“Silahla olduğu gibi beyniyle de savaşıma zorunluluğunda olan milletimizin birincisinde gösterdiği gücü ikincisinde de göstereceğine hiç şüphem yoktur”* diyerek eğitime verdiği önemi açıklamıştır.³²

³⁰ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk’ün Etkisi”, *Belleten Dergisi*, Cilt:52, Sayı:204, (1988): s.1013-1014.

³¹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi: Başlangıcından 1999’a*, (İstanbul: Alfa Yayınları, 1999), s.280-281.

³² Mehmet Rauf İnan, “Atatürk’ün Devraldığı Eğitim - Öğretim Durumu ve Kurumları (Eğitim Düzeni)”, *Atatürk Konferansları 5 1971 - 1972*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1975), s.156-158.

Mustafa Kemal Atatürk 1921 senesinde Ankara’da yapılan Eğitim Kongresindeki konuşmasında; *“Ancak geniş ve yeterli imkân ve araçlara sahip olan kadar geçecek savaş yıllarında bile dikkatlice ve özenle işlenip çizilmiş bir milli eğitim programı geliştirmeye gayret etmeliyiz. Bir milli eğitim programından bahsederken hiçbir ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, Doğu’dan ve Batı’dan gelen bütün tesirlerden uzak, milli ve tarihi karakterimize uygun bir kültürü amaçlamaktayım”* demiştir.³³

Mustafa Kemal Atatürk; 1 Mart 1922 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin yeni çalışma dönemini açtığı sırada yaptığı ikinci önemli konuşmasında *“Milletimizin bugünkü hali ile sosyal hayat ihtiyacı, çevrenin koşulları ile yüzyılın gerekleri tamamen uyumlu olmalıdır”* şeklinde ulusal eğitim programını tarif ederek eğitimin işlevsel olmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır.³⁴ 27 Ekim 1922 tarihinde Bursa’da öğretmenlere hitap ederek; eski devrin hurafelerinden kurtulmuş eğitimi savunarak, bu doğrultuda bilimsel ve laik eğitime işaret etmiştir.³⁵ Yine Aynı konuşmada *“Çocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz tahsilin hududu ne olursa olsun, onlara esaslı olarak millette, Türkiye Devletine, Türkiye Büyük Millet Meclisine düşman olanlarla mücadele etmeyi öğreteceğiz”* diyerek eğitimin bilgilendirme ve meslek edindirme fonksiyonlarında başka milli şuur kazandırma, iyi vatandaş yetiştirme yönleri üzerinde de durmuştur.³⁶

Mustafa Kemal Atatürk eğitimin ekonomik yaşama yönelik işlevini vurguladığı bir konuşmasında da eğitimde kadın erkek eşitliğini, erkek ve kız çocuklarının aynı şekilde bütün öğrenim derecelerindeki eğitimlerinin aynı olmasının ve kadın erkek her öğrenim derecesinde başarılı olacak yollarla donatılmasının gerekliliğini ifade etmiştir.³⁷

Mustafa Kemal Atatürk, 1923 senesinde İzmir’deki konuşmasında; devrin gereklerinin birisi de kadının eğitimi meselesini çözmek olduğunun vurgusunu yapmış ve kadınlarımızın fen bilgini ve alim olabileceklerinden ve kadınların da erkeklerin geçtiği bütün öğrenim derecelerinden geçeceklerinden bahsederek kadınların da erkekler gibi eşitlik açısından aynı şekilde eğitilmesinin gerekliliğini ifade etmiştir.³⁸

³³ Emel Doğramacı, “Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını”, *Erdem Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, (1985): s.117.

³⁴ Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt:1, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006), s.224.

³⁵ Atatürk, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt:2, s.44.

³⁶ Atatürk, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt:2, s.49.

³⁷ Howard E Wilson – İlhan Başgöz, *Türkiye Cumhuriyeti’nde Milli Eğitim ve Atatürk*, (Ankara: Dost Yayınları, 1968), s.239.

³⁸ Atatürk, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt:2, s.89.

Mustafa Kemal Atatürk, 30 Mart 1923 senesinde Konya'daki konuşmasında; *“Dünyada hiçbir milletin kadını, ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını gibi emek verdim diyemez. Belki erkeklerimiz memleketi istila edenlere karşı süngüleriyle düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında hazır bulundular. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bunlarla beraber sırtıyla, kağınsıyla, kucağındaki yavrusuyla yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin harp malzemesini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Bundan ötürü hepimiz, bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle sonsuza kadar aziz ve kutsal bilelim”*³⁹ diyerek Türk kadınının fedakarlığını ve çalışkanlığını gözler önüne sermiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, 1925 senesinde yaptığı bir konuşmada Kadınların eğitimi sorununu devrimin başarılı olmasının şartlarından biri olarak gördüğünü vurgulayarak *“Bir sosyal toplum ve millet, kadın ve erkek diye adlandırılan iki tür insandan meydana gelmiştir. Bir kitlenin bir parçasının ilerletilmesine olanak verilebilir de diğeri ihmal edilebilir mi? Bir topluluğun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kalsın da diğeri yarısı göklere yükselebilir mi? Açıkladığım gibi kadın ve erkek tarafından birlikte ilerlemek ve yenilikte dereceler kaydetmek gereklidir. İşte durum anlattığım gibi olursa inkılap başarılı olur”*⁴⁰ şeklinde ifade etmiştir.

Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal Atatürk, Türk kadınının eğitimde eşit haklara ve fırsat eşitliğine sahip olması konusu üzerinde çok çalışarak kadın eğitimine önem vermiş ve bu alanda büyük atılımlar gerçekleştirerek erkek ve kız eğitimi yani karma eğitimi gerçekleştirmiştir. Türk kadın ve erkek talebelerin birlikteliğini sağlayarak okullara yan yana, omuz omuza eğitim görmelerine olanak sağlamıştır. Bundan dolayı toplumun her alanında olan cinsiyetçi soyutlanmayı büyük oranda ortadan kaldırabilmeyi başarmıştır.⁴¹ 20 Nisan 1924 senesinde yürürlüğe girmiş olan Anayasanın 87. maddesi ile

³⁹ Ali Rıza Erdem, “Atatürk’ün Kadına ve Kadın Eğitimine Verdiği Önem”, *Belgi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:9, (Kış 2015): s.1270.

⁴⁰ Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt:3, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006), s.226-227.

⁴¹ Mehmet Okur, “Millî Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Millî ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çabaları”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, (2005): s.121.

ilköğretim kız erkek herkese zorunlu hale getirilmiş ve kız çocuklarının okutulması Anayasal zorunluluk haline getirilmiştir.⁴²

1927 senesinde erkek ve kız çocuklarına eşit haklar çerçevesinde açılan ilköğretimi yine aynı yıl içerisinde orta öğretim takip etmiş ve Harp Okulları dışında tüm orta okul ve liselerde karma eğitim uygulanmaya başlanmıştır.⁴³ Okullardaki eğitimde erkek ve kız ayrımı sonlandırıldığı gibi dinsel öğretim de yasaklanmıştır.⁴⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki eğitim anlayışının temel özellikleri;

- Başöğretmen sıfatı ile halka ve eğitimcilere manevi destek sağlanmıştır.
- Eğitimde sayısal bakımdan önemli gelişmeler sağlanmıştır.
- Eğitim laikleştirilerek eğitimde birlik sağlanmıştır.
- Latin harfleri kabul edilmiştir.
- Kadın eğitime büyük önem verilmiş ve karma eğitim gerçekleştirilmiştir.⁴⁵

şeklinde sıralanabilir.

Sonuç itibarı ile Mustafa Kemal Atatürk, kültürel yapıyı yeniden inşa etmeye, Batı medeniyetine denk olacak şekilde, gelişmiş, modern ve milliyetçi bir toplum meydana getirmeye yönelik çalışmalar yaparak eğitim sistemini ve hedeflerini de bu tarzda düzenlemiştir. Mustafa Kemal Atatürk ile yeni Türk Devleti, bütün gücünü vatan etrafında birleştirmiş, çağdaş medeniyeti benimseyerek milli bir devletin yücelmesine gayret etmiştir.⁴⁶

1.2. İsmet İnönü Dönemi Eğitim Politikası (1938 – 1950)

Modern Türkiye'nin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin esas kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk, 10 Kasım 1938 yılında gözlerini hayata gözlerini kapattıktan çok kısa bir süre içerisinde kimin Cumhurbaşkanı olacağı belirlenerek Türkiye Cumhuriyeti'nin

⁴² Ruhi Sarpkaya, "Atatürk'ün Eğitim Politikasının Kaynakları ve Temel İlkeleri", *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Cilt:27, Sayı:126, (2002): s.6.

⁴³ Emel Doğramacı, "Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını", s.117.

⁴⁴ Ersoy Taşdemirci, *Türk Eğitim Tarihi*, (Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2010), s. 76.

⁴⁵ İsa Tak, "Atatürk Dönemi Eğitim Politikasının Cumhuriyetçi Karakteri", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, (2007): s.126-127.

⁴⁶ Abdurrahman Çaycı, Hüseyin Sipahioğlu, *Atatürk ve Türkiye'nin Çağdaşlaşması Problemi, Atatürk Döneminin Sosyo - Ekonomik Sorunları Seminerinde Sunulan Tebliğler*, (Ankara: Erciyes Üniversitesi Atatürk Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1982), s.10.

ikinci Cumhurbaşkanı olarak İsmet İnönü seçilmiştir.⁴⁷ İsmet İnönü Cumhurbaşkanlığı makamına geçerek devlet yönetimindeki kontrolü ele almıştır. 26 Aralık 1938 tarihinde Ankara’da toplanmış olan Cumhuriyet Halk Partisi Kurultayında, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkan Vekili olan Celal Bayar; kongreye Mustafa Kemal Atatürk’ün partinin kurucu ve ebedi başkanı olduğunu, İsmet İnönü’nün ise partinin değişmez genel başkanı olduğunu beyan ettiği bir tasarı sunmuştur. Bu tasarinın Kurultay tarafından kabul edilmesiyle “Milli Şef” dönemi başlamıştır.⁴⁸

Türk eğitim sistemi, Mustafa Kemal Atatürk ile temelli atılmış İsmet İnönü ile birlikte geliştirilerek korunmuştur. Mustafa Kemal Atatürk, Türk eğitim sistemini oluştururken İsmet İnönü hep yanında olmuştur. Bundan dolayı Mustafa Kemal Atatürk döneminde inkılapların gerçekleşmesinde, İsmet İnönü’nün de önemli katkıları olmuştur. İsmet İnönü Türk milletinin çağdaş bir eğitim almasının gerekliliğini; *“Bilirsiniz ki bütün dünya milletleri içinde her an ve her vesile ile bağıra bağıra söylediğimiz bir iddiamız vardır. Biz de her medenî millet gibi en yüksek medeniyet seviyesine müstahak ve müstait bir milletiz diyoruz. Bu iddianın doğruluğu, hepiniz biliyorsunuz ki, asıl fıkri sahada, asıl ilim ve fenle tahakkuk edebilir”* şeklinde ifade etmiştir.⁴⁹

Mustafa Kemal Atatürk döneminde olduğu gibi İsmet İnönü Döneminde de eğitim öncelikli olarak modernleşme ve kalkınma problemi olarak ele alınmıştır. Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatından hemen sonra saltanat ve hilafet taraftarları, getirilmiş olan laik düzenin bozulacağı ve yeniden eski düzene dönüleceği telaşına kapılmışlardır. Bunu duyan İsmet İnönü yapılan inkılapların korunacağını ve hatta devamının sağlanacağını *“O tarihlerde geleneklere tabii ve beşerî olarak bağlanmış bulunan iyi niyet sahipleri bile devrimleri hazmetmiş ve mukavemetten vazgeçmiş değillerdi. İnkılâplar gerçekleştikten sonra Mustafa Kemal Atatürk’ün kuvvetli ve kararlı idaresinden kurutulunca bunların ne olacağı ve memleketin nasıl bir kargaşalığa sürükleneceği iyi niyet sahipleri tarafından endişe ile hususi maksat sahipleri tarafından ise ümitle düşünülmekte idi. Eski hanedan ve taraftarları Mustafa Kemal Atatürk Devri’nin köksüz bir hadise olduğuna, o ayrıldıktan sonra geçmişe dönüleceğine, her yeni şeyin sona ereceğine, Atatürk’ün yeni*

⁴⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Cilt:25, (Ankara: TBMM Matbaası, 1938), s.51-52.

⁴⁸ Ali Dikici, “Milli Şef İsmet İnönü Dönemi Laiklik Uygulamaları”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt:11, Sayı:42, (2008): s.162.

⁴⁹ Erdal Toprakçı, Gözde Yılmaz, “İsmet İnönü’nün Eğitim Felsefesi (Konuşmaları ve Yazdıkları Işığında Nitel Bir Analiz)”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, (2015): s.159.

rejimi zor kullanarak ayakta tuttuğuna inanıyorlardı. Bu hesapların hiçbiri doğru çıkmamıştır” sözleri ile ifade etmiştir.⁵⁰

İsmet İnönü Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) kanununun kabul edilmesinden sonra Muallimler Birliği Kongre üyelerine yaptığı konuşmasında “*Siyasi ve vatani mahiyeti itibariyle, aynı topraklar üzerinde yaşayan Türk Milletinin kültürel, düşünsel ve toplumsal yapısıyla bir bütün olarak geliştirilmesi*” açıklamasını yaparak eğitimde eşitliği vurgulamıştır.⁵¹

İsmet İnönü’nün kadınlara yönelik yaptığı kültürel ve sosyal faaliyetlerdeki en büyük destekçisi eşi Mevhibe Hanımefendi olmuştur. Mevhibe Hanımefendi yaşayış biçimi olarak Türk kadınına örnek bir yaşantı sürdürmüş, katılmış olduğu programlarda ise Türk kadınının davranış, yaşayış ve yenilik biçimlerini güzel bir şekilde temsil etmiştir.

Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün; eğitim için öngörülen hedef ve ilkelerin saptanması açısından 1939 yılına ait iki önemli açıklaması mevcuttur. Birinci açıklaması öğretmenlere hitaben yaptığı konuşma “*Sizin vereceğiniz terbiye dini değil milli, uluslararası değil millidir. Milli terbiye istemekteyiz. Maksadım Türk Milletinin ilim irfan halinde hatırı sayılır bir mevcudiyet olmasıdır*”⁵² İkinci açıklaması ise Ankara’da toplanan Maarif Şûrası azalarını Çankaya Köşkündeki Kabulü sırasında yaptığı konuşma “*Büyük Türk Milletini, layık olduğu yüce derecede görünür kılacak tek araç, onun kültür ve teknik kuvvetidir. O da sizin usta ellerinizdedir*”⁵³ şeklindedir.

Modernleşme arzusunun ya da kalkınma ihtiyacından doğmuş olan bir zorunluluğun ifadesi olarak kızların eğitimi, yetiştirilme tarzı ve okutulması üzerinde ısrarla duran İsmet İnönü; “*Toplumsal eksikliklerimizi düzeltmenin en kısa yolu kızlarımızı iyi bir şekilde yetiştirmektir. Cahilleri yenmek, hurafeleri yenmek, iyi yaşamaya engel olacak manaları devirmek, hayatın en nezih zaruretlerinden olduğuna herkesin anlaştığı sanayii nefise zevki vermek gibi bir aileyi medeni bir seviyeye*

⁵⁰ Ali Rıza Cihan, Abdullah Tekin, *Çağdaş Devlet Adamı İsmet İnönü*, 1. Baskı, (İstanbul: Tekin Yayınevi, 1989), s.84.

⁵¹ *Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri*, Cilt:1, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1946), s.92-93.

⁵² İsmet İnönü, *İsmet İnönü’nün Maarife Ait Direktifleri*, (İstanbul: Maarif Matbaası, 1939), s.4.

⁵³ İsmet İnönü, *Milli Şef İnönü’nün Hitabe, Beyanat ve Mesajları*, ed. Kadri Kemal Kop, (Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi, 1941), s.47.

çıkarmak inkılabın bütün temelini bugünkü kızlarımız teşkil etmektedir’’⁵⁴ dedikten sonra ise kararlığını “Memleketin dört bucağında hüsrânlâr ve mahrumiyetler içinde kızlarımızı yetiştirmek için azimli bir şekilde emek veren muallim hanımların faaliyeti toplumsal hurâfelerle kesinlikle durdurulamaz. Bu yolda nerede bir haber işitsem nerede bir muallim hanımın önüne engel çıkarsa, onu şiddetle ve süratle bertaraf ederim’’⁵⁵ şeklinde ifade etmiştir.

İsmet İnönü’nün modern, milli ve laikleşmeye yönelik olan eğitim arzusu hükümet programında da görülmüştür. Hükümet programına giren milli eğitim politikasının esasları “Türk çocuğunun ruhça ve bedence sağlam, ahlakî temiz, vatanına, inkılaba, cumhuriyetine sadık yetiştirmek maârifimizin başlıca hedefidir’’⁵⁶ şeklinde belirlenmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisinin 18. yıldönümünde, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkan Vekili Refik Saydam ile bakanlıklar tarafından Ankara radyosunda verilen konferanslarda, Maarif Vekaleti Müsteşarı İhsan Sungu’nun eğitimle ilgili yaptığı konuşmasında; ‘‘Ebedî Şef Mustafa Kemal Atatürk ile İsmet İnönü’nün yüksek önderlikleri altında büyük devrimler geçiren Cumhuriyet maârifi, son yıllarda memleketin hakikî ihtiyaçlarını karşılayacak hamlelerle yeni ve ileri bir hız almıştır. Memleketi her türlü batıl hurâfelerin ve geri zihniyetlerin zararlı tesirlerinden kurtararak Türkiye’nin manevî havasını arıtmış ve millete dünyanın en kolay ve en makul alfabesini armağan etmiş olan Mustafa Kemal Atatürk kültür devrimi, Türk kültürüne ulusal karakterini vermekle de ona engin bir ilerleme alanı hazırlamıştır. Şimdi sıra Türk Maarifinin büyük dâvalarını müspet bir yolda gerçekleştirmeğe gelmiştir. Cihan tarihinin, bütün nizamları altüst eden, en azgın ve en amansız bir savaşı arasında milletini huzur, refah ve saadet içinde yaşatan dehâsının, bin bir verimine bütün dünyayı hayran bırakan Millî Şef İsmet İnönü, Türk Maarifinin bu büyük dâvalarına en doğru ve en sağlam hal yolları bulmakla da uğurlu eliyle şerefini yükselttiği Türk tarihine yeni ve parlak sahifeler kazandırmıştır. Bu dâvaların başında Türk köyünde okumamış, yazmamış tek çocuk bırakmamak prensibini gerçekleştirme arzusu gelmiştir’’

⁵⁴ İnönü, İsmet İnönü’nün Maarife Ait Direktifleri, s. 6.

⁵⁵ İnönü, İsmet İnönü’nün Maarife Ait Direktifleri, s. 6.

⁵⁶ İsmail Arar, Hükümet Programları 1920 - 1965, (İstanbul: Burçak Yayınları, 1968), s.12.

açıklamasında bulunarak hem Mustafa kemal Atatürk'ün hem de İsmet İnönü'nün eğitimde yapılan yeniliklere vurgu yapmıştır.⁵⁷

1.3. Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde Eğitim Kurumları

1.3.1.İlköğretim

İlköğretim genel olarak 7 – 14 yaşlarındaki çocukların eğitimini kapsamaktadır. 1924 yılından itibaren ilköğretim 5 yıl olarak belirlenmiş ve bu eğitim ilkokullarda yapılmıştır. Fakat bazı dönemlerde köydeki ilkokullardaki süre normal ilkokullardaki süreden az olarak yapılmıştır.⁵⁸

Cumhuriyet Dönemi ile başlayan eğitim ve öğretime ağırlık veren çalışmalar, her vatandaşın zorunlu ilköğretimden geçmesini “anayasa gereği” olarak ele almıştır. İlköğretim alanında yapılan çalışmalardaki ilk dört yıl içerisinde o günkü şartlara göre hızlı bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Yöneticiler, ilköğretim sorununu bir bütün olarak ele almışlar ve Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren köye, eğitim götürme çabası içerisinde olmuşlardır.⁵⁹

Cumhuriyet Hükümetleri ilköğretim meselesini bir köy eğitimi meselesi olarak ele almışlardır. 28 Ekim 1927 tarihinde gerçekleştirilen ilk nüfus sayımına göre 13.648.270 olan Türkiye nüfusunun 10342391'i, yani %75,8'i köylerde yaşamaktaydı. 1935 yılındaki okuma yazma bilenlerin sayısı 2.475.649 iken bilmeyenlerin sayısı 10.387.105'tir.⁶⁰ Bu yıldaki okur yazarlık oranı ise kadınlarda %9,8, erkeklerde %29,3'tür. Bu yüzden köy çocuğuna ilköğretimi götürmekle, ülkedeki çocukların çok büyük bir kısmının ilköğretimden geçişi sağlanacaktı.⁶¹ 1927 yılında yapılan nüfus sayımı Türkiye nüfusunun eğitim durumu özellikle de okuryazarlık oranı hakkında değerli bilgiler vermektedir. Ülke genelinde 7 yaş üstü nüfus arasında okuryazarlık oranının %10,5 olduğunu göstermekte ve yetişkin nüfusun okuryazarlık oranları ve eğitim süreleri

⁵⁷ *Hitabeler ve Konferanslar, Cumhuriyet'in 18. Yıldönümünde Türkiye Cumhuriyeti*, (Ankara: Çankaya Matbaası, 1941), s.27.

⁵⁸ Hasan Cicioğlu, *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1985), s.27.

⁵⁹ Cicioğlu, *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim*, s.38.

⁶⁰ İstanbul Külliyyatı Cumhuriyet Dönemi İstanbul İstatistikleri: Nüfus ve Demografi 1 (1927-1990), İstanbul: İstanbul Araştırmaları Merkezi, 1997, s.193.

⁶¹ Cicioğlu, *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim*, s.36.

açısından kadınlar ile erkekler, kentler ile kırlar ve doğu ile batı arasında önemli farklara işaret etmektedir.⁶²

1927 - 1928 öğretim yılında ilkokul sayısı 6042, ilkokuldaki öğrenci sayısı 461.985, ilkokullardaki öğretmen sayısı ise 15.194'tür.⁶³ Bu durum Cumhuriyet Hükümetini okuma yazma kursları ile ilköğretim üzerine daha fazla yoğunlaşmasını sağlamıştır.⁶⁴ Hükümet, yapmış olduğu yeni düzenlemenin niteliğinin artırılması ve topluma aktif olarak tanıtılması açısından okuma yazma kursları ile ilköğretimi ciddi manada önemli görmektedirler. Hatta harf inkılabının kendisinden bekleneni verebilmesi için ilköğretimi sürekli ön planda tutmuşlardır.⁶⁵

1930'lu yıllarda ülkelerin çoğunluğunu meydana getiren köylü kitlesinin eğitilmesi meselesi, Cumhuriyet Halk Partisinin yöneticilerinin söylevlerinde, aydınların yazılarında ve yayın organlarında hâkim olan görüş ve inançtır. Çünkü Türk köylüsü bilgisizlikten ve yoksulluktan kurtulmadıkça yenilikler başarılı olmayacaktı. Bunun için de köye koşup köylüyü kurtarmak en büyük ideal olmuştur. Ancak bu ideal gerçekleştiğinde ilköğretim sorunu çözüme kavuşacaktı. Aslında bu soruna ne kadar iyi niyetle yaklaşılacak ve çözüme kavuşturulmak istenirse istensin o günün koşullarında sorunların tam olarak çözüme kavuşturulması mümkün olmayacaktı. Çünkü nüfusun büyük bir kısmı köylerde dağınık olarak yaşamaktadır. Köylerin nüfus dağılımları, ulaşım zorlukları, coğrafi farklılıkları ve her şeyden önce savaştan yeni çıkmış olan bir ülkenin ekonomik sorunlarının olması nedenleriyle ilköğretime dolayısıyla köy eğitimine tam bir çözüm getirilememiştir. 1937 senesinde kurulan Köy Eğitim Kursları ile de 1940 senesinde açılan Köy Enstitüleri köylere öğretmen yetiştirme problemine ciddi anlamda çözüm getirmiştir.⁶⁶

İsmet İnönü, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ilköğretim sorununa eğilenlerin başında gelmektedir. Cumhuriyet Halk Partisi toplantısında ilköğretim sorunlarını açıkça dile getiren bir konuşma yaparak ilkokul öğretmenlerinin aylıklarını zamanında

⁶² Şevket Pamuk, *Cumhuriyetin İlk Sayımı, 1927 Nüfus Tahriri, Hazırlıklar, Sayım Günü, Sonuçlar ve Yorumlar*, 1. Baskı, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ağustos 2023), s.9-10.

⁶³ Yiğit, *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938-1950)*, s.56.

⁶⁴ Turhan Mümtaz, *Garplulaşmanın Neresindeyiz?*, 4. Baskı, (İstanbul: Yağmur Yayınevi, 1967), s.90.

⁶⁵ Yiğit, *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938-1950)*, s.57.

⁶⁶ Cicioğlu, *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim*, s.38.

alamadıklarını, Milli Eğitim bütçesinin yetersiz olması sebebiyle öğretmenlere yeterince aylık verilmediğini belirtmiştir.⁶⁷

İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı olduktan sonra köylerdeki ilköğretim sorununu çözmeye çalışmış ve bunu İsmail Hakkı Tonguç; *“Önümüzdeki on yılsonunda Türkiye’de ilköğretimi yüzde yüz gerçekleştirmek problemi, milli ana davalardan biri haline geldi. İş, tam manasıyla milli bir mesele haline getiren, ilköğretimi modern manası ve bilimsel kavramı ile topluma mal etmek için bu büyük gayreti, gece gündüz demeden harcayan, rahatsız olduğu zamanlarda bile buna zaman ayırmaktan çekinmeyen, ilgililerin arkasını kovalayan, davayı tarihe mal olacak şekilde makaleler yazarak, söylevler vererek anlatan ve icabında onu savunan Cumhurbaşkanı ve büyük fikir adamı İnönü’dür”* şeklinde ifade etmiştir.⁶⁸

19 Mayıs 1944 tarihinde İsmet İnönü ilköğretime dair görüşlerini; *“İlköğretim hiçbir devirde, bugünkü ölçüsü ile ele alınmamıştır. Bu seneden itibaren binlerce sayıda köy okulları açılmak işine giriyoruz. Hazırlık tamamdır. Makine kurulmuştur. Yakın uzak, toplu dağınık, büyük küçük bütün köylerin, kız ve erkek bütün çocukları, çok değerli öğretmenlerinin karşısında dershaneleri dolduracaklardır. Nihayet on sene zarfında, bütün Türkiye’de ilköğretim meselesinin halledilmiş olacağını, açık ve kesin olarak görüyoruz”* şeklinde ifade etmiştir.⁶⁹

İsmet İnönü ilköğretime verdiği desteği; *“Karşısında bulunduğumuz zorluk, pasif direnmedir. İlköğretimin kıymetini kendi anladığımız gibi ve kendi anladığımız ölçüde vatandaşa anlatamıyoruz. Daha fenası vatandaşa anlatacak olan vazifelilere anlatamıyoruz.”* şeklinde açıklama yaparak bunun için bütün görev sahiplerinin her şeyden önce bu konuda çalışılmasının gerekliliğini vurgulamıştır.⁷⁰

İsmet İnönü 17 Nisan 1945 tarihinde *“İlköğretimi olmayan memlekette, orta çağ idaresi, bütün şekilleriyle devam eder. Her ne kadar resmî kanunlar ve haklar vatandaşlara tanınırsa tanınsın, hiç olmazsa ilköğretim derecesinde bilgi olmazsa, haklar ve vazifeler canlanmaz, gönüllere ve yüreklere sinip yerleşmez. Bilmeyen, siyasi veya*

⁶⁷ Cicioğlu, *Türkiye Cumhuriyeti’nde İlk ve Ortaöğretim*, s.39.

⁶⁸ Birgül Bozkurt, *“Türkiye’de Milli Şef Dönemi CHP Politikalarının Eğitim Sistemine Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”*, *Pamukkale Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Belgi Dergisi*, Sayı:2, (2011): s.186.; İsmail Hakkı Tonguç, *İlköğretim Kavramı*, (Ankara: Piramit Yayıncılık, 2004), s.392.

⁶⁹ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, Cilt:2, 12. Baskı, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2013), s.47.

⁷⁰ İsmet İnönü, *İlköğretim Davamız*, Cilt:6, Sayı:71, (Ankara: Ülke Yayınları, 1944), s.1-3.

ekonomik kudret sahiplerinin elinde, orta çağda olduğu gibi, köle hayatı sürer. Asıl acıklı olan taraf da bilmeyen, kendi düşkün ve köle hayatına karşı duygusuz ve kayıtsız kalır. Hür vatandaşlardan birleşik bir millet olmanın çarelerinin başında, ilköğretim çaresi vardır. Dâvayı bu kadar geniş ve derin mahiyetiyle görmeliyiz. İlköğretim dâvası, insan olmak, millet olmak dâvasıdır. Hepimiz, dâva yolunda, bu gözle ve bu anlayışla yürüyüp ilerlemeliyiz’’ şeklinde açıklama yapmış ve ilköğretimden beklentisini açık bir şekilde ifade etmiştir.⁷¹

Tablo 1.1: Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde İlköğretim ile İlgili İstatistik⁷²

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Erkek	Kız	Toplam
1923-1924	4.894	273.107	62.954	336.061
1925-1926	5.975	313.893	92.895	406.788
1930-1931	6.598	315.072	174.227	489.299
1935-1936	6.275	454.128	233.974	688.102
1940-1941	10.596	661.279	294.678	955.957
1945-1946	14.010	865.860	491.880	1.357.740
1950-1951	17.428	1.016.915	599.711	1.616.626

Mustafa Kemal Atatürk’ün ilköğretimin yaygınlaştırılması konusunda aldığı kararlar neticesinde 1938-1950 yılları arasında büyük başarıların elde edildiği görülmüştür. 1939-1940 eğitim öğretim yılındaki okul sayısı 9.418 iken, 1949-1950 eğitim öğretim yılında bu sayının 17.108’e yükseldiği görülmüştür.⁷³

1.3.2.Ortaöğretim

Ortaöğretim; temel eğitime dayalı olarak en az üç yıllık öğretim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsayan çeşitli programlar uygulayan

⁷¹ İsmet İnönü, *İlköğretim Yeni Yılı*, Cilt:8, Sayı:87, (Ankara: Ülkü Yayınları, 1945), s.4.

⁷² Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, *Geçmişten Günümüze Sayılarla Eğitim (1923-2023)*, (Ankara: 2024), s.44-47.

⁷³ Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, *Millî Eğitim Hareketleri (1927-1966)*, (Ankara: İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1967), s.13.

liselerden oluşmaktadır.⁷⁴ Temel eğitim üzerine kurulan ortaöğretim bir toplumun ihtiyacı olan yetenekli ve bilgili yurttaşları yetiştirmede önemli bir role sahip olmuştur.⁷⁵

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk eğitim programı, okul sayısını ve ülkedeki okuma yazma oranını artırmak üzerine olmuştur.⁷⁶ Cumhuriyet Halk Partisi dönemindeki ortaöğretimi yurt geneline yayma girişimi açısındaki faaliyetler iyi bir şekilde artış göstererek devam etmiştir. Ama bu dönemde okul sayılarında artış olmuş olsa da İkinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu ekonomik nedenlerden ötürü öğrenci sayısında düşüş yaşanmıştır. Öğrenci sayılarında düşüş yaşanmış olsa da orta okullarının yapımına devam edilmiş ve okulların sayısı artırılmıştır.⁷⁷

Cumhuriyet Halk Partisi dönemi ortaöğretim okullarının bütçesi genel bütçeden verilmiş olan bir ve iki devreli sultanilerle, bütçesi il özel bütçelerine bağlı idadilerden meydana gelmekte idi. 1923 senesinde toplanan Birinci Heyeti İlmiye toplantısında alınan kararla sultaniler liseye, 1924 senesinde ise idadiler orta mektebe dönüştürülmüştür.⁷⁸ 1923 senesinde sultanilerin liseye dönüştürülmesi ile liselerin 11 yıllık öğretim süresi içerisinde değerlendirilmesi istenmiştir.⁷⁹ Sultanilere bağlı olan ilkokul sınıfları ile genel ilk beş yıllık ilköğretim sınıfları bir bütün olarak ele alınmıştır. Beş yıllık ilköğretimin üzerinde üç yıllık birinci devre ve bunun üzerine de üç yıllık ikinci devre liseleri kurulmuştur. Edebiyat ve Fen sınıflarının birbirinden ayrılması ikinci devrenin üçüncü sınıfında yapılmıştır. Esas olarak eğitim, tarihi açısından Türk Eğitim Sistemi Birlik sisteminin esaslarına göre yeni bir şekil almıştır. Tam devreli liseler, lise adı altında bırakılmış fakat bir devreli liseler 1 Eylül 1924 tarihinden itibaren orta mektep adını almıştır.⁸⁰ Böylece ortaokul, lisenin bir parçası olmaktan çıkarılmış kendi başına bir eğitim kurumu olmuştur. Lise, ortaokul üzerine kurulmuş ve yükseköğretime öğrenci hazırlayan bir eğitim kurumu halini almıştır.

İlkokulların dört, Lise birinci devre dört, lise ikinci devrenin üç yıl olması kabul edilerek $4 + 4 + 3 = 11$ 'lik bir kuruluş sistemi getirilerek lise ikinci devrede Fen ve

⁷⁴ Cengiz Dönmez, "Atatürk ve Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretim", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:14, (2005): s.257.

⁷⁵ Yahya Kemal Kaya, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, 3. Baskı, (Ankara: Nüve Matbaası, 1981), s.151-152.

⁷⁶ Necdet Sakaoğlu, *Osmanlıdan Günümüze Eğitim*, 1. Baskı, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003), s.167.

⁷⁷ Yiğit, *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938-1950)*, s.62.

⁷⁸ Hasan Ali Yücel, *Türkiye'de Ortaöğretim*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994), s.193.

⁷⁹ Cicioğlu, *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim*, s.134.

⁸⁰ Yücel, *Türkiye'de Ortaöğretim*, s.193.

Edebiyat şubelerinin açılmasına karar verilmiştir. Fakat bu uygulamaya Vasıf Çınar'ın bakanlığı döneminde başlanabilmiştir.⁸¹

1927 senesinde yayınlanan “Lise ve Orta Mektepler Talimatnamesinde” orta öğretimin amaçlarının; orta okulların liselere öğrenci hazırlamak olduğunun, liselerin de yüksek okullara öğrenci hazırlamak olduğunun belirtilmesinin gerekliliği ve ayrıca mesleki bilgilerin verilmesinin gerekliliği belirtilmiştir.

Ortaöğretim, Türkiye'nin eğitim sistemindeki en zayıf halka olarak kabul edilmektedir. Orta öğretim kurulurken bir yandan gençleri hayata hazırlamak için diğer yandan da üniversite öğrenimini beslemeye göre ayarlanmıştır. Uygulanırken ise sadece üniversite hazırlık devresi olmuştur.⁸² Cumhuriyet döneminde ortaöğretim alanındaki esas gelişmeler daha çok mesleki ve teknik alanda gerçekleşmiştir.⁸³

Tablo 1. 2: Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde Ortaokul ile İlgili İstatistik⁸⁴

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Erkek	Kız	Toplam
1923 - 1924	72	-	-	5.905
1925 - 1926	68	8.917	2.705	11.622
1930 - 1931	83	20.148	6.945	27.093
1934 - 1935	192	33.936	11.876	45.812
1940 - 1941	238	69.097	26.235	95.332
1945 - 1946	252	46.074	19.534	65.608
1949 - 1950	302	47.489	17.679	65.168

⁸¹ Yücel, *Türkiye’de Ortaöğretim*, s.192.

⁸² İlhan Başgöz, *Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, 1. Baskı, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995), s.155.

⁸³ Başgöz, *Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, s.212-213.

⁸⁴ Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, *Geçmişten Günümüze Sayılarla Eğitim (1923-2023)*, s.56-58.

Tablo 1.3: Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde Ortaöğretim ile İlgili İstatistik⁸⁵

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Erkek	Kız	Toplam
1923 - 1924	23	-	-	1.241
1925 - 1926	21	1.923	825	2.748
1930 - 1931	57	4.333	1.366	5.699
1934 - 1935	69	7.744	2.103	9.847
1940 - 1941	82	18.881	5.981	24.862
1945 - 1946	83	20.411	5.104	25.515
1949 - 1950	88	17.042	4.398	21.440

1.3.3.Yükseköğretim

Eğitim sisteminin en yüksek yerinde yani tepesinde yer alan yüksek öğretimden ve üniversitelerden beklenen en önemli şey, geleneksel olarak toplumun gerektirdiği liderliği sağlamaktır. Üniversitelerin görevi yeni düşünce normlarını geliştirmek ve bunları topluma aktarmaktır.⁸⁶ Aslında yüksek öğretim kurumları sadece kendi öğrencilerine bilgi aktaran bir sistem değil aynı zaman ilmi araştırmalarla yeni bir bilgi üreten ve ilmi keşifleri toplumun ekonomik, siyasi ve sosyal geleceğini oluşturmada bu başarıyı kullanacak toplum liderlerinin yetiştirilmesi gibi önemli görevleri üstlenen bir sistem olmaktadır.⁸⁷

Mustafa Kemal Atatürk döneminde Türkiye’de tek üniversite bulunmaktaydı o da Darülfünun Üniversitesi’dir. Darülfünun Üniversitesi, Cumhuriyetin devraldığı ve Avrupa üniversitelerine benzer bir yükseköğretim kurumu olarak 1846 yılında kurulmuş ve bu üniversite Osmanlı Dönemi eğitim kurumu olduğu için Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nde de inkılapların gerçekleşmesine katkıda bulunması yerine karşı çıkması ve önemli ilmi

⁸⁵ Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, *Geçmişten Günümüze Sayılarla Eğitim (1923-2023)*, s.72-73.

⁸⁶ Kaya, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, s.237.

⁸⁷ Mehmet Ali Kısakürek, *Üniversitelerimizde Yenileşme: Programlar ve Öğretim Açısından*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1976), s.5.

alışmaları yapamaması nedeniyle 1933 yılında kaldırılarak İstanbul Üniversitesine dönüştürülmüştür.⁸⁸

Mustafa Kemal Atatürk; Ankara’da, hedeflerine yönelik oluşacak sosyal yapı için gerekli ve yeni Türkiye’nin siyasi yapısına uygun olan iki fakültenin kurulmasını sağlamıştır. Bunlardan biri 1925 yılında ilk adı Adliye Hukuk Mektebi olan Hukuk Fakültesidir. Diğer i se 1935 yılında kurulan Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesidir. İstanbul’da faaliyette olan Siyasal Bilgiler, Veteriner ve Ziraat Fakülteleri de 1936 - 1938 yılları arasında Ankara’ya taşınmışlardır.⁸⁹

1938 yılları ile 1946 yılları arasında Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel Türkiye’de eğitime damgasını vuran kişi olmuştur. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde klasik filoloji kürsüsünün kurulması, Hasan Ali Yücel önderliğinde yürütölmüş olan hümanist kültür politikasının üniversiteye en belirgin yansıması olmuştur. Latin filolojisi ve Yunan filolojisi kürsüleri Avrupa üniversitelerindeki kürsülerin örneğine benzer bir şekilde kurularak diğer disiplinlere yardımcı olma fonksiyonunun yanında bu iki kürsü, klasik evreni incelemenin esas değerini gözler önüne sererek topluma yaymak görevini üstlenmişlerdir. Batının yaşayan dil ve edebiyatları alanında öğrenim yapan öğrenciler için Latin dilinin zorunlu ders olarak konması ile uygulamalı olarak klasik evrenin bilinmesinin Avrupa kültür ve edebiyatlarının ruhunu etkilemesi açısından kaçınılmaz olduğunu da göstermiştir.⁹⁰

1942 - 1947 yılları Türkiye’de büyük bir yoksulluğun yaşandığı yıllar olarak bilinmektedir. Bu yıllarda İstanbul ve Ankara dışında diğer yerlerde üniversitenin olmadığı yıllardır.⁹¹ 1946 yılındaki evrensel ve çağdaş anlamdaki bir üniversite anlayışının ürünü olan Üniversiteler Kanunu Türkiye Cumhuriyeti’nde yükseköğretim kurumlarının gelişmesinde en önemli aşamalardan birisi olmuş ve bu kanun uzun süre yürürlükte kalmayı ve üniversite kanunu olmayı başarmıştır. Üniversiteler Kanunu ile

⁸⁸ Hasan Ali Koçer, ‘‘Türk Üniversitelerinde Örgütsel Gelişme’’, *Üniversite Yönetiminin Uluslararası Sorunları Sempozyumu*, (Ankara: Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 19-21 Mart 1979), s.18-20.

⁸⁹ Yiğit, *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938-1950)*, s.64.

⁹⁰ Suat Sinanoğlu, *Türk Hümanizmi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988), s.94.

⁹¹ Talip Küçükcan, Bekir Gür, *Türkiye’de Yükseköğretim: Karşılaştırmalı Bir Analiz*, (Ankara: Seta Yayınları, 2009), s.130-131.

üniversiteler tüzel kişiliği ve özerkliği olan öğretim, yüksek bilim ve araştırma birlikleri olarak tanımlanmıştır.⁹²

Tablo 1. 4: Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde Yükseköğretim ile İlgili İstatistik⁹³

Öğretim Yılı	Erkek	Kız	Toplam
1927 - 1928	3.477	441	3.918
1930 - 1931	3.646	540	4.186
1935 - 1936	6.162	1.115	7.277
1940 - 1941	10.262	2.582	12.844
1945 - 1946	15.688	3.585	19.273
1950 - 1951	19.953	4.862	24.815

1.3.4.Millet Mektepleri

1 Kasım 1928 senesinde Türk Harflerinin kabul edilmesiyle birlikte ve uygulama hakkındaki kanunun çıkarılmasından yaklaşık on gün sonra yapılmış olan bir yönetmelikle Millet Mektebi Teşkilatı kurulmuştur.⁹⁴ Millet Mektepleri Talimatnamesi, Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey tarafından hazırlanmış ve 11 Kasım 1928 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından da onaylanarak 24 Kasım 1928 tarihinde ise Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Millet Mektebi Teşkilatı için hazırlanmış olan talimatnamenin Türkiye halkına bilgiler kazandırmak ve halkı okuyup yazmaya hazır hale getirmek, ilk hedefi olmuştur.⁹⁵ Yönetmelikte halkın okuma yazma bilsin bilmesin fark etmeksizin 16-45 yaş arasındaki her Türk vatandaşının millet mekteplerinde eğitim alması zorunlu tutulmuştur.

⁹² Murat Katoğlu, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim, Kültür ve Sanat, Çağdaş Türkiye 1908 - 1980*, 7. Baskı, (İstanbul: Cem Yayınevi, 2000), s.425.

⁹³ Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, *Geçmişten Günümüze Sayılarla Eğitim (1923-2023)*, s.135-136.

⁹⁴ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması*, (Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1981), s. 234-235.

⁹⁵ Müçteba İlgürel, *Millet Mektepleri: Doğumunun 100. Yılında Atatürk*, (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası Yayınları, 1981), s.30.

1 Kasım 1928 senesinde Harf İnkılabının kabul edilmesiyle 1 Ocak 1929 tarihinde açılan Millet Mektepleri, yeni alfabeyi halka öğretmek ve okuryazar oranını artırmak amacıyla kurulmuştur. Millet Mekteplerinde öğrenim görüp de bitirenlerin okuma ve yazma becerilerini devam ettirebilmeleri için açıldığı ilk dönemden itibaren haftalık dergi yayımlanmıştır. Halk Mecmuası adıyla yayımlanan bu derginin ilk sayısı 11 Şubat 1929 tarihinde çıkmıştır.⁹⁶

Cumhuriyet Gazetesinde 1 Ocak 1929 tarihinde Millet Mekteplerinin Büyük bir merasimle açılacağı duyurulmuştur. Bu mekteplere gerekli olan bütün malzemeler toplanmıştır. Halk bu mekteplere kaydolmak için müracaatta bulunmuşlardır. İstanbul’da bu mekteplere müracaat edenlerin sayısı 10.000 bulmuştur. Mekteplerde yapılacak olan kutlamalara Hükümet Büyükleri, Milletvekilleri, diğer kişiler ve mekteplerde okuyan öğrencilerin velileri davet edilmişlerdir.⁹⁷ 2 Ocak 1929 tarihinde Millet Mekteplerinin tam olarak açıldığı belirtilmiştir. 1208 mektebin açıldığı ve 45.000 kişinin öğrenime başladığı ve açılmış olan bütün mekteplerde güzel bir merasim düzenlendiği ifade edilmiştir.⁹⁸

4 Ocak 1929 tarihinde gündüz ders gören kadınların pazartesi ve perşembe günü öğleden sonra iki ders almak suretiyle 13.15’te başlayacakları söylenmiş, açılmış olan mektep on bir sınıf açmış ve beş yüzden fazla kadın ve erkek talebenin kaydedildiği belirtilmiştir. Yine aynı gazetede Hristiyan halktan müracaat gelmişse bile hiçbirinin kursa kaydedilmedikleri belirtilmiştir.⁹⁹ Yine 4 Ocak 1929 tarihinde gazetede Millet Mekteplerinde okuyanlardan Kadınların erkeklerden daha fazla olduğu söylenerek eskiden hiç okuma yazma bilmeyen kadınların hemen mektebe koşarak gittikleri ve öğrendiklerini de konu komşuya aktarabilmek için gazete okumakta oldukları belirtilmiştir.¹⁰⁰ Yine aynı tarihli gazetede çocuklu ve emzikli kadınların millet mekteplerine alınabilmesinde ikinci devreye bırakıldıkları açıklanmıştır. Çocukları iki yaşından büyük olan kadınlar için de dershanelerin açılacağı belirtilmiştir. Millet Mekteplerinde kadınların ders aldıkları sırada ise çocuklara için ayrı odalarda hademeler

⁹⁶ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi; Yeni Türkiye’nin Oluşumu (1923-1938)*, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1995), s.211.

⁹⁷ Cumhuriyet Gazetesi, “Millet Mektepleri Bugün Merasimle Açılacak”, 1 Ocak 1929, s.1.

⁹⁸ Cumhuriyet Gazetesi, “Millet Mektepleri Dün Açıldı”, 2 Ocak 1929, s.1.

⁹⁹ Cumhuriyet Gazetesi, “Millet Mektepleri Taşıyor”, 4 Ocak 1929, s.1.

¹⁰⁰ Milliyet Gazetesi, “Kadınların Hücumu”, 4 Ocak 1929, s.1.

bakacaklardır.¹⁰¹ 5 Ocak 1929 tarihli gazetede halkın Millet Mekteplerine olan ilgisi her gün daha da artarak devam etmekte olduğu belirtilmektedir. Günün cuma olmasına rağmen çoğu kimse Millet Mekteplerinin açık olduğunu zannederek mekteplere gitmişlerdir. Millet Mekteplerinde okumak için en fazla istekli olanların kadınlar, hamallar ve küçük esnaf çıraklarının olduğu belirtilmiştir.¹⁰²

Resmî Gazetede, Millet Mekteplerine ait dershanelerinin Maarif Emini ve Maarif Müdürü olan kişiler tarafından teftiş edildiği belirtilerek dershanelerde, derslere 15:30'da başlandığı söylenmektedir. Gazi Kız ve Erkek Millet Mekteplerinde on dört dersane ve her sınıf için 60 talebeden toplamda ise 840 talebe bulunmaktadır. Alınan bilgiye göre Ankara merkez ve bağlı olan yerlerde devam eden kadınların sayısı 9274, erkeklerin sayısı ise 7948'dir.¹⁰³

1928 - 1929 ders döneminde 20.000 in üzerinde dersane açılmış ve 17.000'e yakın öğretmen bulundurularak, erkek kadın 600.000 kadar halka okur yazarlık diploması verilmiştir.¹⁰⁴ Millet Mekteplerinde verilen dersler dört aylık ve iki aylık süreler halinde düzenlenmiştir. Dört aylık süreli dershaneler hiç Okuma yazma bilmeyenler için düzenlenmiş, iki aylık süreli dershaneler ise eski harflerle okuyup yazabilenlere göre düzenlenmişti.¹⁰⁵

Millî Eğitim Bakanlığının mahalli idareler ve diğer kurumlarla yapmış olduğu iş birliği ile çalışmakta olan Millet Mektepleri, 1928 yılından 1949 yılına kadar faaliyet göstermiştir. Millet Mekteplerinin çalışmalarına ayrıca kurulan okuma odaları ile destek olunmuştur. Bu odalar Millet Mekteplerini bitiren kişilere okuma yazma alışkanlığı kazandırma amacıyla kurulmuşlardır.¹⁰⁶ Millet Mektepleri okuma çağını geçirmiş kişilere eğitim vererek onları hedef olarak almıştır. Devlet dairelerinde çalışan kişiler çeşitli kurslarda eğitim görerek yeni harfleri öğrenmişler ve 12 Kasım 1928 tarihinde sınavlara girmişlerdir.¹⁰⁷

¹⁰¹ Milliyet Gazetesi, “Kadınların Hücumu”, 4 Ocak 1929, s.1.

¹⁰² Cumhuriyet Gazetesi, “Millet Mekteplerine Millet Hücum Ediyor”, 5 Ocak 1929, s.1.

¹⁰³ Hâkimiyeti Milliye Gazetesi, “Şehrimizdeki Millet Mekteplerinde Faaliyet”, 15 Ocak 1929, s.1

¹⁰⁴ Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması*, s.235.

¹⁰⁵ İlgürel, *Millet Mektepleri: Doğumunun 100. Yılında Atatürk*, s.33.

¹⁰⁶ Kaya, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, s.111.

¹⁰⁷ İlgürel, *Millet Mektepleri: Doğumunun 100. Yılında Atatürk*, s.28.

1928 - 1935 yılları arasında Millet Mekteplerinin en verimli olarak çalıştığı dönem olarak kabul edilmektedir. Bu yıllar arasında halka yeni harflerin öğretilmesi ile okuma yazma öğretilmesinin yanında yurttaşlık, genel kültür ve sağlık bilgisi gibi dersler de okutulmuştur. 1928 ile 1935 yılları arasında Türkiye genelinde toplamda 60.373 Millet Mektebi açılmıştır. Bu mektepler ile her ne kadar da okuma yazma sorunu tam olarak çözülememiş olsa da 1928 – 1935 yıllarında toplamda 2.486.845 kişi bu mekteplere kayıt yaptırmış fakat 1.358.001 kişi yapılmış olan sınavlardan geçerek mezun olmuşlardır.¹⁰⁸ Türkiye’de 1927 yılında erkeklerde okuryazarlık oranı %13, kadınlarda okur yazarlık oranı %4 iken bu oranlar 1935 yılında erkeklerde %29,3’e, kadınlarda ise %10,5’e çıkmıştır.¹⁰⁹

Millet Mektepleri 1928 talimatnamesine göre sabit olan millet mektepleri, gezici millet mektepleri ve özel millet mektepleri olarak üçe ayrılmış, talimatnamede 1929 yılında yapılan değişikliklerle Millet Mekteplerine Köy Yatı Dershaneleri ve Halk Okuma Odalarının da eklenmesine karar verilmiştir.¹¹⁰

Millet Mektepleri 1929 ekonomik buhranının etkisiyle gündemdeki yerini kaybederek Türkiye Cumhuriyeti’nin aydınlanma sürecinde belirlenen hedeflere ulaşamamıştır ama Harf İnkılabının toplumun üzerinde tutunmasını sağlayarak önemli bir görevi yerine getirmiştir.¹¹¹

Millet Mekteplerinin başarısının sürdürülememesinde; 1929 Ekonomik Buhranının yanı sıra Osmanlı Devletinden kalan borçların ödenmeye başlaması, Millet Mekteplerinde okuyan yetişkinlerin eğitiminde kullanılacak olan çalışma yöntemlerinin yeterince bilinmemesi ve Cumhuriyet Halk Fırkasının yerel yönetim düzeyinde çok iyi bir şekilde örgütlenememiş olması, etkili olmuştur.¹¹²

¹⁰⁸ Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Maarif Millet Mektepleri Faaliyeti İstatistiği 1928-1934*, (İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1934), s.71.

¹⁰⁹ Mustafa Albayrak, “Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:10, Sayı:29, (Ankara, Temmuz 1994): s.482.

¹¹⁰ Mustafa Şahin, “Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* Cilt:1, Sayı:2, (Haziran 1992): s.216.

¹¹¹ Saime Yüceer, “Türkiye’nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Mektepleri”, *Atatürkçü Bakış Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, (Uludağ Üniversitesi, 2002): s.32.

¹¹² Mustafa Şahin, “Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri”, s.232.

1.3.5.Halkevleri ve Halkodaları

Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra bu kalan yıkıntının üzerine yeni bir devlet inşa ederek kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti, yeni bir felsefe benimseyerek ülkenin çağdaşlaştırması için birtakım inkılaplar gerçekleştirmiştir. 1929 ekonomik buhranının devam ettiği ve inkılapların yapılmaya devam ettiği süreçte, 1930 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğiyle Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulduktan hemen sonra beklenmedik şekilde büyüme göstermiş, kısa sürede halkın desteğini elde ederek belediye seçimlerinde büyük bir başarı elde etmiştir. Fakat bu durum halkın durumdan duyduğu hoşnutsuzluğunu ortaya çıkarmıştır. Daha sonra Serbest Cumhuriyet Fırkası kapatılarak yapılan inkılapların halka anlatılarak aktarılmasına yönelik tedbirler alınmıştır.¹¹³

Cumhuriyet Döneminde İttihat ve Terakki ile Türk Ocaklarının açık bir şekilde bağlantısı olmasa da bu ocak İttihat ve Terakkinin fikirlerinin gençler arasında yayılmasında ön planda olmuşlardır.¹¹⁴ Ocakların resmi olarak kurulmasından önce 1911 yılının Kasım ayında Türk Yurdu diye çıkarılmaya başlanan etkili bir yayın organı bulunmaktadır.¹¹⁵ Bu ocaklar İttihat ve Terakki Partisinin önde gelen isimlerinden maddi ve manevi anlamda yardım görmüşlerdir.¹¹⁶

Türk Ocakları milli duyguların ve milli dilin gelişmesini sağlayarak halkın kültür seviyesini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Bunu yaparken de konferanslardan, sosyal yardım ve eğitim faaliyetlerinden yararlanmışlardır.¹¹⁷ Türk Ocakları, Cumhuriyet Halk Fırkasının 1927 yılında olan Büyük Kongresinde, Türk Ocakları Umumi Reisi olan Hamdullah Suphi Tanrıöver'in karşı koymasına rağmen partinin denetimi altında bir kuruluş olarak sayılmıştır.¹¹⁸

Türk Ocakları 20. yüzyılda Türkçülük düşüncesinin savunulduğu en önemli organ olmuş fakat İngiliz ve Yunanların ülkeyi işgali üzerine faaliyetlerini durdurmak zorunda

¹¹³ Yiğit, *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938-1950)*, s.67.

¹¹⁴ Tefik Çavdar, "Halkevleri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983), Cilt:4, s.878.

¹¹⁵ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, Cilt:1, 2. Baskı, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1988), s.415-416.

¹¹⁶ Şerafettin Zeyrek, *Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951)*, (Ankara: Anı Yayıncılık, 2006), s.13.

¹¹⁷ Kemal Haşim Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), s.219.

¹¹⁸ Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması*, s.295-296.

kalmıştır. Türk Ocakları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kalabalık kentlerinde hızlı bir şekilde örgütlenerek ciddi bir kitleye ulaşmıştır.¹¹⁹

Halkevlerinin kurulmasına yönelik hazırlıklar Türk Ocaklarının kapanmasından çok daha önce başlamıştır. Bu doğrultuda halkçılık ve milliyetçilik ilkelerini bir arada bulunduran ve Cumhuriyet Halk Partisine bağlı yeni bir kurum olan Halkevlerini kurma fikri belirmeye başlamıştır. Türk ocaklarından farklı bir kurumun zihinlerde yer edinmesi üzerine 1931 yılında Halkevleri için sinyal verilmeye başlanmıştır. Bunun üzerine Çankaya'da Türk Ocaklarının durumunun konuşulması için 24 Mart 1931 tarihinde toplantı düzenlenmiştir. Ocakların Halk Fırkası ile birleşmesi kararı alınmış ve Mustafa Kemal tarafından toplantının sonunda bildirilmiştir. Bu karar ocak mensupları tarafından üzüntü ile karşılanmıştır.¹²⁰ Ocakların Fırka ile birleştirilmek istenmesi iki kurum arasında gerginliğe sebep olmuş bunun sonucunda ise Ocaklar 10 Ocak 1931 tarihinde kendi kendini feshetmek zorunda kalmışlardır. Ocakların mal varlıkları ise Cumhuriyet Halk Fırkasına devredilmiştir.¹²¹

Cumhuriyet Halk Fırkasının 3. büyük kongresinde Halkevlerinin açılması teklifi gündeme getirilerek oy birliği ile kabul edilmiştir. Alınmış olan bu kararla birlikte kısa sürede ülkenin en ücra köşelerine kadar açılacak olan Halkevlerinin kurulması resmîyet kazanmıştır. Resmîleşen karar üzerine Halkevlerinin açılış hazırlıklarına başlanmış ve Halkevlerini kurma görevi de dönemin Maarif Vekili olan Reşit Galip'e devredilmiştir. Çalışmalara başlayan Reşit Galip dönemin önemli isimlerini de davet ederek Ankara Türk Ocağı binasında bir toplantı düzenlemiştir. Yapılan hazırlıklar sonucunda ilk Halkevleri 19 Şubat 1932 tarihinde 14 merkezde açılmıştır. 19 Şubat 1932 tarihinde Eski Türk Ocağı binasının yeri Yeni Halkevinin genel merkezi olarak belirlenmiştir.¹²² Açılışa yetişemeyip 24 Haziran 1932 tarihine kadar 20 Halkevi daha açılmıştır. 24 Haziran 1932 tarihinde Halkevlerinin sayısı eklenen bu 20 ev ile 34'e yükselmiştir.¹²³ Açılmış olan Halkevlerinin bulundukları illerde halk tarafından büyük bir coşku ile kutlanmıştır. Açılış

¹¹⁹ Ziya Gökalp, *Ocaklar Ne Yapmıştır Vazifesi ve Gayesi Nedir? Atatürk Devri Fikir Hayatı*, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1981), s.640.

¹²⁰ Nurcan Toksoy, *Halkevleri: Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri*, (Ankara: Orion Kitabevi, 2007), s.25.

¹²¹ Murat Küçükşuğurlu, Mehmet Okur, *Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri*, (Trabzon: Derya Kitabevi, 2007), s.10.

¹²² Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1990), s.111.

¹²³ Toksoy, *Halkevleri: Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri*, s.42.

törenlerine hem halk tarafından hem de Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından yoğun ilgi görmüştür.¹²⁴

Resmî gazetede Halkevlerinin birbirine inanan, birbirini tamamlayan insanların tek kalmaktan kurtulacakları milli birlik kaynakları olduğundan söz edilerek, 19 Şubat 1932 tarihinde Ankara’da Halkevlerinin açıldığı söylenmiştir. Açılış merasimine Büyük Millet Meclisi Reisi Kazım Paşanın, Vekillerin, Mebusların iştirak ettiğinden bahsedilmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri Recep Peker; *‘‘Halkevlerinin içinde dokuz şube çalışacaktır. Halkevleri, Cumhuriyet Halk Fırkasının siyasi bünyesinden büsbütün ayrı, siyasi çalışmasından büsbütün uzaktır. Fakat idare noktasından ise fırkaya bitişik mahiyet arz etmektedir.’’* demiştir.¹²⁵

Mustafa Kemal Atatürk, Halkevlerine büyük bir önem vererek kuruluş çalışmalarını yakından takip etmiş ve Ankara Halkevi’ni Türkiye’yi ziyaret eden yabancı devlet adamlarına tanıtarak yeni kültür yapısı hakkında bilgiler vermiştir.¹²⁶ Bu nedenle Ankara Halkevi daha önemli bir konuma sahip olmuştur. Halkevleri için seçilen tiyatro, müzik ve sahne eserleri öncelikle Ankara Halkevinde uygulanması tercih edilmiş ve diğer şubelere örnek olması sağlanmıştır.¹²⁷

1932 yılının şubat ayında 14 adet Halkevi açılırken bu sayı 1932 yılının sonuna doğru 32’ye ulaşmıştır. 1932 – 1940 yılları arasında Halkevlerinin en hızlı geliştiği dönem olarak kabul edilmektedir. 1932 – 1951 yılları arasında Londra’daki Halkevi de dahil olmak üzere toplamda 479 Halkevi bulunmaktaydı.

Ulus Gazetesinde 1932 yılında 34 tane olan Halkevlerinin sayısı 21.02.1937 tarihinde açılanlarla birlikte 167’yi bulduğu belirtilmiştir. Her ilde açılan Halkevlerinin çalışmalarının bulundukları yere göre şekil aldığını, programlı ve metotlu bir çalışmayla gerçekleştirerek büyük başarılar kaydettikleri belirtilmiştir.¹²⁸ 17.02.1939 tarihli gazetede ise 1932 yılında 42 adet halkevinin olduğu ve üyesinin ise 34 bin olduğu belirtilmiştir. Kısa bir zaman içerisinde bu rakamların yükselerek 209’a yükselmiş üye sayısı 136.535

¹²⁴ Zeyrek, *Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951)*, s.22.

¹²⁵ Hâkimiyeti Milliye Gazetesi, ‘‘Recep Bey’in Nutku’’, 20 Şubat 1932, s.1.

¹²⁶ Çeçen, *Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri*, s.134-137.

¹²⁷ Ceyhun Atıf Kansu, ‘‘Ankara Halkevi’’, *Halkevleri Dergisi*, Cilt:25, Sayı:112, (Şubat 1932): s.7.

¹²⁸ Ulus Gazetesi, ‘‘Halkevlerinin Çalışmaları’’, 21 Şubat 1937, s.5.

olmuştur. Halkevlerinin sayısının ve üye sayısının artışı halkevlerinden beklenen çalışmaları da o doğrultuda fazlalaştırmıştır.¹²⁹

Halkevleri, kültür alanında hümanistleştirmenin hâkim olduğu bu dönemde daha milli bir konumda görülmektedir. Aslında bu durum halkla bütünleşme arzusunun bir sonucudur. Devletin demokratikleşme yolundaki adımlarında halk desteğine duyulan ihtiyaç bu arzuyu arttıran unsur olmuştur.¹³⁰

Halkevlerinin yayımladığı en önemli dergi Ülkü dergisi idi. Ülkü dergisinde yayımlanan yazılar Cumhuriyet Halk Fırkasının ideolojilerini açıklaması bakımından önem arz etmektedir.¹³¹ Halkevlerinin diğer yayınları ise kitap ve broşürlerden oluşmaktaydı. Bu yayınlar ise Edebiyat, Folklor, Edebiyat ve Tarih evlerde verilen konferanslardan oluşmaktaydı. Bu konferanslar çoğu zaman Ulus gazetesinde yayınlanmakta idi.¹³²

Kurulmuş olan Halkevlerinde bulunan kütüphaneler de hem sayı olarak çoğalmış hem de daha kaliteli hale gelmiştir. Halkevlerinin İlk kuruluş yılında 59.444 kitap varken bu rakam 285.757'yi bulmuştur. Bu kütüphanelerde kitap okuyan kişi sayısı ise ilk kuruluş yılında 149.949 iken sonrasında 1.909.910'a yükselmiştir.¹³³

1940 yılına gelindiğinde Halkevlerinin başarılı ve hızlı yükselişi yavaşlamış ve açılışı da önemli ölçüde azalmıştır. Halkevlerinin azalmasının altında üç neden yatmaktadır. Bunlardan birincisi 2. Dünya Savaşı sonucunda Türkiye'nin savaş önlemleri almasıdır. 2. dünya savaşı sonucunda demokrasi oluşmuş ve dünyadaki birçok ülke demokrasiyi tercih etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti de demokrasiyi benimseyerek çok partili hayata geçiş kararı almıştır. Değişik düşüncelerdeki kimseler parti ve dernek kurup örgütlenme fırsatı yakalamışlardır. Bu dönemde iktidara başka bir partinin gelebileceği düşüncesiyle halkın büyük bir kesimi halkevlerinden uzaklaşmıştır.¹³⁴ İkincisi para yokluğu sonucunda bazı şehirlerde ve ilçelerde belediyelerin başka partilere geçmesi ile birlikte Halkevlerine gelen yardımlar kesilmiştir. Maddi açıdan destek bulamayan

¹²⁹ Ulus Gazetesi, "Halkevlerimiz", 17 Şubat 1939, s.6

¹³⁰ Erol Güngör, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1980), s.76.

¹³¹ Tefik Çaydar, "Halkevleri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, s.882.

¹³² Cemil Koçak, *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), s.377-378.

¹³³ Ulus Gazetesi, "Halkevlerimiz", 17 Şubat 1939, s.6.

¹³⁴ Toksoy, *Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri*, s.108.

Halkevleri de sosyal yardım ve kültür faaliyetlerini yürütememişlerdir.¹³⁵ Üçüncüsü ise halkevlerinin ülke çapına epeyce yayılmış olmasıdır.

Dönemin olağanüstü şartları, öğretici yoksunluğu ve malzeme eksikliğinden ötürü Halkevlerinin tüm köy ve kasabalarda açılması mümkün olmayınca daha küçük bir hizmet organı olan Halkodaları devreye girmiştir. 1940 yılına gelindiğinde 141 adet Halkodası açılarak hizmet ağı genişletilmeye çalışılmıştır.¹³⁶ Halkodaları da Halkevleri gibi Atatürk ilkeleri doğrultusunda ilerleyen kültür kurumları olmuşlardır.

1950 yılında gerçekleşen seçim sonucunda iktidar değişmiş ve Halkevleri muhalefet partisinin yan kuruluşu durumuna düşmüştür. İktidarda olan Demokrat Parti ödenek olmadığını söyleyerek Halkevlerini kapatmak istemiştir. 8 Ağustos 1951 yılında mecliste yapılan oylama sonucunda Halkevlerinin kapatılması kabul edilerek Halkevleri kapatılmış ve bütün mal varlıkları da hazineye devredilmiştir.¹³⁷

1.3.6.Köy Enstitüleri

17 Şubat 1923 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk başkanlığında toplanmış olan İzmir İktisat Kongresinde köy eğitimi konusuna değinilmiştir.¹³⁸ Bu gelişme ile köy eğitimine verilen önem daha da artmıştır. 1924 ve 1925 yıllarında Mustafa Kemal Atatürk, yabancı bilim adamlarını Türkiye'ye davet etmiştir. Türkiye'ye gelen bilim adamları da köy eğitimi ve köylünün kalkınması hususunda raporlar hazırlamışlardır.¹³⁹ Bu raporlar ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti içerisinde, köy dışında yerli bilim insanlarının da fikirlerine önem verilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk gerek yerli gerekse yabancı bilim insanlarının köy eğitimine dair görüşlerini değerlendirip analiz ettikten sonra sırasıyla Köy Muallim Mektepleri, Köy Eğitim kursları ve köy öğretmen okullarını faaliyete geçirmiştir. Eğitim konusundaki bu önemli gelişmeler Köy Enstitülerinin doğmasına büyük ölçüde zemin hazırlamıştır.¹⁴⁰

¹³⁵ Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, s.234.

¹³⁶ Uluğ İğdemir, *Halkevleri ve Halkodaları*, (İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1945), s.342.

¹³⁷ Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, s.202.

¹³⁸ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö 1000 – M.S 2009)*, (Ankara: Pegem Yayınları, 2009), s.392.

¹³⁹ Ali Ata Yiğit, “Türkiye’de Köy Öğretmeni Yetiştirilmesine Dair Düşünceler ve Denizli ile Kayseri’de Köy Muallim Mekteplerinin Kurulması”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu - I*, ed. A. Özçelik, (Denizli: Pamukkale Üniversitesi, 2007), s.482.

¹⁴⁰ Ali Ata Yiğit, “Türkiye’de Toplumsal Değişimin Aracı Olarak Köy Eğitiminin Geliştirilmesi (1923-1950)”, *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyum Bildirileri*, ed. Bayram Kodaman, (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2008), s.689.

Yeni harflerin kabulünden sonra köy eğitiminin üzerinde durulmuş ve bunun yanında da köye büyük ölçüde ve az zamanda bir öğretmen ordusu yetiştirebilme probleminin üzerinde daha çok durulmuştur. Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'nün isteği üzerine dönemin Maarif Vekili Reşit Galip bu iş için özel bir komisyon kurmuştur. Bu komisyon Mıntıka Muallim Mektepleri adı ile projeyi kabul etmiş fakat bir süre sonra Reşit Galip vekaletten ayrılmak zorunda kalmasıyla proje uygulanamamıştır.¹⁴¹

1930'lu yıllarda kırsal nüfusun ilköğretimden geçirilmesi çok ciddi bir problemi teşkil etmekteydi. Köylerde bulunan toplumun %80'i öğretmenlerden ve okuldan yoksundu. Köylerdeki Muallim Mektepleri ve Şehirdeki Muallim Mektepleri ilköğretim problemini çözmek amacıyla gerekli olan öğretmenleri yetiştirmekte başarısızlığa uğramaktaydı. Şehirlerdeki öğretmen okulundan mezun olan öğretmenler köylerde çalışmaya istekli değillerdi. Köye atanıp gidenler ise çok geçmeden şehir ve kasabalara dönmekteydiler. Bu öğretmenler köy yaşantısından hoşlanmamaktaydılar. Köy onlar için arada piknik için gidilecek ve içerisinde uzun süre yaşanmayacak bir yer idi.¹⁴²

Eğitmen yetiştirilmesi meselesine, Köy Enstitüleri kurulana kadar bağımsız kurslar halinde devam edilmiştir. Fakat Köy Enstitüleri kurulduktan sonra ise onlara bağlı olarak devam edilmiştir. Eğitmenlik usulü öğretmen yetiştirme problemin ciddi manada çözüm getirmiştir ancak askerliklerini onbaşı veya çavuş olarak tamamlayan ve okuma yazma bilmeyen köy gençlerinin belirli kurslar gördükten sonra tek odalı ve üç sınıflı okullarda hem öğretim hem de tarıma yönelik işleri yürütülmesi, köy gerçekleri karşısında ilerleyememiştir. Çünkü köy işlerinin kalkınması işinin bu kadar basit tekniklerle çözümlenmesi elbette mümkün değildir.¹⁴³

1935 yılında İlk öğretim Genel Müdürlüğüne getirilen İsmail Hakkı Tonguç mesele daha fazla kötü hale gelmeden önce Köy Enstitüleri projesini hazırlamıştır. İlk deneme okulu olarak, Köy Öğretmen Okulu adıyla İzmir Kızılçullu'da 1937'de kurulmuştur. Daha sonra buna benzer üç okul daha faaliyete geçmiş ve ümit verici sonuçlar alınmıştır. Köy Enstitüleri kanunu gerekçesinde 1935 nüfus sayımına göre Türkiye'de erkeklerin %23,3'ünün ve kadınların 8,2'sinin okuma yazma bildiği bu oranın

¹⁴¹ Aydemir, *İkinci Adam*, s.376-378.

¹⁴² Kaya, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, 3. Baskı, s.187.

¹⁴³ Orhan Türkdoğan, *Türkiye'de Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları*, (İstanbul: Dede Korkut Yayınları, 1977), s.248.

nüfusu 10 binden aşağı yerlerde toplam %10,7 ve yukarı yerlerde ise 40,3 olduğu belirtilmekteydi. İstatistik sonuçları ülkenin ciddi bir ilköğretim eksikliği ile mücadele etmesi gerektiğini göstermekteydi. İlköğretim çağındaki çocukların kent ve kasabalarda %80'i okula giderken bu oran köylerde 26 idi. Üstelik köy okullarının büyük bir kısmı üç yıllık okullar olduğundan bu okullara devam eden çocuklar normal beş sınıflı ilk okulu da bitirmemiş oluyorlardı. Oysa nüfusun %81'i kırsal kesimde yaşamaktaydı. Mevcut 40 bin köyden 31 bininde okul bulunmamaktaydı. Burada görevlendirilecek tam olarak 20 bin öğretmene ihtiyaç vardı.

Köy Enstitülerinin açılış amacı;

- Köy halkının sosyal, ekonomik ve kültürel yönlerini geliştirerek, kalkınmalarına yardımcı olmak
- Halka okuma yazma öğretmek halkın bilinçlenmesini sağlamak
- Eğitim yolu ile köylülere bilinçlendirerek tarımdan yüksek kalite ve verim elde etmek
- Köylüye uyum sağlayabilecek öğretmenler yetiştirmek
- Köylülere liderlik ve rehberlik yapabilecek donanımda öğretmenler yetiştirip göndermek¹⁴⁴

1.3.6.1.Kadın Eğitimi ve Köy Enstitüleri

Köy Enstitüleri denemesi ile yatılı eğitim kurumlarında karma eğitim ilk kez denenmiş ve bu deneme sonucunda ise olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Köydeki kızlar ve erkekler birlikte çalışmanın toplumsal açıdan gereklerini kavrayarak olgunluk çağının ilk örneklerini vermişlerdir.¹⁴⁵

Köy Enstitülerinde eğitim kursları başladığı sırada 1935 yılı Türkiye'sinde okul çağında olmayan nüfus dışında 5.740.170 kadın nüfusu okur yazar olmamakla birlikte okur yazar kadın nüfusu ise 670.282'dir. Okuma çağında olmayan 1.810.486 kadın nüfusunun dışındaki 6.410.452 kadın nüfusundan %89.5'i okur yazar değildi.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Nihal Yıldız, Osman Akandere, "Köy Enstitülerinin İdeolojik Yapısı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:17, Sayı:35, (Güz 2017): s.278.

¹⁴⁵ Gedikoğlu, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankalarıyla Köy Enstitüleri*, s.252.

¹⁴⁶ Gedikoğlu, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankalarıyla Köy Enstitüleri*, s.252.

Kadının toplumsal değeri ve toplumdaki yerini, okur yazarlıkta geri bırakılışını ve geri bırakılışının nedenlerini dikkate alan Köy Enstitüleri, köydeki kadınların ve kızların köydeki toplum yapısının değiştirilmesinde, ekonomik ve toplumsal açıdan kalkınmalarında etkili olabileceği yönünde yetiştirilmelerini ön görmüştür. Köy Enstitülerinin kuruluşu ve gelişimi süreçlerinde kız öğrencilerin sayılarının artması için çeşitli önlemler yoluna başvurulmuş, kız öğrencilerin üzerinde titizlikle durulmuştur. ¹⁴⁷

Köylü Ayşeler, Fatmalar, Kezibanlar hepsi birlikte okuyup adam olma çabası içinde olmuşlardır. Yıllar boyu ezilmiş, hakları gözetilmeyerek çiğnenmiş Anadolu Kadınlarının onurunu kurtarmak çabası içindeydiler. Köylü kadınların çoğu yalın ayak, şalvar giymiş bir halde, kir pas içinde gelerek bir iki yıl içinde enstitünün çalışma temposuna girer, kolunu, elini ve kafasını işleterek açılır ve değerlerini ortaya koymaya çalışırlardı. Tarım derslerinde toprağı belleyerek domatesleri toplarlar ve onlardan reçel yaparlardı. Anadolu Kadınlarının ciddiliği ve dayanıklılığı içerisinde büyük bir çaba ile çalışmaktaydılar. ¹⁴⁸

Köy Enstitülü kadınların çalışkanlığı, en ilkel yerlerden gelerek en bilinçli kadınlara dönüşmeleri, uygar bir kadın olmaları, yolar katederek gelişme göstermeleri ve bilgi birikimi açısından yükselmeleri onların kurtuluşu bakımından çok ilginç bir deney olmaktadır. Enstitüleri Kadınlar eğitilip değerlerini ortaya koyma, yeteneklerini geliştirme imkanlarını ilk olarak Enstitülerde bulmuşlardır. Onlar gözlerini Orta Çağ Karanlığından çıkarıp bu günkü uygar insan olma başarısını yakalamışlardır. ¹⁴⁹

Köy Enstitülerinin geçirmiş olduğu evrelerde kız öğrencilere karşı alınan tutumların sonucunda deney, kuruluş ve gelişim evrelerinde kız öğrenci sayısı yıldan yıla artmış ve böylelikle kadın öğretmenler yetiştirilmiştir. Köy Enstitülerinin sadece kadın eğitimindeki köylü kızların veya kadınların okur yazar olmalarından, ev yönetimi ve ekonomisi alanındaki eğitimlerinden ibaret değildir. ¹⁵⁰

1.3.6.2.Kız Enstitülerinin Açılması

19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlıda değişimin yaşandığı ve bu durumun sağladığı bazı avantajlarla eğitim ve öğretim alan Türk Kadınlarının aydın olarak

¹⁴⁷ Gedikoğlu, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankalarıyla Köy Enstitüleri*, s.252.

¹⁴⁸ Talip Apaydın, *Karanlığın Kuvveti (Köy Enstitüsü Yılları)*, (İstanbul: Ararat Yayınları, 1967), s.99.

¹⁴⁹ Apaydın, *Karanlığın Kuvveti (Köy Enstitüsü Yılları)*, s.100.

¹⁵⁰ Gedikoğlu, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankalarıyla Köy Enstitüleri*, s.254-255.

yetişmeye başlamasıyla yeni bir çağ başlamıştır. Bu aydın kadınlardan ilk akla gelenleri ise Fatma Aliye Hanımdır. Bunun yanında Müfide Ferit, Sabiha Sertel, Semiha Ayverdi ve Halide Edip gibi aydın kadınlar yetişmiştir. Bu Türk aydını olan kadınların yazmış oldukları roman ve hatıratları Osmanlı Devleti’ndeki kadın eğitiminin ve sosyal yapının içerisindeki kadınların konumlarının halini açık açık gözler önüne sermiştir.¹⁵¹

Bu dönemde yayımlanan kadın dergilerinin de sürece önemli katkıları olmuştur. Modernleşme sürecinin bir parçası olarak kabul edilen bu dergilerin kadınlar ile ilgili ideolojik birikimlerin aktarılabilmesinde önemli bir işlevi vardır.¹⁵² Hem bu dönem hem de sonraki dönemdeki gelişmeler, kadınların eğitilmesi için iyi başlangıç olmuştur. 16 Temmuz 1921 tarihinde Maarif Vekili olan Hamdullah Suphi Bey’in başkanlık koltuğunda yapılan ilk Maarif Kongresinin ikinci toplantısında kadınların eğitilmesi için eğitime birtakım mühim önerilerde bulunulmuş, okullarda eğitim alan kızların herhangi bir sanat öğrenmelerinin yanında iyi bir ev hanımı olmalarına imkan verecek pratik bilgilerin eğitim programlarına ilave edilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁵³ Yönetim kadroları, bu temel fikirle hareket ederek toplumu hem çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmayı hem de topluma milli bir kimlik kazandırmayı hedeflemişlerdir. Bu doğrultuda Cumhuriyet yönetiminin eğitim ve öğretim amaçları, Türk milletini uygarlık anlamında daha ileri dönük yaşatmak ve gelecek nesli de bu amacı gerçekleştirecek gaye ile yetiştirmek olarak açıklanmıştır.¹⁵⁴

Yukarıda açıklanan telakkiyi Mustafa Kemal Atatürk; 1 Mart 1923 tarihindeki Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşmasında eğitim ve öğretime verilmesi gereken öneme dikkat çekmek amacıyla “*Eğitim ve öğretimde uygulanacak kuralların amacı bilgiyi insan için fazla bir süs, bir hükmetme amacı veya medenî bir zevk olmaktan çıkarıp maddî hayatta başarılı olmayı sağlayan pratik ve kullanabilir bir araç haline getirmektir*”¹⁵⁵ demiştir. Üzerine düşülen ve gündemde tutulan konular; eğitimin her birey için önemi, kız çocuklarının ve kadınların eğitilmesidir. Eğitim için alınan çeşitli

¹⁵¹ Elif Ekin Akşit, *Kızların Sessizliğı, Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*, 3. Baskı, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), s.82-87.

¹⁵² Akşit, *Kızların Sessizliğı, Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*, s.130-132.

¹⁵³ Erol Kapluhan, “1921 Maarif Kongresi’nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:8, (Nisan-Ekim 2014): s.129.

¹⁵⁴ Celalettin Vatandaş, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bir Toplumsal Değışim Aracı Olarak Eğitimin Modernleştirilmesi”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı:42, s.62.

¹⁵⁵ Atatürk’ün Türkiye Büyük Millet Meclisi Açılış Konuşmaları, (Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 1987), s.109.

kararlar, programlar ve nutuklarla anlatılmaya çalışılarak halk bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Geleneksel toplum yapısı içerisinde alınan eğitimlerde kız çocuklarının eğitiminin ihmal edilmiş olması ve onların bu eğitimden mahrum bırakılması dikkat çeken konulardan biri olmuştur. Bundan dolayı varılmak istenen hedef muasır ve uygar olan Türkiye’de kadınların eğitilmesi, onların yetenek ve bilgilerini ilerletmesi en hızlı ve kolay bir biçimde ele alınması gereken ciddi bir konudur. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti halk kitlelerinin geniş anlamda eğitilmesi ve bunda başarıya ulaşıldığı doğrultusunda hem yükselmenin hem de gelişmenin gerçekleşeceğine inanarak, ülkedeki insanların eğitilip okur yazar hale getirilmesini ulusal bir görev haline getirmiştir.¹⁵⁶ 14 Ağustos 1923’te okunan hükümet programı da bu yaklaşımı destekleyen en önemli kanıttır. Bütün yurttaki ilköğretimin zorunlu kılınması, çeşitli mesleklere yönelmeleri için ilköğretim çağındaki çocuklara pratiklerin kazandırılması, ilkokulu bitirenlerin devam edebilecekleri hem tarım hem de sanat ve ticaret alanlarında iki yıllık bütünleme sınıflarının açılması, kız liseleri ve bunun yanında da kız sanayi idadileri ve kız öğretmen okullarının açılması gibi programda düzenlemeler olmuştur.¹⁵⁷

Geleceğin annelerini hem tecrübeli hem de bilgili kimseler olarak hayata hazırlamak, Türk kadınlarının daha uygar bir zekaya sahip olmalarını sağlamak için yeni eğitim öğretim kurumunun açılmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Buna bağlı olarak da Osmanlı Döneminde önce kurulan Kız Sanayi Okulları, daha sonradan isimleri değiştirilerek Kız Sanat Okulları olarak kurulmuş ve bu okulların yerine ise 1927 tarihinden itibaren Kız Enstitüleri kurulmuştur.¹⁵⁸ Açılan bu okullar Kız Sanat Okullarının devamı niteliğindedir. Bu okulların açılma amaçlarına yeni ve önemli unsurlar eklenerek varlığını sürdürmüştür.

İstanbul ve Üsküdar Kız Sanayi Okulları önce Kız Sanat Okullarına, 29 Ekim 1923’ten sonra ise Kız Enstitülerine dönüşümü sağlanmıştır. Bu dönüşüm ile beraber okullar artık Kız Enstitüleri olarak adlandırılmaya başlanmıştır. 1927-1928 eğitim öğretim yılında dönüşümü sağlanan bu okulların yanı sıra yeni Enstitüler de açılmıştır. İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsü, Bursa Necati Bey Kız Enstitüsü ve Ankara İsmet Paşa

¹⁵⁶ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye’nin Oluşumu*, 12. Baskı, (Kaynak Yayınları, Mart 2014), s.101.

¹⁵⁷ Necdet Sakaoğlu, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1992), s.22-23.

¹⁵⁸ Reşat Özalp, “Türkiye’de Yüz Yıllık Meslekî ve Teknik Öğretim”, *Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi*, Cilt:9, Sayı:104, s.48.

Kız Enstitüsü ilk açılan okullardandır.¹⁵⁹ Bunlara ek olarak 1939 yılına gelindiğinde farklı illerde de okullar açılarak toplam sayısı 11'e yükselmiştir. 1944 yılına gelindiğinde ise toplam okul sayısı 33'e, toplam öğrenci sayısı 5106'ya, toplam öğretmen sayısı ise 489'a yükselmiştir.¹⁶⁰ Kültür Bakanlığının izni ile doğuda açılan Enstitü olan Elazığ Kız Enstitüsüne yatılı olarak kalması için öğrenci kabul edilmeye başlanılmıştır.¹⁶¹ Bu öğrenciler çevre köyler, kasabalar, iller ve ilçelerden tek tek dolaşılıp toplanarak getirilmiştir. Esas olarak diğer bölgelere kıyasla Doğu vilayetlerindeki okullara öğrenci alımında ve onların eğitim sürecinde bazı güçlükler yaşanmıştır. Tüm bu yaşananlara rağmen güçlükler aşılmış ve belirlenen amaçlar doğrultusunda eğitim vermeye çalışılmıştır.¹⁶²

Ömer Buyse 1927 yılında; İstanbul ve Ankara başta olmak üzere İzmir, Adana, Konya, Mersin şehirlerinde sanayi, ziraat ve meslek okullarını denetleyerek “Teknik Öğretim Hakkında Rapor” başlığı ile rapor hazırlayıp sunmuştur. Yayınladığı bu raporda ticaret, ev idaresi, toplumsal ve mesleki bilgilerin verildiği bir Enstitünün kurulmasının gerekliliğini vurgulamıştır.¹⁶³ Bu raporun sonucunda ise Ankara ilinde İsmet Paşa Kız Enstitüsü açılmıştır.¹⁶⁴ 1928 yılında Ankara'daki İsmet Paşa Kız Enstitüsü Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı olarak eğitime başlayarak kendisinden sonra açılan Kız Enstitülerine örnek olmuştur.¹⁶⁵

Enstitülerde eğitim gören kızlara ortaokul seviyesindeki genel bilgilerin verilmesi ile onların kültürel anlamdaki gelişimini sağlamak; bu ve diğer enstitülerin açılmasındaki en temel amaçtır. Bunun yanında onlara mesleki derslerinin eğitimi ile de modern toplumun ihtiyaç duyduğu yeteneklerin verilmesi ve her birini bilgi sahibi birer çocuk sahibi anne olarak yetiştirmekte bu amaçlar arasındadır. Aldıkları sanat eğitimi doğrultusunda kadınları geçimini sağlayacak bir iş ve meslek sahibi yapmak amaçlar

¹⁵⁹ Bakiye Koray, “Kız Teknik Öğretimde Başlangıç ve Gelişme”, *Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi*, Cilt:9, Sayı:104, s.136-137.

¹⁶⁰ Millî Eğitim Bakanlığı, *Kalkınma Planlarında Mesleki Teknik Eğitim*, 16. Millî Eğitim Şûrası Dokümanı, s.86-87.

¹⁶¹ Nuriye Hekimoğlu, “Kız Enstitüsü Niçin Açıldı?”, *Altan - Elazığ Halkevi Dergisi*, Sayı: 33-34-35, (Aralık 1937): s. 32.

¹⁶² Sıdika Avar, *Dağ Çiçeklerim*, (Ankara: Öğretmen Yayınları, 1986), s.26-28.

¹⁶³ Ömer Buyse, *Teknik Öğretim Hakkında Rapor*, (İstanbul: Maarif Matbaası, 1939), s.72.

¹⁶⁴ Nilüfer Cevizliler, Erkan Cevizliler, “Amerika Büyükelçisi Charles H. Sherril'in Raporuyla İsmet Paşa Kız Enstitüsü”, *Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:9, (2004): s.184.

¹⁶⁵ Mustafa Kılınç, *Türkiye'de Mesleki Teknik Eğitim Tarihi (1886-1986)*, (Ankara: Pegem Yayınları, 2016), s.189.

arasındadır. 1931 yılından itibaren, bu amaca yönelik eğitim veren enstitülerde gündüz eğitimine kaydolamayanlar için Enstitü akşam okulları açılmıştır. Bahsi geçen bu okullarda öğrenim çağındaki maddi imkansızlıklar nedeniyle öğrenim durumlarını yarıda bırakan, öğrenim zamanı dolmuş ya da eğitimlerini tamamlayamadan evlenmiş kadınlar kayıtlarını yapmışlardır.¹⁶⁶ Gelecek neslin anne adayını hayata sıkı sıkı hazırlamak amacıyla teorik ve pratik bilgiler verilmiş bunların yanında da yemek yapma, pasta yapma, moda ve dikiş dersleri verilmiştir.¹⁶⁷

Köy Enstitülerinin 1937-1938 öğretim yılındaki 60 Kız Öğrenci sayısı 1945-1946 öğretim yılında 1727'ye çıkmıştır. Köy Enstitülerinin kuruluş ve gelişim evrelerinden sonraki evrelerde kız öğrenci sayıları giderek azalmıştır.¹⁶⁸

1.3.6.3.Kız Enstitülerinin Türk Modernleşmesindeki Önemi

Kız Enstitülerinin Türk Modernleşmesindeki yerini açıklamadan önce ilk olarak “modernleşme” kavramının ne ifade ettiğini açıklamak gerekmektedir. Düşünürler; Modernleşme kavramı ile ne anlatılmak istendiği açıklamak için bu kavrama farklı yönlerden bakarak tanımlamaya çalışmışlardır. Örneklerle açıklayacak olursak; Modernleşme, toplumun eğitim düzeylerini ve toplumun yaşamış olduğu standartları artırmak, bireylerin mutluluğunu ve iradesini ön planda göstermek, kişinin haklarını korumak,¹⁶⁹ Osmanlı Devleti halkının Avrupa’dan etkilenmesinin süreci ve geri dönüşü olamayan bir süreç olarak,¹⁷⁰ 15. Yüzyıldan itibaren sosyal bilimlerin üzerinde şiddetle durduğu mühim bir kavramsal ifade olarak; Batı Avrupa’da ortaya çıkmış olan değişimlerin genel ad olarak ifadesi, bilimsel, geleneksel, ekonomik, sosyal, siyasal ve dini alandaki buluşlar¹⁷¹ olarak açıklanmıştır.

Farklı düşünürler de modernleşmenin sürecini “çağdaşlaşma” olarak açıklamışlardır. Yapılan bu tanımlamalardan modernleşmenin toplumun bütün açıdan

¹⁶⁶ Gülşah Eser, Abdullah Orak, “Cumhuriyet Dönemi Kadın Eğitiminde Bir Atılım: Urfa Kız Enstitüsü”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8, Sayı:41, (Aralık 2015), s. 424.

¹⁶⁷ Enstitü Yıllığı, *İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsü 1934-1935 Yılı Mezunları Armağanı*, (İzmir: Nefaset Basımevi,1936), s.56.

¹⁶⁸ Gedikoğlu, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankalarıyla Köy Enstitüleri*, s.254.

¹⁶⁹ Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset*, s. 7-8.

¹⁷⁰ Aytaç Yıldız, “Niyazi Berkes ve Türkiye’de Çağdaşlaşmanın Gelişimi”, *Sosyoloji Konferansları*, Cilt:2, Sayı:46, (2012), s. 22.

¹⁷¹ Samir Amin, *Demokrasi ve Din*, Çev. Fikret Başkaya, Uğur Günsür, Güven Öztürk, (Ankara, Özgür Yayıncılık, 2006), s.9.

ilerlemesi ve gelişmesi olarak, çağın teknoloji ve bilgisine sahip olunması ve bu teknolojik eşyalardan yararlanılacak hale gelmesi olarak anlaşılması mümkündür.

Kız Enstitülerinin bu süreçteki en önemli amaçları Türk kızlarını ulusal değerler ile birlikte büyütmek ve hayatın bütün alanında onları verimli hale getirmektir. Bu doğrultuda ise yaşam biçimlerinin değiştirilmesi, moda ayakkabı uydurulması, dekorasyonun hayatın bir parçası haline gelmesi, çocukların bakımında geleneksellikten çıkması, gelişime ve değişime uygun düzene sokulması okullara verilen görevler arasındadır. Verilen görevlerin yerine getirilip öğrenilmesi halinde ise modernleşmenin sağlanacağına inanılmıştır. Dolayısı ile Kız Enstitüleri; verilen modern eğitim yahut öğretim metotları ile kızların temelden eğitilmelerinin sağlanması bunun sonucunda ise toplumun modernleşmesine ciddi manada katkıda bulunmuştur.¹⁷²

Enstitülerin yardımı ile kızlara ve kadınlara verilen eğitim ile hem kızlara hem de kadınlara toplumda yeni kamusal roller oynama cesareti vermiştir. Bunun sonucunda ise kadınlara kamusal alanda erkeklerle eşit meslek sahibi olabilme hakkını elde etmişler ve süreçte rollerini benimseyerek başarı elde etmişlerdir. Kamusal alanda kadın olarak varlığını sürdürebilmenin bilinciyle gayret gösteren kadınlar devletin çağdaşlaşmasına katkıda bulunmuşlardır.¹⁷³

Enstitülerin bir diğer kuruluş amacından bahsedecek olursak; savaştan sonraki dönemdeki gücü kalmayan kadınları güçlendirerek onları özgür olacak biçimde hareket etmelerini sağlamak bunun sonucunda ise dimdik ayakta durmalarına yardım ederek var olmalarını sağlamaktır. Bu amaç İsmet İnönü siyasetinin bir yönünü ortaya çıkarmıştır.¹⁷⁴

Kız talebelerinin ailesinin ve kendisinin varlığını ve sağlığını himaye edebilecek bir ev hanımı ve çocukları da bilinçli bir şekilde büyütebilecek anne olarak geliştirmeyi planlayan Kız Enstitüleri; eğitimlerini bu plana göre düzenlemişlerdir. Bu amaca ulaşmak için de çocuk bakımı ev idaresi, dikiş yapmaya, nakış işlemeye ve yemek öğretmeye dayanan eğitim ve öğretim ön plana alınmıştır. Bunların yanında müfredatın dışına çıkılarak onlara bilimsel dersler de verilmiştir. Bilim dersleri ortak müfredatın

¹⁷² Yael Navaro Yaşın, “Evde Taylorizm: Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Yıllarında Ev İşinin Rasyonelleşmesi (1928-1940)”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı:84, (2000): s.52.

¹⁷³ Arat Yeşim, *Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, ed. Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, 4. Baskı, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010) s. 102.

¹⁷⁴ Akşit, *Kızların Sessizliği, Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*, s.153.

bütünleyicileri olarak düşünülerek eğitim verilmeye çalışılmıştır. Mesela buna örnek verecek olursak; kimyanın kuramı ile yemek yapmanın kimyası öğretilmek istenmiştir.¹⁷⁵

Kız Sanayi Okullarının yerine yapıldıkları kabul edilmekte olan Kız Enstitüleri, Kız Sanayi Okullarından farklı biçimde ideolojik üretime ağırlık vererek farkını ortaya koymuştur. Bu fark Ziya Gökalp'in düşünceleri doğrultusunda batı uygarlığı ile milli kimliğinin bir araya getirilmesi ile toplumsal zeminin oluşturulması olarak tanımlanmıştır. Kız Enstitüleri bu düşünceye göre batı uygarlığını yayarak daha net bir Türk kimliği oluşturup bunu koruma altına alacaktır.¹⁷⁶

Cumhuriyet kızlarının eğitiminde önemli olan husus onların birer iş bulup hayata atılmalarından ziyade Cumhuriyetin yeni ideolojilerini ve kazanımlarını eğitim alan çocuklara benimsetmek ve bu ideolojileri topluma yayarak yeni kuşakları bu doğrultuda yetiştirmektir. Kadınlar bir nevi devletin evdeki temsilcileri olarak algılanmıştır. Mezun olan kız öğrencilerinin esas görevi ailelerini ve komşularını eğitmek olarak belirlenmiştir. Mezun olduktan sonra ise kendilerini yeni kuşakları eğitecek kişiler olarak görmüşlerdir. Bütün bunların sonucunda ise enstitüden mezun olanlar ulusal kimliği en güzel şekilde simgeleyerek İnkılapları ve Cumhuriyeti gelecek nesile aktarmayı görev bilen bireyler olmuşlardır. Diğer bir deyişle; enstitüler ve buradan eğitim alıp mezun olan öğrenciler modern hayatın oluşumuna katkıda bulunarak hayatın merkezinde yer almayı başarmışlardır.¹⁷⁷

Kız Enstitüleri gittikçe artan sayıları itibariyle bulundukları illerde faydalı faaliyetler bulunması özelliği ile gözleri üzerine almıştır. Açılmış olan sergiler sebebiyle okullardaki verilen eğitim ve öğrencilerin okullarda yetiştiriliş tarzları, yapılan işler ve bunların kalitesi gözler önüne serilmiştir. Yine açılan sergiler ile takip edilen prosedür ve metotlar hakkında genel anlamda fikirler sunulmak istenerek ülkede birlik ve beraberliğin alanı oluşturulmak istenmiştir. 22 Mayıs 1938 tarihinde Ankara'da açılmış olan sergi, Kız Enstitülerin temsil edildiği ilk sergi olma özelliği göstermektedir. Açılan bu sergiye vekiller, yabancı ülkelerin temsilcileri, başbakan ve tüm maarif erkânının katılımı ile

¹⁷⁵ Akşit, *Kızların Sessizliği, Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*, s.154.; Fatma Gök, *Kız Enstitüleri: Ev Kadını Yetiştiren Asrî Bir Müesses 75 Yılda Eğitim*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999), s.242.; Aytan Sezer Arıç, "Ankara'da Moda'nın Öncüsü Bir Okul: İsmet Paşa Kız Enstitüsü", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:14, s.6.

¹⁷⁶ Akşit, *Kızların Sessizliği, Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*, s.143.

¹⁷⁷ Naciye Şaşmaz, "Elif Ekin Akşit, *Kızların Sessizliği Kız Enstitüleri'nin Uzun Tarihi*, Kitap Tanıtımı", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2, (Ocak 2016): s.102-103.

yaklaşık olarak 1500 davetli katılmıştır. Dönemin gazeteleri sergi hakkında geniş malumat sunarak bilgi verilmiştir. Bu sergiler ülkenin gelişimi açısından geldiği aşamayı gözler önüne sererken ülkenin yurt dışında tanınmasına da vesile olmuştur. Yurt dışına giden idareci veya dış işleri görevlilerinin bu sergideki ürünleri gittikleri yerlere hediye olarak götürdükleri görülmüştür.¹⁷⁸

Kız Enstitüleri ülkeyi kalkındırmak ve geliştirmek amacıyla eğitim öğretim elemanı yetiştirerek de katkıda bulunmuştur. Mezun olanların bir kısmı Kız Teknik Okuluna öğretmen yetiştirmesi için alınmışlar, bir kısmı da Kız Meslek Lisesinde ve Akşam Kız Sanat Okullarında melek ve atölye dersleri vermesi için öğretmen olarak alınmışlardır.¹⁷⁹ Enstitülerden Avrupa'ya mesleki ve teknik bilgi eğitimi almaları için öğrenci gönderilmiştir. Daha sonraki yıllarda ise enstitü, mezunlarından sınavla öğrenci seçilmiş ve ihtisas için Avrupa'ya gönderilmiştir. Bu uygulama sonucunda ise Avrupa'nın eğitim öğretim yaklaşımları ülkeye girmiştir.¹⁸⁰

Eğitim birliğinin sağlanabilmesi için ülkenin bölgesel anlamda doğusunda ve batısında açılmış olan Enstitüler aynı eğitim öğretim programına riayet etmişlerdir. Buradaki okullarda okuyan kız öğrenciler kendi hüner ve kabiliyetlerini ortaya çıkarmışlardır. Enstitüler öğrencilere başarı konusunda neleri yapıp neleri yapamayacakları konusunda iyi bir rehber olma niteliği taşımaktadır. Tüm bunların sonucunda ise kızlarda kendilerine karşı güven duygusu gelişmiştir. Okullarda aldıkları eğitimle hem teknik anlamda hem de kültürel anlamda medenileşmedeki yol çizgisinde Türkiye'nin asıl gücünü simgeleyen Kadınlar bu pozisyonları ile yeni hayata güzel bir biçimde ahenk sağlaması ile uluslaşma zamanındaki değerlerini yer edinmişlerdir.¹⁸¹

¹⁷⁸ Ulus Gazetesi, “Kız Enstitüleri ve Sanat Okulları Sergisi Açıldı”, 22 Mayıs 1938, s.1

¹⁷⁹ Reşat Özalp, “Türkiye’de Yüz Yıllık Meslekî ve Teknik Öğretim”, s.80.

¹⁸⁰ Bakiye Koray, “Kız Teknik Öğretimde Başlangıç ve Gelişme”, s.137.

¹⁸¹ Akşit, *Kızların Sessizliği, Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*, s.217.

İKİNCİ BÖLÜM

CHP DÖNEMİNDE KIZ TALEBE YURTLARI

2.1. Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurtları

Cumhuriyet Halk Partisi kendilerine ait olan yazışmalarda ‘‘Cumhuriyet Halk Partisi Talebe Yurtları’’ söylemini kullanırken o dönemde çıkarılan gazeteler ise yazılarını ‘‘Parti Yurtları’’ ismi ile yazmışlardır.¹⁸²

18 Ocak 1946 tarihinde Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in başkanlığında Üniversite Talebe Yurtları hakkında konuşulmak üzere partide toplantı yapılmış ve yapılan bu toplantı sonucunda ise 23 Ocak 1946 tarihinden itibaren 100 talebenin Cumhuriyet Halk Partisi yurtlarında yemek yenilmesi kararı alınmıştır. Yapılacak olan masraflar için gerekli olan ödeneği Cumhuriyet Halk Partisi üstlenmiştir. Yapılan toplantıya katılan kişiler, İstanbul Üniversitesi ve yüksek okullarının iyi bir öğrenimle desteklenip çevrelenmesi, sağlığa uygun bir şekilde barınma, yeme içme ve birlikte yaşama imkanlarını sağlamak için modern yurtların kurulması üzerinde durmuşlar ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin alınan kararların hepsinin üstlenmesinin faydalı olabileceği neticesine varmışlardır. Alınan bu karar Cumhuriyet Halk Partisi tarafından onaylanmış ve böylece ilk adım atılmıştır.¹⁸³

Yüksek tahsil talebesi için açılması düşünülen yurt meselesi üzerindeki çalışmalar devam etmiş ve bu sırada birçok bina gezilmiş fakat bunların hiçbirinin isteğe göre olmadığı görülmüştür. Gezilen binalar arasında Fatihteki Medreseler, İbrahim Paşa Medresesi, Askeri Matbaanın yanında diğer bir medrese daha bulunmaktadır. Son verilen karara göre ise yüksek tahsil talebesi için 600 kişilik bir yemekhane açılacaktır. Bu

¹⁸² Prof. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, ‘‘Talebe Yurtları Meselesi’’, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Ocak 1946, s.2.

¹⁸³ Akşam Gazetesi, ‘‘Talebe Yurtları; İlk İş Olarak 100 Talebe Parti Yurtlarında Yemek Yiyecek’’, 22 Ocak 1946, s.3.

yemekhaneye en uygun bina olarak da Süleymaniye'deki eski vakıflar müzesinin bulunduğu medrese tespit edilmiştir.¹⁸⁴

Vilayet İdare Heyeti Reisi Reşat Mimaroglu yurt meselesi hakkında kendisi ile görüşen muhabire; *“Yurt işinin iki safhası vardır. Bunlardan birincisi büyük bir veya birkaç binayı birleştirmek suretiyle bütün bekar talebe için genel bir yurt kurmak, ikincisi ise bugün için oldukça düzgün sayılabilecek yurtlar haricinde kalan 600 - 800 talebeyi barındıracak daha küçük bir yurt açmaktır. Çünkü bugün altı yüz ile sekiz yüz talebe kendilerine uygun olmayan yerlerde yaşayıp, hiç de iyi olmayan şartlar altında barınmaktadır. Bu işin gelecek yıl başında toptan halledilmesi mümkündür. Bu olmazsa altı yüz ile sekiz yüz talebeye de mutlaka iyi şartlar altında bir barınma yeri tedarik edilecektir. Haber aldığımıza göre yurt meselesi İstanbul parti teşkilatı tarafından ciddi manada ele alınmıştır. Maarif Vekâleti Vilayet İdare Heyeti ve Üniversite ile birlikte iş birliği yapılarak yakında faaliyete geçecektir.”* şeklinde açıklamada bulunmuştur.¹⁸⁵

Parti Genel Sekreteri Ahmet Fikri Tüzer; Cumhuriyet Halk Partisinin yoksul ve çalışkan talebenin bütün masraflarını üstlenerek onları koruyup kollayıp barındırmak, bursu olan talebeleri ise ucuz bir ücret karşılığında besleyip barındırmak maksadıyla kurmuş olduğu 165 kişilik kız talebe ile 350 kişilik erkek talebeye özel olmak üzere İstanbul'da iki yurdunun bulunduğunu açıklamıştır. Ahmet Fikri Tüzer, İstanbul'a yaptığı ziyaret sırasında İstanbul'da bulunan yurtları gözden geçirmiş ve Ankara'ya dönüşünde İsmet İnönü'ye yurtların vaziyetleri hakkında bilgi vermiştir. İsmet İnönü geçmişten beri genç talebelerin gelecek nesillere örnek olacak bir şekilde yetişmelerini ve uzun süren tahsil yıllarında huzur ve refah içerisinde çalışmalarını arzu ettiği için ve onunla aynı düşüncede olan Cumhuriyet Hükümeti ile birlikte İstanbul'a 1000 kişilik bir yurt binasının inşasına karar vermişlerdir. Yapılacak olan talebe yurduna 700.000 lira masraf yapılmış ve kapılarını gençlere açmak için gayret sarfedilmiştir. Bir taraftan yurt hazırlıklarını gözeten İsmet İnönü diğer taraftan İstanbul'da bulunan yurtların var olan eksikliklerini vakit geçirmeden ıslah edilmesi için gayret etmiştir.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Vatan Gazetesi, “Talebeye Yardım İşİ İlerliyor; İlk Hamlede Yemek, Sonra Yurt Meselesine Çare Bulunacak”, 4 Şubat 1941, s.2.

¹⁸⁵ Vatan Gazetesi, “Talebeye Yardım İşİ İlerliyor; İlk Hamlede Yemek, Sonra Yurt Meselesine Çare Bulunacak”, 4 Şubat 1941, s.2.

¹⁸⁶ Akşam Gazetesi, “Üniversite Talebe Yurdu; Parti Genel Sekreteri Fikri Tüzer'in Beyanatı”, 21 Mart 1942, s.5.

Yatı mekteplerine girmemiş veya girememiş olanlarla İstanbul'da evi bulunmayan yüksek tahsil talebesinin barınmakta oldukları talebe yurtları beş grup şeklinde incelenebilir.¹⁸⁷

1. Cumhuriyet Halk Partisinin Açtığı Talebe Yurtları (Cumhuriyet Halk Partisi Tarafından Açılan Yurtlar
2. Sıhhat ve İctima-i Muavenet Vekâlet'inin Açtığı Talebe Yurtları (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının Açtığı Talebe Yurtları)
3. Türk Maarif Cemiyetine Bağlı Talebe Yurtları (Türk Eğitim Derneği Tarafından Açılan Yurtlar)
4. Vilayetler Tarafından Himaye Gören Talebe Yurtları (İller Tarafından Korunan Talebe Yurtları)
5. Eşhasa Ait ve Ticaret Kasdile Açılan Talebe Yurtları (Şahsa Ait Ticaret Amaçlı Açılan Yurtlar)¹⁸⁸

İstanbul'un yurt yapısını araştıran ve buna göre bir rapor oluşturan Cumhuriyet Halk Partisi yurt siyasetini ona göre belirlemiştir. 25 Mayıs 1945 tarihinde hazırlanan “*İstanbul Talebe Yurtları Hakkında Umumi Malumat*” adlı raporda; yukarıda isimleri verilen yurtlarda barınan talebelerden, alınan ücretlerden yiyecekleri yemeklere, kışın ısınacıkları odun kömürden hasta olduklarında verilen ilaçlara kadar bilgiler verilmiştir. Bu raporda Cumhuriyet Halk Partisi döneminde açılan yurtlar hakkında bilgiler verilmiş ve dönemin yapısı gözler önüne serilmiştir.¹⁸⁹

2.1.1.Cumhuriyet Halk Partisinin Açtığı Talebe Yurtları

Cumhuriyet Halk Partisinin çalışkanlık derecesi en az iyi olan fakat ödeme güçlüğü çeken fakir talebelerin masraflarını üstlenme, onları barındırma ve yurтта kalamayan talebelere de ucuz bir ücret karşılığında barınma ve yemek temin etmek amacıyla İstanbul'da kurulmuş biri kız diğeri erkek talebelere mahsus olmak üzere iki yurdu vardır. Cumhuriyet Halk Partisinin kurmuş olduğu Kız Talebe Yurdu

¹⁸⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, 25.05.1945, Fon: 490 1 0 0, Kutu:1184, Dosya Gömlek:153, Sıra:1, s.22.

¹⁸⁸ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.22; Akşam Gazetesi, “Üniversite Talebe Yurdu; Parti Genel Sekreteri Fikri Tüzer'in Beyanâtı”, 21 Mart 1942, s.5.

¹⁸⁹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.22

Cağaloğlu'nda kurulmuş (Cağaloğlu İstanbul'un Fatih ilçesi sınırları içerisinde kalan bir semttir), Erkek Talebe Yurdu ise Üniversite merkez binasının arkasında kurulmuştur. Kız Talebe Yurdu 165 kişilik, Erkek Talebe Yurdu ise 350 kişilik olmak üzere toplamda 515 kişiliktir.¹⁹⁰

Bu iki yurt, kira ile tutulmuş ve birbirine yakın iki binada bulunmaktadır. Bu yurtlarda barınan talebelerin %95'inin bütün masraflarını Cumhuriyet Halk Partisi üstlendiği için masraflar parti tarafından ödenmektedir. Yurtta kalmayan diğer talebelerden ise barınma, yemek yeme, çamaşır yıkama ve banyo gibi masrafları için yalnızca 25 lira alınmıştır.¹⁹¹

2.1.1.1.Cumhuriyet Halk Partisinin Cağaloğlu'nda Açmış Olduğu Kız Talebe Yurdu

Cumhuriyet Halk Partisi tarafından Cağaloğlu'nda açılan Kız Talebe Yurdu için 11,167 liralık ödenek verilmiş ve bu ödenek ile yurdun eksik kalan döşemelerinin bitirilmesi için talimat verilmiştir. Verilen bu talimata göre de on beş gün sonrasında yurtta bir tören yapılarak bütün davetlilere yurdun gezdirileceği bildirilmiştir.¹⁹²

On beş gün sonrasında yapılan törende davetliler, İstanbul Parti Reisi Tevfik Sılay tarafından karşılanmış, yapılan törenin sonunda ise talebelerin ailelerine yurt gezdirilerek ailelere çocuklarının gerek barınma gerekse yemek ve ahlaki durumlarından endişe etmeyecekleri söylenmiştir. Yurdun koğuşları ayrı ayrı gezilmiş her talebeye uygun bir karyola ve karyoladan başka iki ufak, bir büyük dolabın bulunduğu görülmüştür.¹⁹³

Cağaloğlu'ndaki Kız Talebe Yurdunun genel yapısından bahsedecek olursak eğer, yurt iki binada bulunduğu görülmüştür. Binaların ikisi de ahşaptır. Binaların birisi konak şeklinde, diğeri ise konaktan biraz küçüktür. Birincisi ahşap ve pek de mükemmel olmamasına rağmen aşağı yukarı ihtiyacı karşılayacak bir vaziyette olduğu görülmektedir. Konaktan biraz küçük olan binaya gelince dışarıdan derli toplu bir görünüşü olan bu binanın içi pis bilhassa orta kat pek dar, kötü kokulu ve sıkıntılı olması dikkatlerden kaçmamıştır. Yurdun üst katının Eyfel Kulesi gibi bir yer olduğu

¹⁹⁰ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.26.

¹⁹¹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.22

¹⁹² Vakıf Gazetesi, "Cağaloğlu Kız Talebe Yurdu", 5 Aralık 1939, s.2.

¹⁹³ Haber – Akşam Postası, "Kız Talebe Yurdu Açıldı", 23 Nisan 1940, s.2.

görülmüştür. Manzarası güzel ve havadardır. Talebeler kışın buranın cefasına katlanıp yazın da sefasını sürmüşlerdir.¹⁹⁴

Binanın zemin katındaki yemekhaneye gidildiğinde ise yemekhane dar olduğu için talebelerin gruplar halinde yemek yedikleri görülmüştür. Talebeler masalara dörder dörder şeklinde oturmak zorundalardır. Görülen o dur ki bu yurttaki en önemli mesele yemek meselesidir. Özellikle genç kızlara yemek beğendirmek oldukça zordur. Yemeklerin kalori hesabı titizlikle hesaplanarak 3300 kaloriden aşağı düşürülmemesine özen gösterilmiştir. Gezi yapıldığı sıradaki öğlen yemeği menüsünün mercimek çorbası, kuzulu iç pilav ve incir ile cevizden ibaret olduğu görülmüştür. Tabaklara konulan miktarın hiç de az olmadığı görülmüştür. Hatta bazı talebelerin ikinci isteklerinde aşçıbaşının tabaklarına bol kepçeyle tekrar doldurduğu görülmüştür. Buradan da anlaşılmaktadır ki yemekler olabildiğince fazla konulmuştur. Yemeklerin iyice piştiği ve kullanılan yağların da iyi kalitede olduğu gözlemlenmiştir. Yemekhanede talebe servisi kendisinin yapmakta olduğu ve her gün bir talebenin de yemekhane nöbetçisi seçilerek mutfağı ve masaları gözetmekte olduğu belirtilmiştir. Mutfağın ve kullanılan tabakların olabildiğince temiz ve düzenli olduğu dikkatlerden kaçmamıştır.¹⁹⁵

Yurt binasının içerisinde dolaşıldığı sırada yurdun tavanlarında genç kızların neşeli kahkahaları duyulmuş ve yerdeki muşambaların yeni cilalandığı ve tertemiz olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca yurttaki okuma ve çalışma odalarının sıcak ve aydınlık olduğu gözlemlenmiştir.¹⁹⁶

Yurtta yapılan geziler sırasında göze çarpan iki tane hususiyet olmuştur. Birincisi; yatakhanelerin fakültelere göre ayrılmış olmasıdır. Buna bağlı olarak da aynı fakültede okuyan talebelerin gidiş ve geliş saatleri birbirine uyduğu için diğer fakülte talebelerinin rahatsız olmaları önlemiştir. İkincisi ise yatakhanelerdeki yatakların olabildiğince sık dizilmiş olmasıdır. Çok da geniş olmayan yurda 120 karyola koyulması mecburiyetinde kalınmıştır. Yurdun Lalelide bulunan şubesinde 80 talebe bulunmaktadır ki Cumhuriyet Halk Partisinin Kız Talebe Yurdunun tam talebe kadrosu 200'ü bulmaktadır.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Nusret Safa Coşkun, “Talebe Yurtlarından Röportajlar: Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdu”, *Son Posta Gazetesi*, 24 Ocak 1946, s.4.

¹⁹⁵ Coşkun, “Talebe Yurtlarından Röportajlar: Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdu”, s.4.

¹⁹⁶ Coşkun, “Talebe Yurtlarından Röportajlar: Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdu”, s.4.

¹⁹⁷ Coşkun, “Talebe Yurtlarından Röportajlar: Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdu”, s.7.

Cumhuriyet Halk Partisinin kurmuş olduğu yurtlarda talebeden alınan ücretler, erkek yurdunda olduğu gibi kız yurdunda da aynıdır. Sadece bir fark vardır o da kız talebeler kendi eşyalarını bizzat kendileri yıkamaktadırlar. Eskiden banyosu olmayan kız yurduna küçük bir hamam yapılmıştır. Hamamın yapılmasıyla birlikte talebeler banyo derdinden kurtulmuşlardır.¹⁹⁸

Cumhuriyet Halk Partisinin kurmuş olduğu yurdun en büyük eksiği, yurt içerisinde talebelerin faydalanabileceği kitapların olmadığı bir kütüphanenin eksikliğidir. Yapılan röportajda; Cumhuriyet Halk Partisinin, fakülte öğrencilerinin yararlanabileceği kitaplardan oluşan bir kütüphane oluşturmalarının gerekliliğinden söz edilmiştir. Bunun haricinde oturma odalarında bulunan kanepelerin de eskimiş olduğu gözlemlenmiş ve uygun bir mobilya ile değiştirilmesinin gerekliliğinden bahsedilmiştir.¹⁹⁹

Cumhuriyet Halk Partisi tarafından açılmış olan hem erkek hem de kız talebe yurtlarında barınan talebelerden, aylık 25 lira alındığı bilinmektedir. Yurtlardaki karyolalar ve yataklar yurdun idaresi tarafından temin edilmiştir. Yurtların koymuş olduğu kurallar neticesinde talebeler akşam 8 buçuktan sonra yurdun içerisine alınmamaktadır. Talebeler gece en geç saat 10.05'te yatmakta mecburidir fakat isteyen talebeler ders çalışma şartı ile kütüphanede çalışabilmekte olduğu gözlemlenmiştir.²⁰⁰

Cumhuriyet Halk Partisinin Talebe Yurtlarının 27 Mayıs 1947 yılındaki ‘‘C.H.P Öğrenci Yurtlarında Çalışan Memurların Memuriyet Unvanları, Adı, Soyadı ve Durumları’’ adı ile tutulan raporda, Cumhuriyet Halk Partisi Talebe Yurtlarının Müdürü Kerim Çubuklu tarafından kapsamlı bir rapor hazırlanmıştır. Hazırlanan bu raporda Yurt Müdürlüğü de dahil olmak üzere, yurtlarda görev alan müdür, müdür muavini, doktor, kâtip, muhasebeci, mubayaa (alıcı ve satıcı) memuru, ambar memuru, kütüphane memuru vs. tüm çalışanların isimleri verilerek görevleri ve memuriyet unvanları belirtilmiştir. Yurt Müdürlüğünde görevli olan kişilerin çoğunluğunun emekli olduğu görülmüştür. Burada dikkat edilmesi gereken durum iki adet kız talebe yurdunun belirtilmiş olmasıdır. Biri Cağaloğlu’ndaki Kız Talebe Yurdu diğeri ise Laleli’deki Kız Talebe Yurdu’dur.

¹⁹⁸ Coşkun, ‘‘Talebe Yurtlarından Röportajlar: Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdu’’, s.7.

¹⁹⁹ Coşkun, ‘‘Talebe Yurtlarından Röportajlar: Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdu’’, s.7.

²⁰⁰ Coşkun, ‘‘Talebe Yurtlarından Röportajlar: Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdu’’, s.7.

Tutulan bu rapordan, İstanbul'da bir tane Erkek Talebe Yurdu, bunun yanında da Cağaloğlu ve Lalelide iki adet Kız Talebe Yurdu'nun var olduğu anlaşılmıştır.²⁰¹

2.1.1.2.Cumhuriyet Halk Partisinin Malatya'da Açmış Olduğu Talebe Yurdu

Okuyanları koruma işlerinin düzenlenmesi ve yönetilmesi yolunda adım atılarak Malatya'da bir talebe yurdu açılmıştır. Cemiyetin düzenlemiş olduğu toplantıda İl İdare Kurulu tarafından bütçe yetersizliği ile yataksız ve yemeksiz olarak devam ettirilmekte olan lise pansiyonunun, yatılı ve yemekli bir talebe yurdu haline getirilebilmesi için idaresinin kendilerine devredilmesi talep edilmiştir. Bu talep, İl İdare Kurulu tarafından incelenmiş ve lise pansiyonunun, talebe yurduna dönüştürülmesine karar verilmiştir.²⁰²

Malatya'da her sene çoğalan ve yakındaki il ve ilçelerden gelen talebelerin, yatılı bir yurt olmaması nedeniyle akrabalarının veya tanıdıklarının evlerinde ya da han odalarında kalmak gibi²⁰³ birçok zorluklar karşısında kaldığı göz önünde bulundurularak Cumhuriyet Halk Partisi tarafından bir talebe yurdu açılması düşünülmüş ve eski hastane binası kiralanarak talebe kayıtlarına başlanmıştır. Yemek masrafı olarak da talebeden her ay on beş lira alınmış ve yurdun Müdür, Öğretmen ve Hademe kadrosuna ait maaşlar da Cumhuriyet Halk Partisi tarafından karşılanmıştır. İdare Heyetinin girişimiyle Malatya'da kurulan talebe yurdu, parti yurtları hükümleri çerçevesinde faaliyete geçirilmesiyle, yurdun kuruluşunda gerekli tesis ve işletme masrafları ile bütçeleri doğrultusunda gerekli olan yardım talep edilmiştir.²⁰⁴ Talep edilen bu yardıma karşılık Cumhuriyet Halk Partisi tarafından, bu talebe yurdu için müsait bulunan eski hastane binası için 80 lira gibi az bir ücret yardım edilmiştir. Yapılan bu yardımın ihtiyacı karşılamayacağı anlaşılmış ve bu ihtiyacı karşılamak üzere bütçeye Cumhuriyet Halk Partisi tarafından 2000 lira yardım yapılmıştır. Soba, mutfak için gerekli olan eşyalar, yemek masası, kitap, eşya dolabı, karyola vb. gibi tesisin kuruluş masrafları için ayrılan çeşitli masraflar içerisindeki ihtiyaçları karşılamaya yetmeyeceği tespit edilmiş ve 3000

²⁰¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *Cumhuriyet Halk Partisi Yurtlarında Kalan ve Burs Alan Üniversite Talebeleri*, 27.05.1947, Fon: 490 1 0 0, Kutu: 728, Dosya Gömlek: 495, Sıra: 1, s.86.

²⁰² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *Parti Tarafından Malatya'da Okutulan Talebeler İçin Bir Pansiyon Açıldığı, Beyazıt Malatya Talebe Yurdunun Partiden Yardım Talebi*, 08.01.1946, Fon: 490 1 0 0, Kutu:1189, Dosya Gömlek: 167, Sıra:1, s.4.

²⁰³ BCA, *Parti Tarafından Malatya'da Okutulan Talebeler İçin Bir Pansiyon Açıldığı, Beyazıt Malatya Talebe Yurdunun Partiden Yardım Talebi*, s.25.

²⁰⁴ BCA, *Parti Tarafından Malatya'da Okutulan Talebeler İçin Bir Pansiyon Açıldığı, Beyazıt Malatya Talebe Yurdunun Partiden Yardım Talebi*, s.10.

liralık bütçe daha ayrılmıştır. Yapılan 3000 liralık yardım içerisinde tesis ve buna benzer masraflar da karşılanmıştır.²⁰⁵

Açılmış olan Malatya Talebe Yurduna, Maarif Vekaleti (Millî Eğitim Bakanlığı) tarafından 97 adet karyola gönderilmiş ve bu karyolalar listenin demirbaşına kaydedilerek yurda devredilmiştir. Milli Şef İsmet İnönü, Malatya'ya geziye geldiği sırada açılan yurdu da ziyaret etmiştir. İsmet İnönü, açılan yurdu ziyaret ettiği sırada talebe yurdunun açılmasından dolayı memnuniyetini dile getirmiş ve bu yurttaki imkanların genişletilmesini emretmiştir.²⁰⁶ Milli Şef İsmet İnönü, yurttaki kalan talebelerden yemek masraflarının mümkün olabildiğince az alınmasını emretmiş, elektrik ve ısınma masraflarının da Cumhuriyet Halk Partisi tarafından ödenmesi kararlaştırılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi tarafından tesis masrafı olarak 847 lira 69 kuruş harcanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi Vilayet İdare Heyeti Reisi tarafından yazılan raporda yurt için ayrılan bütçede geri kalan paranın yetmeyeceğinin apaçık olduğunu belirterek talebe yurdu için ayrılan bütçenin kabul edildiği anlaşılmaktadır.²⁰⁷

İsmet İnönü, Malatya'ya yapmış olduğu son ziyaretinde ise, açılmış olan talebe pansiyon binasını gezerek incelemelerde bulunmuştur. Büyük Şef Cumhuriyet Halk Partisinin bu küçük ve mütevazı işi üzerinde ciddi bir ilgi göstermiş ve ilgili kişileri başarılarından dolayı tebrik etmiştir. İsmet İnönü önceki ziyaretinde 200 talebenin yurttaki yatırılmasını isterken bu ziyaretinde karyola sayısının 300'e kadar çıkarılmasını ve talebelerin her ay vermekte mecbur oldukları pansiyon parasını 9 –10 liraya indirilmesini, bunun neticesinde ise memleketin temiz ve sağlam, ahlaklı ve çalışkan çocuklarını da parasız olarak yurttaki barındırmalarını emretmiştir.²⁰⁸

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği tarafından Vali'ye yazılmış olan raporda; genel sekreterlik tarafından belirlenen talebe yurtları talimatnamesinin geldiği belirtilmiş yurdun başına getirilecek kişinin bulunması ile kadrosunun tespiti işine girildiği belirtilmiştir. Talimatnamenin bir maddesi, pansiyon işlerinin doğrudan doğruya Vilayet İdare Heyeti Başkanlığına bırakıldığı için, iş doğrudan Parti Vilayet

²⁰⁵ BCA, *Parti Tarafından Malatya'da Okutulan Talebeler İçin Bir Pansiyon Açıldığı, Beyazıt Malatya Talebe Yurdunun Partiden Yardım Talebi*, s.15.

²⁰⁶ BCA, *Parti Tarafından Malatya'da Okutulan Talebeler İçin Bir Pansiyon Açıldığı, Beyazıt Malatya Talebe Yurdunun Partiden Yardım Talebi*, s.15.

²⁰⁷ BCA, *Parti Tarafından Malatya'da Okutulan Talebeler İçin Bir Pansiyon Açıldığı, Beyazıt Malatya Talebe Yurdunun Partiden Yardım Talebi*, s.16.

²⁰⁸ BCA, *Parti Tarafından Malatya'da Okutulan Talebeler İçin Bir Pansiyon Açıldığı, Beyazıt Malatya Talebe Yurdunun Partiden Yardım Talebi*, s.24.

İdare Heyeti Reisi Şefik Tugay'a devredilmiştir. Fakat talebenin daimî olarak ve gece disiplinini de gözetecek bekar olan öğretmenlerin yemekte dahil olmak üzere pansiyonda yatıp kalkması için bir oda tahsis edilmesi ve Lise Müdürünün de pansiyon işi ile ilgilenmesi için Maarif Vekâletinden (Millî Eğitim Bakanlığı) ricada bulunulmuştur. Yaz tatilinin sona ermesiyle Maraş'a giderken Malatya'ya uğrayıp pansiyona ziyarete giden gözlemci tarafından pansiyonun açıldığı ve pansiyon işinin de parti gözetiminin altında Lise Müdürü tarafından yürütülmekte olduğu, bekar öğretmenlerden birine de bir oda tahsis edilerek hem disiplin hem de talebelerin gece danışmanlıklarını yönettiği görülmüştür. Pansiyonda birkaç talebe hariç gerisi il içerisinde olmak üzere yirmi beş talebe gece yatılarına katılmakta oldukları gözlemlenmiştir.²⁰⁹

Pansiyonda kalan talebelerden ayda on beş lira alınmaktadır. Yurtta kalan talebeler kendi evlerindeki yataklarını getirmişler ve talebelerin sadece yirmisine karyola bulunabilmiştir. Geri kalan talebelerin yerde uyumakta oldukları gözlemlenmiştir. Yurdun yemek salonları yemek bakımından yoksun fakat temiz olduğu belirtilmiştir. Yatakhaneler sağlam ama kirli yorganlarla doludur. Talebelerin sade bir ders çalışma alanları bulunmaktadır. Talebelere yemekler az verildiği belirtilmiştir. Yurdun küçük eksikliklerine karşın Cumhuriyet Halk Partisinin bu girişiminden Malatya halkı çok memnun kalmışlardır. Bu memnuniyet karşısında ileriki zamanlarda pansiyondaki talebe sayısının yüz kişiye çıkabileceği tahmin edilmiştir. Binanın tamire muhtaç olduğu, bina içerisindeki çoğu yerlerin muşambalarının bozulduğu ve kalktığı, talebelerin ayda vermiş olduğu on beş lira pansiyon ücretinin fazla olduğu, talebelerin yatıp kalkması için karyola bulmasının imkânsızlığı, beş on talebenin yerde yatıp kalktığı, talebelerin üzerlerine aldıkları yorganların kirli olduğu, talebelerin masa, sandalye, elbise askılıkları gibi eşyalarının eksik olduğu ve daimi olarak yıkanabilecekleri yerin olmaması görülen eksiklikler arasındadır.²¹⁰

Binanın tamiri Cumhuriyet Halk Partisi idaresinden rica edilerek tamir ettirilmesi, yurttaki kalan talebelerin sayısı arttıkça talebe ücretlerinin on liraya hatta sekiz, dokuz liraya azaltılmasına gayret edildiği, talebelerin odalarındaki karyola eksikliğinin ise Maarif Vekaletine bağlı Sivas Lisesinde bulunan fazla karyolalardan temin edilmesi (50

²⁰⁹ BCA, *Parti Tarafından Malatya'da Okutulan Talebeler İçin Bir Pansiyon Açıldığı, Beyazıt Malatya Talebe Yurdunun Partiden Yardım Talebi*, s.25.

²¹⁰ BCA, *Parti Tarafından Malatya'da Okutulan Talebeler İçin Bir Pansiyon Açıldığı, Beyazıt Malatya Talebe Yurdunun Partiden Yardım Talebi*, s.27.

yatak temini), talebe yatakhanelerinde talebelerin üzerinde yünlü ve aynı renkte temiz birer battaniye ve yataklarına beyaz çarşaf, yorganlarına da beyaz nevresim koyulması suretiyle çocukların temiz yerde yatırılmaya alıştırılması, pansiyonun temiz kalması için her yere paspas koyulması, talebelerin misafir kabul salonlarına ve danışma salonlarına fazlasıyla temiz ve sağlam sandalye, masa koyulması, talebelerin eğitim seviyeleri doğrultusundaki kitapların bulunduğu kütüphanelerin oluşturulması pansiyonun amaçları doğrultusundadır.²¹¹

Pansiyondaki talebelerin daimî olarak yıkanabilmeleri için 3 – 4 adet duş yerinin meydana getirilmesi, Hizmetçi kadrosunda ise talebelerin sayısına göre artırmaya gidileceği düşünülmüştür. Talebelerin temel ihtiyacı olan yatak takımları, battaniyeleri ve elbise askıları gibi eksikliklerin yerine getirilebilmesi için iki bin lira, sandalye, masa, paspas, kütüphane oluşturulabilmesi amacıyla gerekli olan kitap işleri için ise bin liraya ihtiyaç olduğu ve bu ihtiyaçların Cumhuriyet Halk Partisi tarafından karşılanması gerektiği doğrultusunda yardım talep edilmiştir. Talep edilen bu yardım Cumhuriyet Halk Partisi tarafından Malatya Vilayet İdare Heyeti'ne gönderilmiştir. Bu neticede Anadolu'nun merkezinde kendi himayesi altında kurulmuş ilk olarak 50 yataklı, ileride 100 veya belki de 150 yataklı sade, temiz, nezih bir talebe yurdunun; geniş ölçüde gelişmesini temin etmiş olacaktır.²¹²

2.1.2.Sihhat ve İctima-i Muavenet Vekâlet'inin Açtığı Talebe Yurtları

Bu yurtlar, Sihhat ve İctima-i Muavenet Vekâlet'inin yani (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) açmış olduğu yurtlardır. Bu yurtlar Tıp Fakültesi talebelerinden arzu edenleri barındırıp, yedirip içirip bir de giyindirip okutmak ve öğrenimlerini bitirdikten sonra verilen kanuna uygun olarak mecburi hizmete tabi tutularak kaza hükümet tabipliklerini doldurma amacı ile tesis edilmiştir. Üniversite yakınlarında ve kira ile tutulmuş çeşitli binalara bulunmaktadır. Tesis edilen bu yurtların 1000 yataklı olduğu gözlemlenmiştir.²¹³

²¹¹ BCA, *Parti Tarafından Malatya'da Okutulan Talebeler İçin Bir Pansiyon Açıldığı, Beyazıt Malatya Talebe Yurdunun Partiden Yardım Talebi*, s.27.

²¹² BCA, *Parti Tarafından Malatya'da Okutulan Talebeler İçin Bir Pansiyon Açıldığı, Beyazıt Malatya Talebe Yurdunun Partiden Yardım Talebi*, s.26.

²¹³ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.23.

2.1.2.1.Sıhhat ve İctima-i Muavenet Vekâlet'inin Açtığı Leyli Tıp Talebe Yurdu

Sıhhat ve İctima-i Muavenet Vekaleti yani Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, 23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışından bir ay sonra kurulmuştur. 4 Mart 1925 tarihinde ise Dr. Refik Saydam'ın göreve gelmesi ile sağlık alanında yeni bir dönem başlayarak ülkedeki sağlık hizmetleri sistemli bir şekilde yürütülmüş ve koşullara göre sağlık hizmetleri yapılandırılmıştır.

Dr. Refik Saydam bakan olarak göreve başladıktan sonra Türkiye'nin sağlık teşkilatını istenilen bir şekilde ıslah etmenin, mevcut hekim sayısını çoğaltılması ile gerçekleştirilebileceğini düşünerek ilk iş olarak İstanbul'da Leyli Tıp Talebe Yurdu'nu açmıştır. Dr. Refik Saydam Leyli Tıp Talebe Yurdunu açarak İstanbul'a zorunlu hizmet yapmayı üstlenebilecek Tıp Fakültesi ve Eczacılık Fakültesi talebelerini almıştır. İstanbul Tıp Fakültesinde öğrenim gören sivil öğrenciler, Dr. Refik Saydam tarafından açılan yurttaki bütün giderleri devlet tarafından temin edilen ve belli bir disiplin altında yetiştirilmişlerdir. Talebeler, Tıp Fakültesini bitirip de doktor çıktıktan sonra Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın göstermiş olduğu yerlerde hekim veya hukümet tabibi olarak çalışmaktadırlar. Böylelikle Doğu Anadolu il ve ilçelerdeki hukümet tabiplikleri için gerekli hekimlerin birçoğu temin edilebildiği gibi sağlık kuruluşlarındaki uzman hekim temini de mümkün olabilmektedir.²¹⁴

Son Posta Gazetesinin 1933 yılındaki yayınında verilen ilanda; İstanbul'da Leyli Tıp Talebe Yurduna liseden en iyi ve iyi derecede mezun olan talebelerin alınacağını duyurusu yapılmıştır. Yapılan duyuruda talebelerin yemesi içmesi, yatması ve üstü başı yurt tarafından karşılanacağı belirtilmiştir. Ayrıca belirli miktarda yardımda bulunulacağı da belirtilerek belirlenmiş olan taahhünameyi imzalamalarının gerekliliğinden bahsedilmiştir. Taahhünamede ise; *'Leyli Tıp Talebe Yurduna kabul edilerek tıp öğrenimi görüp herhangi bir Tıp Fakültesinden tabip olarak mezun olduğumda yurttaki geçirdiğim zamanın iki katı kadar bir müddetle Sıhhat ve İctima-i Muavenet Vekaletinin tayin edeceği yerde mecbur olduğum hizmeti kabul edipte süresini bitirmeden terk ettiğim veya zaman kendim için sarfedilen paranın iki katını ödemeyi ve tıp tahsilini terk ettiğim veya*

²¹⁴ Arslan Terzioğlu, *Dr. Refik Saydam (1881 – 1942), Ölümünün 40. Yılı Anısına*, (Ankara: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yayınları, 1982), s.130.

yaşanabilecek sağlık problemleri haricinde fakülteden daimi olarak çıkarıldığım ve Leyli Tıp Talebe Yurdunda bir seneden az bir süre kalarak yurdu terk ettiğim takdirde kendim için sarf olunan parayı ödemeye kefil oluyorum.” şeklinde açıklanmıştır.²¹⁵

Leyli Tıp Talebe Yurdu, öğrencilere tıp öğrenimini özendirmek ve maddi olanakları yetersiz olan yoksul çocuklara okuma fırsatı yaratmak, Tıp Fakültesinde okuyan öğrencileri ise ücretsiz yatırma ve yedirme sebepleri ile açılmıştır. Dr. Refik Saydam tarafından açılan Leyli Tıp Talebe Yurdu sayesinde Anadolu’dan gelen pek çok başarılı talebeler 6 – 7 yıl tıp eğitimini alma fırsatı yakalamışlardır. Refik Saydam tarafından ülke insanlarının sağlığının korunmasını yürütmek, talebelere tıp öğrenimini özendirmek ve maddi imkanları yetersiz olan yoksul çocuklara okuma fırsatı vermek amacıyla açılan Leyli Tıp Talebe Yurdu 1926 yılında 150 kişilik kadro ile açılmış 1929 yılında 300 kişilik duruma gelmiştir. 1937 – 1938 eğitim öğretim yılındaki yurtta kalan toplan öğrenci sayısı 693 kişidir. 1942 yılındaki öğrenci kapasitesi ise 1000’i bulmuştur. 1949 yılında 2032 tabip 23 eczacı olmak üzere 2075 yurtlu talebenin bulunduğu gözlemlenmiştir.²¹⁶

Leyli Tıp Talebe Yurdu, Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti adı ve hesabı altında tıp eğitimi almak şartı ile hazırlanan nizamname ve talimatnamelerindeki kabul şartları dahilinde, Tıp Fakültesi ile Fen Fakültesinin Fizik, Kimya ve Biyoloji sınıfına kabul edilerek kaydedilen talebelerin yemelerini, yatmalarını, giyinmelerini ücretsiz temin eden bir müessesedir. Bu yurt doğrudan doğruya Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti yani Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı olup bir müdür tabip tarafından idare edilmiştir.²¹⁷

Müessesenin birinci yılı Fen Fakültesinin Fizik, Kimya, Biyoloji sınıfı, diğer beş yılı ise birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıfları olmak üzere toplamda altı sınıftan oluşmaktadır. Yani talebeler altı yıl eğitim almaktadırlar. Talebelerin ders ve sınav işleri Tıp Fakültesi ile Fen Fakültesi tarafından özel nizamnamelerine göre düzenlenerek uygulanmıştır. Yurtta kalan talebeler öğrenim süreleri boyunca imzalamış oldukları talimatnamenin hükümlerine bağlı kalmak zorundadır. Tıp tahsilini tamamen

²¹⁵ Son Posta Gazetesi, “Leyli Tıp Talebe Yurdu”, 13 Ağustos 1933, s.8.

²¹⁶ Hülya Şimşek, “Dr. İbrahim Refik Saydam’ın Hayatı ve Koruyucu Hekimlikteki Başarıları”, *Lokman Hekim Dergisi*, Cilt:13, Sayı:Özel Sayı, (2023): 24.

²¹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, (Ankara: Alaeddin Kırıl Basımevi, 1940), s.3.

veya kısmen Leyli Tıp Talebe Yurdunda yapan talebeler, doktor çıktıktan sonra Sıhhat ve İçtima-i Vekaletinin gerek gördüğü yerlerde mecburi hizmet yapmakla yükümlü tutulmuşlardır.²¹⁸

Yurda alınacak talebe miktarı, her sene kadro ve ihtiyaca göre Sıhhat ve İçtima-i Vekaleti tarafından tayin ve tespit edilerek kayıt ve kabul şartları gazetelerde ilan edilmiştir.²¹⁹ Verilen ilanda kabul şartlarını elinde bulunduran isteklilerin dilekçe ile doğrudan doğruya Sıhhat ve İçtima-i Vekaletine müracaat etmeleri istenmiştir.²²⁰

Yurdun Fizik, Kimya, Biyoloji sınıfına talebe alınabilmesi için; tam devreli liselerden veya lise derecesinde olduğu ve Maarif Vekilliği tarafından onaylanan mekteplerden mezun olmuş ve imtihanlarını vermiş olan talebelerin,

Yurdun birinci sınıfına talebe alınabilmesi için; Fen Fakültesi Fizik, Kimya, Biyoloji sınıfını geçmiş ve derslerden aldığı notların pekiyi veya iyi dereceyi tutmuş olan talebelerin,

Yurdun diğer sınıflarına talebe alınabilmesi için; bulunduğu sınıfı geçerken o sınıfın bütün derslerinden imtihanlarını pekiyi veya iyi derecede vermiş olan talebelerin başvurabilmeleri gereklidir.²²¹

Leyli Tıp Talebe Yurduna girmek isteyen talebelerin kabul edilip kaydolabilmeleri için; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, evli olmamak, Fizik, Kimya, Biyoloji sınıfı için talebelerin 22 yaşından büyük olmaması, tıp tahsilini ve ilerideki mecburi hizmetini yapmaya engel olacak herhangi bir sağlık problemi veya sakatlığı, devlet memurluğu şerefini ve otoritesini ihlal edebilecek herhangi bir bedeni veya ruhi bir noksanı bulunmamak şartları aranmaktadır.²²²

Yurtta kalan talebeler yurdun düzenine uymaya, amirlerinin sözünü dinleyip onlara saygı göstermeye, derslerine devam ve gayret etmeye, yurttaki ve fakültedeki arkadaşlarına saygılı olmaya mecburdur. Bütün talebeler müdürlükten verilmiş olan fotoğraflı ve künyeli, yurt ve fakülte numaralarını gösteren kimlik cüzdanını taşımaya ve

²¹⁸ Son Posta Gazetesi, “Leyli Tıp Talebe Yurdu”, 13 Ağustos 1933, s.8.

²¹⁹ Son Posta Gazetesi, “Leyli Tıp Talebe Yurduna Kabul Şartları”, 31 Temmuz 1944, s.7.

²²⁰ Son Posta Gazetesi, “Leyli Tıp Talebe Yurduna Kabul Şartları”, 31 Temmuz 1944, s.7.

²²¹ Son Posta Gazetesi, “Leyli Tıp Talebe Yurduna Kabul Şartları”, 31 Temmuz 1944, s.7.

²²² Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.4.

istenildiği zaman göstermeye mecburdur. Talebeler kendilerine tahsis edilen yeri, teslim edilen eşyaları temiz tutmaya ve iyi muhafaza etmeye dikkat etmekte mecburdurlar. Talebelerin gerek üzerinde gerekse eşyaları arasında her türlü silah bulundurmaları şiddetle yasaktır. Talebelerin yurda girerken evli olmaması şart olduğu gibi yurttan kaldığı sürece ve öğrenim hayatı boyunca evlenmesi yasaktır. Talebeler kendilerini dışarıdan ziyaret etmeye gelen kişilerle, nöbetçi memurun malumatı ve izni altında müdürlüğün tahsis etmiş olduğu yerlerde görüşmek zorundadırlar. Ziyaretçilerin yurt içine alınması yasaktır. Talebelerin yanında ihtiyacından fazla para ve kıymetli eşya bulundurmaları yasaktır. Talebeler yanlarında bulunan fazla para ve kıymetli eşyaları yurt kasasına makbuzla beraber emanet olarak bırakması zorunludur. Talebeler izinsiz olarak gece dışarıda kalamaz eğer kalırsa bu firar sayılacağı için dışarıda mazereti çıkan talebenin müdürlüğe malumat vererek izin alması mecburidir. Cumartesi günü son dersten pazar günü akşamına kadar, sömestr tatillerinde, ulusal bayramlarda ve fakülte tarafından bildirilen zaman aralığında yurt tatil olduğu için talebeler bu tatillerde izinli sayılmışlardır.²²³

Talebelerin hangi derslere katılıp katılmadığı müdürlük tarafından takip edilmekte ve incelenmektedir. Mazeretsiz olarak derslerine devamsızlık eden talebeler cezalandırılmıştır. Cezalandırılan bu talebeler, İdare Tabipleri tarafından daimî olarak kontrole tabi tutulmaktadır. Talebeler Fizik, Kimya, Biyoloji Sınavı ile Doktora Sınavlarına; Tıp ve Fen Fakültelerinde usulüne uygun olarak girmektedirler. Bir dersten dahi kalmış olurlarsa sınıf tekrarına kalmış olurlar. Sınıf tekrarı yapan talebelerin bir sene için kayıtları yurttan silinir fakat fakülteye devam etmektedirler. Ders yılı sonunda sınava girerek başarılı olan talebeler yurda geri alınırlar ama başarılı olmayan talebelerin yurtla alakası kesilerek bir yıl daha fakültede devam etmeleri sağlanmaktadır. İki yıl üst üste sınıf tekrarlayan talebelerin fakülteden kaydı silinmektedir.²²⁴

2.1.3.Türk Maarif Cemiyetine Bağlı Talebe Yurtları

Bu yurtlar, Türk Maarif Cemiyeti tarafından yersiz ve yurtsuz talebeyi barındırmak, talebeleri himaye etmek amacıyla kurulmuştur. Kadirga'da bahçe içerisinde

²²³ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.5.

²²⁴ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.6.

biri büyük, beşi küçük olarak kurulmuş olan yurtlardır. 190 yataklıdır. 100 yatağında yükseköğretim talebeleri, 90 yatağında ise çeşitli liselerle birlikte sanat mektebi talebeleri de barınmışlardır.²²⁵

2.1.3.1.Kadırga Talebe Yurdu

Yemeksiz yalnız barındırma amacıyla kurulmuş olan bir yurttur. Buradan barınan her talebeden eşit olarak ayda 3 lira alınmıştır. 190 talebeden 135 talebe kendi hesabına üç lira ödeyerek yurttan barınmışlar, geriye kalan elli beş talebeden 27 talebe Türk Maarif Cemiyeti (Türk Eğitim Derneği), 13 talebe Cumhuriyet Halk Partisi, 15 talebe Üniversite tarafından nakdi yardım görmüş fakat bu talebeler de yine yurda üçer lira ödeyerek bu yurttan barınmışlardır. Türk Maarif Cemiyeti (Türk Eğitim Derneği), kendi emrinde olan bu yurda, himaye ettiği 27 talebeden başka talebelere de senede 2000 lira kadar yardım yapmıştır. Türk Maarif Cemiyetinin (Türk Eğitim Derneği) maddi olarak yurtla olan ilgisi ve alakası bundan ibarettir. Bu nedenle yurt çok biçimsiz ve bakımsız, her taraf pis ve iğrenç bir halde olduğu görülmüştür.²²⁶

Kadırga Talebe Yurdunun 6000 küsür lira üzerine yapılmış bit bütçesi vardır. Bunun 3500 lirası talebeden alınan üç lira ile temin edilmektedir ki bu yurdun yönetimini ve Maarif Cemiyetinin (Türk Eğitim Derneği) yurt ile olan maddi alakasını gözler önüne sermektedir.²²⁷

Yurttan barınan talebelere yemek bakımından bir kolaylık sağlamak üzere bir lokanta tesis edilmiştir. Fakat yurttan barınan talebeler çok fakir ve muhtaç oldukları için bu lokantada para ile yemek yiyen talebe çok azdır.²²⁸

Netice olarak Yurdun çok bakımsız, talebesinin ise çok fakir ve muhtaç olduğu anlaşılmaktadır. Türk Maarif Cemiyetinin bu yurtla ciddi manada ilgilenmesi

²²⁵ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.23.

²²⁶ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.23.

²²⁷ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.23.

²²⁸ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.24.

gerekmektedir. Türk Maarif Cemiyetinin (Türk Eğitim Derneği) asıl vazifesi ise mektepten ziyade kendisine bağlı talebe yurtları ile ilgilenmek olmalıdır.²²⁹

Türk Maarif Cemiyetine (Türk Eğitim Derneği) bağlı olan Kadırğa Talebe Yurdunun kapanması üzerine açıkta kalan 43 talebeye toplanmaları için 21 Temmuz 1934 tarihine kadar müsaade edilmiştir. Yurtta 150 talebe mevcutken bu talebelerin bir kısmı tatil münasebetiyle memleketlerine gitmişlerdir.²³⁰

Yurttaki eşyaların yenilenmesinin gerektiği ve açıldığı günden itibaren tamir görmediği için yurt kapanmıştır. Cumartesi gününe kadar yurtta yatmalarına izin verilen talebelere daha sonra da yardım edileceği bildirilmiştir. Bu durumla alakadar olan Belediye Encümeni bu talebelere yatacak yer bulmak için Belediye ile temasa başlamıştır.²³¹ Belediyeden ses çıkmayınca talebeler kendileri faaliyete geçerek Hilaliahmer'e (Türk Kızılay Cemiyeti) müracaat etmişler ve onlardan çadır istemişlerdir. Hilaliahmer Cemiyeti ise, İstanbul merkezi Reisi Ali Paşa tarafından talebelere yardımcı olunması için durumun Türk Maarif Cemiyeti tarafından halledilmesinin gerekliliğini ve Hilaliahmer'in (Türk Kızılay Cemiyeti) ancak bir felaket karşısında çadır dağıtabileceğini söylemiş ve meseleyi Türk Maarif Cemiyeti Müdürü Haydar Bey'e havale etmiştir.²³²

2.1.3.2.Darülfünun Talebe Yurdu

Darülfünun Talebe Yurdu olarak yapılacak binadaki tamiratın bittiği belirtilerek binada esaslı tadilat yapıldığından söz edilmiştir. Binanın içerisinde talebelere mahsus istirahat salonlarının olduğu bildirilmiştir. Darülfünun ilk iş olarak kendisine emanet edilen talebe yurdu için bir nizamname (tüzük) hazırlamıştır. Yurda girecek talebenin kabul şartları bu nizamname (tüzük) ile tayin edilmiştir. Yurda daha çok fakir olan talebelerin alınacağı duyurulmuştur. Yurdun açılışı ise 1932 yılının ilk ayları olarak planlanmıştır.²³³

²²⁹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.24.

²³⁰ Son Posta Gazetesi, "Açıkta Kalan Talebeler; Kadırğa'daki Talebe Yurdu Kapanınca Talebeler Sokak Ortasında Kaldı", 18 Temmuz 1934, s.2.

²³¹ Cumhuriyet Gazetesi, "Kadırğadaki Talebe Yurdu Niçin Kapandı?", 19 Temmuz 1934, s.5.

²³² Son Posta Gazetesi, "Açıkta Kalan Talebeler; Kadırğa'daki Talebe Yurdu Kapanınca Talebeler Sokak Ortasında Kaldılar", 18 Temmuz 1934, s.2.

²³³ Akşam Gazetesi, "Darülfünun Talebe Yurdu Gelecek Sene Açılıyor", 30 Aralık 1931, s.3.

Resmî gazetede Darülfünun talebesi için Kadırgada bir yurt olduğundan bahsedilmiştir. Fakat talebeler tarafından bu yurdun hem uzak hem de ihtiyaca nispetle pek küçük olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık ise Darülfünunda eğitim alabilmek için memleketin çeşitli yerlerinden gelen talebelerin Beyazıt, Gedikpaşa gibi semtlerdeki pansiyonlarda kalmaya mecbur oldukları söylenmiştir. Pansiyonların çoğu talebelerin sağlığına yararlı binalardır. Fakat bu pansiyonların aylık kiralari da bir talebe bütçesi için ağırdır. Talebelerin çoğu bu pansiyonların aylık parasını verebilmek için gıdalarından kesmekte oldukları gözlemlenmiştir.²³⁴

Gazi Hazretleri, Darülfünunu ziyaret ettiği sırada yurt meselesini dikkate almış ve talebe için Darülfünuna yakın geniş ve yeni bir yurt yapılmasını bildirmiştir. Bu yurt için eski itfaiye binası uygun görülmüştür. Binanın yurt haline getirilebilmesi için gerekli olan tadilatların yapılması, talebelerin istirahatini ve rahat çalışabilmelerini sağlayabilecek hale getirilmesi için kararlar alınmıştır. Bu yurdun kış gelmeden önce bitirileceği belirtilmiştir. Yapılacak olan yurdun inşaatının bitirilmesi üzerine ise Beyazıt civarı tamamıyla bir Darülfünun mahallesi halini alacağı da belirtilmiştir.²³⁵

2.1.3.3.Türk Maarif Cemiyetine Bağlı Diğer Talebe Yurtları

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine, Türk Maarif Cemiyetine (Türk Eğitim Derneği) bağlı olan talebe yurdunun müdürü Reşit Gürol tarafından gönderilen makbuzda, bu cemiyete; Ankara Anaokulu, Ankara İlkokulu, Ankara Kız Erkek Mektepleri, Bursa Kız Lisesi, İzmir Ege Lisesi ve İzmir Kız Erkek Yurtları, İstanbul, Çatalca, Adana, Konya ve Çorum Talebe Yurtlarının bağlı olduğu kuruluşlar olarak belirtilmiştir.²³⁶

2.1.3.3.1.Bursa Kız Lisesi

Yatılı ve yatısız olarak açılmış olan kuruluştur. Seçilmiş eğitim kadrosuna Amerika'dan getirilmiş uzman bir ekip ilave edilmiştir. Talebelere yabancı dillerin öğretilmesine özel gösterildiği anlaşılmaktadır. Talebe ücretlerinde ise fiyat indirimi yapılmıştır.²³⁷ Bir kısım fakir ve kimsesiz Türk kızlarını sinesinde barındıran ve okutan

²³⁴ Akşam Gazetesi, “Darülfünun Talebe Yurdu”, 3 Ocak 1931, s.1.

²³⁵ Akşam Gazetesi, “Darülfünun Talebe Yurdu”, 3 Ocak 1931, s.1.

²³⁶ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *Parti Tarafından İzmir Sanat Okulunda Okutulan Talebelerin Yurt Ücretleri ve Diğer İhtiyaçlarıyla İlgili Yazışmalar*, 17.06.1943, Fon: 490 1 0 0, Kutu:1188, Dosya Gömlek:164, Sıra:1, s.2.

²³⁷ Son Posta Gazetesi, “Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri”, 11 Eylül 1933, s.12.

bu okulda; 120 gündüz, 115 yatılı talebe bulunmaktadır. Ulusal terbiye ve öğretim yönünde daha çok gelişmiş olan bu okula günden güne rağbetin arttığı görülmüştür. Bu nedenle Ankara, İstanbul, Gaziantep, Balıkesir, Aydın, İzmir, Zonguldak, Samsun gibi birçok şehirden ve yurdun en uzak köşelerinden kız çocukları bu mektebe gelmişlerdir.²³⁸

2.1.3.3.2.Bursa Talebe Yurdu

Bursa mekteplerine öğrenim için müracaat eden talebelerin çokluğu göz önüne alınarak, sadece lise ve orta mektep talebesine mahsus olmak üzere bir yurt açılmıştır. 70 kadrolu olan bu yurttaki talebelerin yatıp kalkması, yemesi ve çalışması tam bir düzenlilikle temin edilmiştir. Bu yurttaki Bursa'nın her yerinden birer talebe parasız olarak devam etmektedir. Müsabaka için seçilen bu gençlerin memleketlerine hayırlı birer evlat olarak yetişmelerine bilhassa dikkat edilmiştir.²³⁹

2.1.3.3.3.Ankara Mektebi

Bu mektebin anaokulu, ilkokul ve ortaokul kısımları bulunmaktadır. Seçilmiş olan eğitim kadrosuna uzman olan Miss Parker getirilmiştir. Miss Parker öğrencilere İngilizce dilinin öğretilmesini sağlamıştır.²⁴⁰Yabancı dil eğitimine önem verildiği anlaşılmaktadır.

2.1.3.3.4.Ankara Talebe Yurdu

Giderek bir ilim irfan merkezi haline gelen Ankara'da 1931 yılının Kasım ayında bir talebe yurdu açılmıştır. Ankara'nın çeşitli kültür yuvalarından yararlanmak isteyen çeşitli il ve ilçelerdeki talebelerin sıcak bir evi olabilmesi için hazırlanmış olan bu yurttaki çoğunlukla Ankara'nın ilçelerinden gelen gençlerin bulunduğu görülmüştür. Ankara'nın en güzel binalarından birinde bulunan bu yurttaki talebelerin her türlü istirahat ve çalışma vasıtaları temin edilmiştir.²⁴¹

2.1.3.3.5.Eskişehir Yatılı İlk Mektebi

Yatılı mekteplerinin talebeleri sadece öksüz ve yetim çocuklar arasında seçilmiştir. Bu mektep yatılı ve yatısız olan kuruluştur. Seçilmiş heyet tarafından idare edilmektedir. Talebelerden alınan ücretlerde ise indirim yapılmıştır.²⁴²

²³⁸ Ulus Gazetesi, "Bursa Kız Lisesi", 29 Ekim 1936, s.24.

²³⁹ Vakıf Gazetesi, "Talebe Haberleri; Bursa Talebe Yurdu", 14 Haziran 1931, s.7.

²⁴⁰ Son Posta Gazetesi, "Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri; Ankara Mektebi", 11 Eylül 1933, s.12.

²⁴¹ Vakıf Gazetesi, "Talebe Haberleri; Ankara Talebe Yurdu", 14 Haziran 1931, s.7.

²⁴² Son Posta Gazetesi, "Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri; Eskişehir Yatılı İlk Mektebi", 11 Eylül 1933, s.12.

2.1.3.3.6.Edirne Talebe Yurdu

Trakya'nın kimsesiz fakat cevherli talebelerini sinesine basan Trakya Talebe Yurdu 200 talebe mevcudu ile açılmıştır. Bu yurttan üniversiteye, yüksek mekteplere ve Avrupa'ya her yıl sayılı derecede talebe yetiştirilmiştir. Bu yurttta 80 talebe tamamen parasız barındırılmış 120 talebe ise durumlarına göre ayda 5 – 10 lira arasında ücret karşılığında barınmışlardır. Talebelerin kuvvetli beslenebilmesi için bol gıdanın bulunduğu, sağlık ve temizlik şartlarının da çok iyi durumda olduğu bu yurdun çok disiplinli olduğu da belirtilmiştir. Yurdun sık sık teftiş edildiği de belirtilmiştir.²⁴³

Edirne Talebe Yurdunda 5 liraya barınan köy çocukları olduğu gibi; şehit ve gazilerin, küçük memur ve zabıtalara çocukları da aynı ücretle yurda alınmışlardır. 1939 yılında talebe mevcudunun 250'yi geçeceği tahmin edilmiş ve hiçbir yerde bu kadar geniş ve kuvvetli bir rakam yaşatan yurdun olmadığı da belirtilmiştir. Talebelerin aldıkları kalori 3200 - 3700 arasındadır. On beş günde bir talebelere hamam mecburi tutulmuştur. Yurdun idaresinin de 22 bin liralık bir bütçeye sahip olduğu bilinmektedir. Açık kalan kısım ise devlet merkezinden gönderilen para ile kapatılmıştır. Yardım konusunda milli müesseseler de yardımlarını esirgememişlerdir. İmkân ve koşullar müsait olmadığı zamanlarda Türk Maarif Cemiyetinin (Türk Eğitim Derneği) şefkat ve himayesinden istifade edilemediği dönemlerde ise sadece ilgi, alaka ve yardımlarından çokça fayda görülmüştür.²⁴⁴

2.1.3.3.7.İstanbul Talebe Yurdu

Bu yurt sadece yüksek mektep ve üniversite talebelerine özgüdür. Talebelerden alınan ücretlerden az miktar alınmıştır.²⁴⁵ Kadirga'da pavyonlara birleşik olan bu yurt bilhassa İstanbul'a yüksek tahsillerini yapmak için gelmiş olan talebelere mahsus olarak açılmıştır. Ancak son zamanlarda lise talebelerinden de müracaat edenler bulunduğu için lise talebesinden olan gençler de kabul edilmiştir. 100 talebe mevcutlu olan yurdun elli talebesi bu yurttta parasız olarak barınmışlardır. Diğer elli talebeden ayda 6 lira gibi az bir ücret alınmıştır. Yine ufak bir ücret karşılığında ise talebelerin yemekleri temin edilmiştir.

²⁴³ Son Posta Gazetesi, "Edirne Talebe Yurdu", 9 Ekim 1939, s.10.

²⁴⁴ Son posta Gazetesi, "Edirne Talebe Yurdu", 9 Ekim 1939, s.10.

²⁴⁵ Son Posta Gazetesi, "Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri; İstanbul Talebe Yurdu", 11 Eylül 1933, s.12.

İçerisinde kütüphanesi, okuma salonu, gazinosu bulunan bu yurt, İstanbul'da bulunan gençlerin hakiki ihtiyaçlarına cevap veren bir yurt olmuştur.²⁴⁶

2.1.3.3.8.Adana Talebe Yurdu

Adana'da lise, orta mektep ve ticaret mekteplerinin en muhtaç ve çalışkan talebelerinden 12 genci sinesine almış olan bir yurttur. Sadece derslerini mekteplerinde takip eden bu talebelerin her türlü ihtiyaçlarını Türk Maarif Cemiyeti (Türk Eğitim Derneği) tarafından temin edilmiştir.²⁴⁷

Adana Talebe Yurdu, 1937 senesinde 30 kişilik bir kadro ile döneme başlamış, sonrasında ise 5 talebe daha alarak 35 talebenin aile ocağı olmuştur. Ortaokul ve lise talebeleri arasından seçilmiş, fakir olmakla birlikte çalışkan ve dürüst olan talebelerin hemen hemen her türlü ihtiyaçları, bu yurt tarafından temin edilmiştir. Türk Maarif Cemiyeti (Türk Eğitim Derneği) kurulduktan sonra fakir talebelere elinden gelen yardımı yapmıştır. Bir öğretmenin idaresi altında bulunan bu talebe yurdu, Adana'nın övüneceği bir eser olmuştur.²⁴⁸

2.1.3.3.9.Çorum Talebe Yurdu

Çorum'daki ortaokula sadece gün içerisinde devam etmek isteyen fakat barınacak güvenilir ve sağlıklı bir yer bulamayan Çorum yöresine ait talebelere mahsus olmak üzere açılmış olan bu yurt yararlı bir görevi yerine getirmiştir.²⁴⁹

2.1.3.3.10.İzmir ve Konya Talebe Yurtları

Lise ve ortaokul talebelerine özgü olarak açılmış olan yurtlardır.²⁵⁰

2.1.3.3.11.İzmir Karantina Yurdu

İzmir Sanat Okulunda okuyan talebelerin kalmış olduğu yurttur. Bu yurttan 19 talebenin barınmakta olduğu belirtilmiştir. Bu talebeler, yurdun değişik köşelerinden okumak amacıyla partiye başvurmuş olan yoksul vatan çocuklarıdır. Talebeler sanat hayatının ilerideki gelişmesini sağlamak amacıyla bu yurt imkanlarından

²⁴⁶ Vakıf Gazetesi, "Talebe Haberleri; İstanbul Talebe Yurdu", 14 Haziran 1931, s.7.

²⁴⁷ Vakıf Gazetesi, "Talebe Haberleri; Adana Talebe Yurdu", 14 Haziran 1931, s.7.

²⁴⁸ Akşam Gazetesi, "Adana Talebe Yurdu", 16 Mart 1937, s.9.

²⁴⁹ Vakıf Gazetesi, "Talebe Haberleri; Çorum Talebe Yurdu", 14 Haziran 1931, s.7.

²⁵⁰ Son Posta Gazetesi, "Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri; İzmir, Çorum, Adana ve Konya Talebe Yurtları", 11 Eylül 1933, s.12.

faýdalanmışlardır.²⁵¹ Yurtta kalan talebelerden aylık alınan yurt ücreti 25 liradır.²⁵² Türk Maarif Cemiyeti (Türk Eğitim Derneği) tarafından, Cumhuriyet Halk Partisi'nden yurtta kalan 19 talebenin tatilde memleketlerine gidebilmeleri için 20 lira yol parası talep edilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi tarafından, tutulan raporda talebelerin tatile gidebilmeleri için toplamda 380 lira yardım gönderildiği belirtilmiştir.²⁵³ Bu yurtlarda yatılı olarak kalan talebelere Cumhuriyet Halk Partisi tarafından birer kat elbise, birer gömlek ve birer kat çamaşır gönderildiği belirtilmiştir. Bu talebeler Cumhuriyet Halk Partisi tarafından yakından takip edildiği görülmüştür. Öyle ki talebelerin mektepte almış oldukları karnelerin birer nüshası da yurt müdürlüğü tarafından Cumhuriyet Halk Partisi Sekreterliğine gönderilmiştir.²⁵⁴

Bu yurtta yüz elliden fazla talebe barındığı belirtilmiştir. Bu talebeler ortaokul ve liselere devam eden talebelerdir. Talebelerden otuzu kızdır. Bu yurda Cumhuriyet Halk Partisinin göstermiş olduğu ilgi ve alakanın oldukça fazla olduğu görülmüştür. Bu talebe yurdunda Cumhuriyet Halk Partisi tarafından himaye edilen pek çok talebe olduğu görülmüştür. Bu talebelerin bütün masrafları yurt tarafından karşılanmıştır. Bunun karşılığında ise talebeler partiye karşı büyük bir şükran duymuşlardır. Yurtta barınan talebeler günde üç saatten az olmamak şartıyla derslerine çalışmakta zorunlu tutulmuşlardır. İsteyen talebeler cumartesi günü öğleden sonra ve pazar akşamı saat 17:00'da yurtta bulunma koşulu ile ailelerinin yanına gönderilmişlerdir. Yurdun idaresinin iyi olduğu, disiplinli bir şekilde yönetildiği ve yurdun oldukça düzenli olduğu göze çarpan hususlardan biri olmuştur.²⁵⁵

Son Posta Gazetesinin vermiş olduğu ilanda Türk Maarif Cemiyetine bağlı olan kuruluşlar hakkında bilgi verildiği görülmektedir. Türk Maarif Cemiyetinin (Türk Eğitim Derneği) bu müesseselerine girmek isteyen öğrenciler, Kurum Müdürlüğüne veya Cemiyet Şubelerine müracaat ederek daha fazla bilgi alabildikleri belirtilmiştir.²⁵⁶

²⁵¹ BCA, *Parti Tarafından İzmir Sanat Okulunda Okutulan Talebelerin Yurt Ücretleri ve Diğer İhtiyaçlarıyla İlgili Yazışmalar*, s.19.

²⁵² BCA, *Parti Tarafından İzmir Sanat Okulunda Okutulan Talebelerin Yurt Ücretleri ve Diğer İhtiyaçlarıyla İlgili Yazışmalar*, s.24.

²⁵³ BCA, *Parti Tarafından İzmir Sanat Okulunda Okutulan Talebelerin Yurt Ücretleri ve Diğer İhtiyaçlarıyla İlgili Yazışmalar*, s.7.

²⁵⁴ BCA, *Parti Tarafından İzmir Sanat Okulunda Okutulan Talebelerin Yurt Ücretleri ve Diğer İhtiyaçlarıyla İlgili Yazışmalar*, s.10.

²⁵⁵ Anadolu Gazetesi "Türk Maarif Cemiyetinin Talebe Yurdu", 20 Kasım 1937, s.7.

²⁵⁶ Son Posta Gazetesi, "Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri", 11 Eylül 1933, s.12.

2.1.4.Vilayetler Tarafından Himaye Gören Talebe Yurtları

2.1.4.1.İzmir Kız Talebe Yurdu

Talebe yurtlarına önem veren Türk Maarif Cemiyeti (Türk Eğitim Derneği), bu ihtiyacı İzmir’de de görmüş ve çareyi orada iyi bir talebe yurdu idare etmekte bulmuştur. İstanbul’un çeşitli yüksek mekteplerinde okuyan fakir, kimsesiz fakat çalışkan Türk yavrularına güze barınacak bir yer olması için bir talebe yurdu idare etmiştir.²⁵⁷

İzmir Kız Talebe Yurdu, Lalelide Harikzedegan apartmanının karşısında bulunmaktadır. İzmir Lisesi’nden çıkan kız talebelere mahsus olarak açılmış ve 105 yataklıdır. Bu yurda devam eden Türk talebelerinin sayısı 200’ü bulmuştur. İzmir İdare-i Hususiyesi tarafından tesis edilmiş, bu idare tarafından himaye edilen İzmir Kız Talebe Yurdu’na uzun bir süredir hiçbir yardım yapılmamakta olduğu belirtilmiştir. Bu yurтта barınan talebelerden alınan ücretin İstanbul Liselerinin talebelerden aldıkları ücrete denk olduğu ve bu ücretin ise 260 lira olduğu belirtilmiş, beş talebe ise parasız bir şekilde yurтта barındırılıp okutturulmuştur. Bu talebe yurdunun, bayan müdüre tarafından yönetildiği belirtilmiştir. Yurdun idaresi düzgün bir şekilde yapılmaktadır. Yurt binasının güzelliği ve bakımın iyi olması yurтта barınan talebelerin çalışma, zevk ve neşesini artırmakta olduğu belirtilmiştir.²⁵⁸ Yurdun yemeklerinin ise fena olmadığı bildirilmiştir.²⁵⁹

2.1.4.2.Balıkesir Talebe Yurdu

Balıkesir Talebe Yurdu, Gedikpaşa – Dizdariye mahallesinde bulunmaktadır. Balıkesir Lisesi’nden çıkan talebelere özel olarak açılmış ve 70 yataklıdır. Bu yurтта sekiz adet parasız yatılı talebesi barınmaktadır. On beş talebeden de yarım ücret alındığı belirtilmiştir. Diğer talebelerden ise ayda 20 lira alınmıştır. Yurdun açığı ise Balıkesir İdare-i Hususiyesi tarafından kapatılmıştır. Bu yurdun idaresi talebe tarafından seçilen bir komite tarafından idare edilmiştir. Yurdun yemeklerinin iyi olmadığı belirtilmiştir. Hatta yurтта temizlik ve düzenin mevcut olmadığı gözlemlenmiştir.²⁶⁰

²⁵⁷ Anadolu Gazetesi “Türk Maarif Cemiyetinin Talebe Yurdu”, 20 Kasım 1937, s.7.

²⁵⁸ Ulus Gazetesi, “İzmir Talebe Yurdu”, 29 Ekim 1936, s.24.

²⁵⁹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu’nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.24.

²⁶⁰ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu’nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.24.

2.1.4.3.Dicle Talebe Yurdu

Dicle Talebe Yurdu, Bayezid - Bozdoğan kemeri civarında bulunmaktadır. Bu yurt, Birinci Umumi Müfettişlik bölgesine dahil olan illerdeki liselerden mezun olan veya bu vilayetler halkından olan talebelere mahsus olmak üzere açılmıştır. Yurt 68 yataklıdır. Yurtta parasız olarak dört talebe barınmaktadır. On talebe de yarım ücrete tabi tutulmuştur. Diğer talebelerden ise ayda 20 lira ücret alındığı bildirilmiştir. Yurdun açığı Birinci Umumi Müfettişlik tarafından kapatılmıştır. Bu yurdun idaresi talebeler tarafından seçilen bir komite tarafından idare edilmiştir. Talebeler hallerinden memnun olduklarını dile getirmelerine rağmen yurttaki bakımın yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Yurdun yemekhanesinde çıkan yemeklerin de iyi olmadığı belirtilmiştir.²⁶¹

2.1.5.Şahsa Ait ve Ticaret Maksadıyla Açılan Talebe Yurtları

2.1.5.1.Üniversiteliler Talebe Yurdu

Yurt, Bayezid meydanına çıkıldığı yerdeki tramvay yolu üzerinde bulunan ve birbirine yakın iki binada bulunmaktadır. 60 yataklı biri kız talebe yurdu, 60 yataklı diğer erkek talebe yurdu olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Ömer Aksoy namında Ceyhanlı bir tıp talebesi tarafından açılmıştır. Her iki yurdun bakımsız ve perişan bir halde olduğu gözlemlenmiştir. Hesabı ve kitabı olmayan şahsi bir ticarethane halinde idare edilmekte olan yurttaki; yatak ve karyolası olmayan talebelerden ayda 27 lira, yatak ve karyolası olan talebelerden ise 29 lira alındığı belirtilmiştir. İki yurdun yemekleri de bir mutfak tarafından idare edilmiştir. Yemeklerinin çok da iyi olmadığı görülmüştür. Talebeler de yurdun idaresinden memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir.²⁶²

2.1.5.2.Toros Kız Talebe Yurdu

Toros Kız Talebe Yurdu, Şehzade başında Ferah Tiyatrosunun arkasında bulunmaktadır. Önceden 60 yataklı bir yurt olduğu belirtilmiştir. Daha sonrasında ise yemek kaldırıldığı için talebe adedi 20'ye indiği gözlemlenmiştir. Yurdun, talebelerden sadece barınma için ayda 7 lira aldığı belirtilmiştir. Yemek verildiği zaman ise ayda 25 lira alındığı bildirilmiştir. Yurdun fena halde bakımsız ve perişan halde olduğu

²⁶¹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.25.

²⁶² BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.25.

görülmüştür.²⁶³ Üniversiteli bayan talebelere açılmış olan tek müessese olarak kabul edilmiştir.²⁶⁴ Yurt hakkında detaylı bilgi almak isteyen kişiler için gazetede verilen ilanda; ‘‘Ayrıntılı bilgi almak için Şehzadebaşı’ndaki yurt müdürlüğüne müracaat edilmelidir’’ şeklinde bilgi verildiği görülmüştür.²⁶⁵

2.1.5.3. Anadolu Talebe Yurdu

Anadolu Talebe Yurdunun, Bayezid – Bozdoğan kemeri civarında ve üniversitenin yan kapısına yakın bir yerde bulunduğu belirtilmiştir. Yurt 50 yataklı olarak inşa edilmiştir. Yurdun idaresi ise Alaettin Bey namındaki kişi tarafından edilmiştir. Yurtta barınan talebelerden ayda 25 lira alındığı belirtilmiştir. Bunun haricinde yurdun yalnız yemek yemek için gelen 20 talebesinin de olduğu belirtilmiştir. Bu talebelerden ise ayda 17 lira alındığı görülmüştür. Yurdun fena halde bakımsız ve perişan halde olduğu görülmüştür.²⁶⁶

Bu yurtlarla alakalı olarak detaylı bilgiler verilmekle birlikte barınma ve yemek koşulları da gözler önüne serilmiştir. Bütün yurtların tam doluluk hali kız talebeler için 350 olduğu belirtilmiştir.²⁶⁷

Resmî Gazetede, Toros ve İzmir Talebe Yurtlarında okuyan genç kızlarla baş başa röportaj yapılmış ve yurdun Müdiresi pazar geceleri yurttan kalan öğrencilerin toplanıp sinemaya gittiklerini belirterek öğrencilerin yanında kapıcının da gittiğini söylemiştir. Müdürlük yaptığı yerin kız talebe yurdu olduğunu da söyleyerek disipline riayet etmek zorunda olduğunu belirtmiştir. Pansiyonlara saat sekizde girme zorunluluğunun olduğunu belirterek eğer geç gelen talebe olursa, talebelerin velilerinden birer kâğıt getirmek zorunda olduklarını söylemiştir. Başka türlü yurda kabul edilemediklerini açıklamıştır. Röportaj yapan kişi yurdun yemek odasını da gezdikten sonra yurdun İstanbul’un Kurtuluş Bayramı dolayısıyla bomboş olduğunu belirtmiştir. Talebelerin Kurtuluş Bayramı olduğu için geziye çıktıklarını belirtmiştir. Bu nedenle İzmir Kız Talebe Yurdu’nda büyük bir kalabalık bulamamıştır. Bu yurdun güzel olduğu gibi İzmir Laleli

²⁶³ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu’nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.26.

²⁶⁴ Akşam Gazetesi, ‘‘Toros Kız Talebe Yurdu’’, 7 Ekim 1938, s.8.

²⁶⁵ Akşam Gazetesi, ‘‘Toros Kız Talebe Yurdu’’, 7 Ekim 1938, s.8.

²⁶⁶ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu’nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.26.

²⁶⁷ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu’nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.25.

Talebe Yurdu'nun da güzel, tertemiz ve yepyeni bir bina olduğunu belirtmiştir. İnsanın yüzüne gülümsemesi gibi bir bina olduğunu söylemiştir. Yurdun müdiresini de daha öncesinden tanıdığını söyleyerek zeki, kibar ve münevver bir bayan olduğunu belirtmiştir. Müdirenin de öğrencilerle ayrı ayrı ilgilenmekte olduğunu belirtmiştir.²⁶⁸

Bu yurtlardan Cumhuriyet Halk Partisine ait olan yurtlar 515, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletine (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) bağlı olan yurtlar 1000, Türk Maarif Cemiyetine (Türk Eğitim Derneği) ait Kadirga Talebe Yurdu 190, Vilayetler tarafından Himaye gören Yurtlar 243, Eşhasa Ait ve Ticaret Kasdile (Şahsa Ait Ticaret Amaçlı) açılan yurtlar ise 190 yataklı olup bütün bu kurumlarda barınan talebe sayısı 2138'e ulaştığı bildirilmiştir.²⁶⁹

Bu yurtlardan başka 100 kadar talebenin de bazı aileler nezdinde pansiyoner olarak barındıkları tahmin edilmiştir. Bu hesaba göre ise İstanbul'da aile ocağından uzak kalan talebelerin toplamı 2250'ye yaklaştığı belirtilmiştir.²⁷⁰

1942 senesinden 1947 senesine kadar “*Eşhasa Ait Ticaret Kastı ile (Şahsa Ait Ticaret Amacıyla) Açılmış olan Yurtların*” sayısında bir artışın görülmediği ve bu yurtların gazetelere ilan vererek öğrenci bulmaya çalıştıkları görülmüştür. Bunlardan biri olan Laleli Talebe Yurdu İstanbul ve Aksaray'da yemekli olacak şekilde faaliyette olduğunu açıklayarak topluma duyurmuştur ve sayfanın en başında yurdun ilanı olduğu görülmektedir.²⁷¹

Türkiye'de ekonominin 1940'lı yıllarda ciddi manada bozulduğu yıllar olarak bilinmektedir. Türkiye; İkinci Dünya Savaşına fiilen katılmasa da savaş yıllarının vermiş olduğu tüm ekonomik sonuçları derinden hissetmiştir. İstanbul'un meşhur liselerinden biri olan Haydarpaşa Lisesinin yatakhaneğinde bu dönemde ısınmanın mümkün olmadığı görülmüştür. Ekmeğin öğrencilere karne ile verildiği, günlük ekmek istihkakının 150

²⁶⁸ Suat Derviş, “Toros ve İzmir Talebe Yurtlarında Gördüklerim; Okuyan Genç Kızlarımızla Baş Başa”, *Tan Gazetesi*, 17 Kasım 1937, s.7.

²⁶⁹ Akşam Gazetesi, “Üniversite Talebe Yurdu; Parti Genel Sekreteri Fikri Tüzer'in Beyanatı”, 21 Mart 1942, s.5.

²⁷⁰ Akşam Gazetesi, “Üniversite Talebe Yurdu; Parti Genel Sekreteri Fikri Tüzer'in Beyanatı”, 21 Mart 1942, s.5.

²⁷¹ Cumhuriyet Gazetesi, “Laleli Talebe Yurdu”, 28 Eylül 1950, s.1.

gram olduğu ve günlük yemeğin de iki gn ve bu gnde verilenin sadece bakla ezmesi olarak verildiği belirtilmiştir.²⁷²

Cumhuriyet Halk Partisi iktidar partisi olarak 1924 ile 1949 yılları arasındaki dönemde yurt boşluğunu doldurmaya çalışmıştır. Bu dönemde Cumhuriyet Halk Partisi'nin bizzat kendi bünyesinde faaliyet gösteren yurtları açtığı gibi, yalnızca bir derneğe bağlı olarak da öğrencilerin himaye edilmesi yoluna başvurduğu grlmştir. Başvurduğu bu yurt ise Türk Maarif Cemiyetine (Türk Eğitim Derneği) ait olan Kadırğa Talebe Yurdu'dur.²⁷³ Cumhuriyet Halk Partisi kendi himayesine aldığı bazı talebeleri buraya yerleştirmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi yerleştirdikleri talebelerin yurt ücretlerini de kendisi ödemiştir. Öyle ki talebelerin ihtiyaç listelerinin oluşturulup, oluşturulan liste doğrultusunda talebelere yardım edileceği bildirilmiştir.²⁷⁴

Öğrenci yurtlarının tanınabilmesi amacıyla bu yurtlara düzenli zamanlarda üst düzeydeki kişiler tarafından ziyaretler düzenlenmiştir. Dönemin Başbakanı Recep Peker'in düzenlediği ziyaret de bunlardan biridir. İstanbul'da bulunan Cumhuriyet Halk Partisi yurtlarından birini 29 Mart 1947 yılında ziyaret eden Recep Peker talebelere hitap etmiştir. Ulus Gazetesi'nde bu ziyaret, *“Recep Peker Cumhuriyet Halk Partisi ğrenci Yurdunda niversiteli Gençlerle Grşyor”* ifadesi ile haber olmuştur. Yapılan bu ziyarette Recep Peker; *“Dil birliği, lk birliği ve kader birliği ile bölünmez bir bütün teşkil eden bu vatanın her ferdi hak, vazife ve şeref bakımından tamamen eşittir. Türk Milleti, kabuğunun iine büzülmüş, başka milletlere arka çevirip hor bakan bir varlık değildir. Tam aksine Türk Milleti, milletlerarası insanlık aleminin ve medeni milletler ailesinin bir uzvudur. Bir millet için hakiki şeref ve kuvvet, kahramanlık menkıbelerinin yanında, geçmiş devirlerde insanlığa hizmet etmiş olmakta ve bugün medeni milletler arasında ve onlarla beraber bir safta barış ve huzur içinde çalışmaktadır. Medeni bir Türk milletiliği anlayışı sınır dışındaki Türklerin idaresi altında bulundukları yabancı memleketlerin hak ve vazifelerine sahip vatandaşlar olarak mesut yaşamalarını ister. Dünyanın büyük meselelerine bağlı tarafımızı bir kader işi sayarsak milletçe çok g ve*

²⁷² şengül Kılıç Hristidis, Ersel Ergz, *İsmail Hakkı Birler'in Anılarında CHP'li Yıllar 1946-1992*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010), s.6.

²⁷³ Cumhuriyet Gazetesi, “Türk Eğitim Derneği, İstanbul Talebe Yurtları Müdürlüğünden Talebe Kayıt ve Kabul Ediyor”, 29 Haziran 1947, s.5.

²⁷⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *Parti Himayesi ile Yurtlarda Barındırılan niversite Talebelerinin Durumları*, 09.12.1940, Fon:490 1 0 0, Kutu:1180, Dosya Gömlek:140, Sıra:1, s.3.

*zahmetli devirlerden iyi günlere doğru mesafe alıyoruz.” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.*²⁷⁵

Aynı haber Cumhuriyet Gazetesinde ise “*Başbakan’ın Gençliğe Dünkü Hitabesi*” söylemleri ile birlikte yazılmıştır. Gazetede verilen başlık altında; Cumhuriyet Halk Partisine ait üniversite binalarının en muhteşemlerinden biri olan konferans salonunun, 28 Mart 1947 tarihinde saat dörtte, dört binden fazla yüksek tahsil talebesinin katılımıyla gerçekleşmiş olduğu ve bir törenle açıldığı belirtilmiştir. İlk konferans ise Başbakan Recep Peker tarafından verilmiş ve Recep Peker de konferansta özellikle Milliyetçilik konusuna yer vermiştir.²⁷⁶ Recep Peker “*Nasıl bir milliyetçilik istiyoruz?*” diyerek ayakta kalan manevi kuvvetin milliyetçilik olduğunu ifade ederek söz başlamıştır. “*Beynelmilel ideolojilere kapılarak sapıtmış olanlardan başka hepimiz bütün Türk partileri devletin ana yollarında milli birlik ve milli beraberlik istiyoruz. Bunun için her şeyden önce milliyetçiliği anlayışta, bir milli tefekkür birliğinde birleşmek ve sonra da eski gelenek ve göreneklerin katılaştırdığı köhne düşüncelerden sıyrılarak taassubun çamurundan yıkamak lazımdır. Tarihi övünçlere dayanan aile duygusundan hararet ve vatan sevgisinden kuvvet alan, din, mezhep ve ırkçılık gayreti gütmeyen medeni bir milliyetçilik anlayışı şuurlarımıza hâkim olmalıdır. Türk inkılabının eğilmez ve irkilmez bekçileri ve Türk istikbalinin yapıcıları olarak sizleri selamlıyorum*” şeklinde açıklamalarda bulunduktan sonra kürsüden ayrılmıştır.²⁷⁷

Cumhuriyet Halk Partisi yurtlarında disiplinli bir yapının uygulanmakta olduğu görülmektedir. Cumhuriyet Halk Partisi yurtlarında üst üste iki kez sınıf tekrarına düşen öğrencilerin yurtlardan çıkarıldığı görülmüştür.²⁷⁸ Ayrıca Cumhuriyet Halk Partisinin kontrolü dışında yapılan mitinglere talebelerin katılmaması gerektiği belirtilmiş ve bu tür çalışmalara katılan talebelere cezai işlemlerin uygulanacağı belirtilmiştir.²⁷⁹ Memleket davaları için talebeler tarafından çıkarılan mitingler; Parti Teşkilatı, İstanbul Vilayeti, Üniversite Rektörlüğü ve Sıkı Yönetim Komutanlığını ilgilendirmekte olduğu

²⁷⁵ Ulus Gazetesi, “Başbakan’ın Üniversitedeki Nutku; Recep Peker Diyor ki:”, 29 Mart 1947, s.1.

²⁷⁶ Cumhuriyet Gazetesi, “Başbakan’ın Gençliğe Dünkü Hitabesi”, 29 Mart 1947, s.1.

²⁷⁷ Cumhuriyet Gazetesi, “Başbakan’ın Gençliğe Dünkü Hitabesi”, 29 Mart 1947, s.2.

²⁷⁸ BCA, *Parti Himayesi ile Yurtlarda Barındırılan Üniversite Talebelerinin Durumları*, s.231.

²⁷⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *Üniversite Talebelerinden Parti İdeallerini Yayabilecek Kabiliyette Olanların Belirlenmesi, 1931 tarihli Uluslararası Talebe Adreslerinin Bulunduğu Defter*, 03.01.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:1190, Dosya Gömlek:172, Sıra:2, s.3.

belirtilmiştir. Bu mitingler için çok sıkı düzenleyici tedbirler alınmıştır.²⁸⁰ 11 Eylül 1946 tarihinde talebeler tarafından yapılan mitingde isimleri tespit edilen talebelerin, hem Cumhuriyet Halk Partisinin açmış olduğu talebe yurtlarında kaldıkları hem de burs aldıkları öğrenilmiş, bu talebelere yapılacak olan muamele de Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne bırakılmıştır.²⁸¹

Cumhuriyet Halk Partisi yurtlarının kontrolü Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Müfettişliği tarafından sağlanmaktadır. İstanbul Müfettişliği Cumhuriyet Halk Partisi Sekreterliğine karşı sorumludur. Müfettişlik, belli başlı dönemlerde talebeler hakkında raporlar almak suretiyle talebelerin genel durumunu öğrenmekte oldukları belirtilmiştir. 29 Mayıs 1947 tarihinde Öğrenci Yurtları Müdürü Kerim Çubuklu tarafından “*C.H.P Erkek ve Kız Talebe Yurtlarının 1946 Akçalı Yılı Kadrosu*” adında önemli bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporda Müdüründen Hizmetlisine kadar tüm çalışanlara yapılan zamlarla birlikte aldıkları maaş ve onların isimleri hakkında bilgi verildiği görülmüştür. Kerim Çubuklu tarafından tutulan raporda; Yurtlar Müdürlüğü içerisinde bir Müdür, iki adet Doktor, Muhasebeci ve Muhasebe Yardımcısı, Kâtip, talebelerin isimlerini kaydeden Memur, malların ambara girişinden, çıkışından, sayımından ve korunmasından sorumlu olan Memur ve Ambar Memuru bulunmaktadır. Kız Talebe Yurdu’nda Baş Muavin, Muavin, Ambar Memuru bulunmaktadır. Kız Talebe Yurdu şubesinde Baş Muavin, Kâtip ve Ambar Memuru bulunmaktadır. Kız Talebe Yurdu müstahdemleri ise Hasta Bakıcı, merkezde bulunan Aşçı ve yardımcısı, şubede bulunan Aşçı ve yardımcısı, merkezde bulunan Kapıcı, şubede bulunan Kapıcı, 1 adet baş Hademe, 5 adet Hademe bulunmaktadır. Kerim Çubuklu tuttuğu raporda; Yurt Müdürlüğünde görevlilerin isimleri ile birlikte aldıkları maaşlardan, Kız Talebe Yurdu ve Şubesindeki görevlilerin isimleri ile birlikte aldıkları maaşlardan, Kız ve Erkek Talebe Yurdu müstahdemlerinin aldıkları maaşlardan bahsedildiği görülmüştür.²⁸² Tutulan bu raporda; Cumhuriyet Halk Partisi, Yurtlar Müdürlüğü adı altında bir Genel Müdürlük oluşturmuş ve bu yurtları bir merkezden yönettiği görülmüştür.²⁸³

²⁸⁰ BCA, *Üniversite Talebelerinden Parti İdeallerini Yayabilecek Kabiliyette Olanların Belirlenmesi, 1931 tarihli Uluslararası Talebe Adreslerinin Bulunduğu Defter*, s.1.

²⁸¹ BCA, *Üniversite Talebelerinden Parti İdeallerini Yayabilecek Kabiliyette Olanların Belirlenmesi, 1931 tarihli Uluslararası Talebe Adreslerinin Bulunduğu Defter*, s.3.

²⁸² BCA, *Cumhuriyet Halk Partisi Yurtlarında Kalan ve Burs Alan Üniversite Talebeleri*, s.80.

²⁸³ BCA, *Cumhuriyet Halk Partisi Yurtlarında Kalan ve Burs Alan Üniversite Talebeleri*, s.80.

Cumhuriyet Halk Partisi, denetimleri sıkı bir şekilde elinde tuttuğu görülmektedir. Bu bağlamda Erkek Yurtlarının ve Kız Yurtlarının denetimin düzenlenmesine ciddi manada özen göstermektedir. Bu denetimin sonucunda yurdun düzen ve tertibinin sonucunun bildirildiği makam ise Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğidir. Elimizde bulunan 1942 tarihli raporda bu, açık bir biçimde görülmektedir. 1942 tarihli raporda Kayseri Mebusu ve Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisi olan Suat Hayri Ürgüplü; *“Cumhuriyet Halk Partisi Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Eylül 1942 yılına ait sıhhi istatistik cetvellerinin bağlı olarak takdim kılındığını arz eder, saygılarımı sunarım”* ifadelerini kullanmıştır.²⁸⁴ Hazırlanan bu raporlarda 1942 yılının Eylül ayına ait Cumhuriyet Halk Partisi Erkek ve Kız Talebe Yurtlarındaki istatistik cetvelleri yer almaktadır. Bu cetvellerde kaç talebeye hangi hastalıktan dolayı ilaç verildiği, kaç talebenin hangi hastalıktan dolayı hastaneye nakledildiği, revire girip çıkan kaç talebenin olduğu yer almaktadır. Bu cetvelde talebelerin isimleri yazılmayarak sadece sayıları belirtilmiştir. *“Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdunun 1942 Eylül Ayına ait İstatistik Cetvelinde”*; *“1942 Eylül ayında muayene ile tedavi edilen 28 talebe ve bir hademe müracaat etmiştir. Bunlardan 26 talebe ile bir hademe ayakta tedavi edilmiş, talebelerden ikisinde görülen hastalık üzerine bu talebeler servise yatırılmışlardır. Bu 26 talebenin dokuzunda tekrar eden hastalık dolayısıyla müracaat ederek kendilerine kuvvet takviyesi yapılmıştır”* şeklinde açıklamalar yapılmıştır.²⁸⁵ Raporun altına ise o günün tarihi atılmış ve Cumhuriyet Halk Partisi Yurdunun Tabibi tarafından da imza atılarak denetim altına alınmıştır. Hazırlanan bu cetveller ise her aya mahsus olmak üzere hazırlanıp Ankara’ya gönderilmiştir.

Hastalıklara karşı son derece hassas olduğu, yurtlarda dikkat çeken diğer durumdur. Devamlı olarak doktor tarafından ilaç kullanımı ve hastalık durumu denetimi sağlanmıştır. Yurtların her birinde bir doktorun kadrolu olarak görev aldığı bilinmektedir. Hastalıklara karşı son derece önem verilmesine bağlı olarak Tabiplik Talimatnamesinde *“Revir İlaç Dolabında bulunacak İlaç ve Sıhhi Malzeme”* adıyla bulunması gereken bir listenin olduğu ve bu listede *“Hintyağı Müshil Şekeri, İngiliz Tuzu, Alman Rakısı,*

²⁸⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurularak Sıhhi Malzemeler ve İlaç Listeleri*, 22.12.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1183, Dosya Gömlek:149, Sıra:1, s.9.

²⁸⁵ BCA, *Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurularak Sıhhi Malzemeler ve İlaç Listeleri*, s.11.

İhlamur Yakı'' gibi malzemelerin adları verilerek bu ilaçların bulunmasının gerekliliği vurgulanmıştır.²⁸⁶

2.2.Darüşşafaka Atabinen Talebe Yurdu

4 Eylül 1884 tarihinde İstanbul'da hayata gözlerini açan Reşit Saffet Atabinen siyaset adamı, entelektüel ve diplomat kişilik yapısıyla döneminin çok yönlü bir aydını olarak kabul edilmiştir. Küçük yaşlarda mürebbiye ve özel öğretmenlerden ders almış, Kadıköy Frerler Kolejine girmeye hak kazanmış ve 1900 yılında buradan mezun olmuştur. 1904 yılında Paris'te diploma alarak Fransızca'yı ana dili gibi kullanmayı öğrendikten sonra aynı yıl Tütün Rejisi Komiserlik Kalemî Mütercimliğine atanmıştır. Daha sonra Bab-ı Ali Yazı İşleri Hariciye Kalemine alınmıştır. 1912 yılında Büyükelçilik Müsteşarı unvanı ile Maliye Özel Kalemî Müdürlüğüne atanmış, 1913 yılında İçişleri Bakanı Talat Bey tarafından Edirne Kuruluş Heyeti Reisi olarak Londra ve Romanya'ya gönderilmiş, 1914-1918 yılları arasında Maliye Bakanı Cavit Bey'in yanında Viyana ve Berlin'deki mali görüşmelere katılmıştır.²⁸⁷ Reşit Saffet Atabinen Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Kurucu Başkanı olmuş ve Mustafa Kemal Atatürk'ün jestiyle 1933 yılından 1955 yılına kadar Uluslararası Olimpiyat Komitesi Türkiye temsilciliği görevini yürütmüştür.²⁸⁸

Reşit Saffet Atabinen Mustafa Kemal Atatürk ile mütareke yıllarında tanışmış olduğu bilinmektedir.²⁸⁹ Bu yıllardan sonra aralarındaki ilişkiler daha da iyiye gitmiş ve Mustafa Kemal Atatürk, Büyük Nutkun Fransızcaya çevrilmesini Reşit Saffet Atabinen'e emanet etmiştir. Reşit Saffet Atabinen bu görevi 1927 yılında Dolmabahçe'de yerine getirmiştir.²⁹⁰

Reşit Saffet Atabinen 22 Ekim 1949 tarihinde Fatih'te bulunan Darüşşafaka binasının yanı başına bir talebe yurdu yaptırmış ve bu yurdu Darüşşafaka'ya bağışlayarak idaresini de Darüşşafaka Cemiyetine bırakmıştır. Yaptırmış olduğu yurt 18 talebe

²⁸⁶ BCA, *Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurulacak Sıhhi Malzemeler ve İlaç Listeleri*, s.16.

²⁸⁷ Çelik Uğur Gülersoy, "Turizm Olgusunun Gelişimi" *Cumhuriyet Dönemi Ansiklopedisi*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983), Cilt:9, s.69-70.

²⁸⁸ Gülersoy, "Turizm Olgusunun Gelişimi", s.71.

²⁸⁹ Asım Us, "Reşid Saffet Atabinen", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, Sayı:276-279, (Ocak-Nisan 1965): s.7.

²⁹⁰ Asım Us, "Reşid Saffet Atabinen", s.8.

kapasiteli olarak yapılmış ve burada üniversite eğitimini sürdüren Darüşşafakalı talebeler konaklamıştır.²⁹¹

Açılışı Reşit Saffet Atabinen tarafından yapılan Darüşşafaka Atabinen Talebe Yurdu, 22 Ekim 1949 tarihinde saat 14:00'da açılmıştır. Tören; Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, İstanbul Vali ve Belediye Reisi Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, İstanbul Milletvekili Ekrem Amaç, Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Bölge Müfettişi Sadi Irmak, İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Ömer Celal Sarç, Cemiyet-i Tedrisiyesi İslamiye İdare Meclisi Başkanı Ord. Prof. Mim Kemal Öke ve daha birçok davetlinin katılımı ile gerçekleşmiştir.²⁹²

Törende açılış konuşmasını yapan Mim Kemal Öke; *‘‘İlkokul, ortaokul ve liseden oluşmuş olan Darüşşafaka’nın ilk kısmına vadedilen yardımların yapılamaması yüzünden bu sene talebe alamadık. Böylece acı bir halin tekrar etmemesini temenni ederken Milli Eğitim bakımından da bu vaadin yerine getirilmesini beklemekteyiz. Akraba ve yakınlarının mali durumları müsait olmayan Darüşşafaka mezunları arasında en çok başarılı olup Üniversite veya Yüksek Okulların birine devam eden gençleri parasız yatırıp geçindirecek bir aile ocağı olarak onların çalışma ve araştırma vasıtaları bulabilmelerini yatılı okul öğrencileri gibi terbiye ve sağlık bakımından yetkili, şefkatli bir idarenin gözetimi altında bulundurulmalarını temin etmek için kurulan bu yurt ne kadar küçük olursa olsun insanlık ve şefkat sembolleri arasında yer alacaktır’’* demiştir.²⁹³

Resmî gazetede verilen bilgiler doğrultusunda Milli Eğitim Bakanı, kendisine verilen anahtarla yurdun kapısını açtığı belirtilerek davetlilere binayı gezdirdikten sonra hazırlanan büfede davetlileri ağırladığı ifade edilmiştir. Darüşşafaka Atabinen Talebe Yurdu, 31.534 liraya mal olmuştur. Aslında bu sadece inşaat bedelidir. Darüşşafaka Atabinen Talebe Yurdunun arsası, Darüşşafaka bahçesinden ayrılmıştır. Bina 360 metrekaaredir. Bu yurda yine Darüşşafaka tarafından, iki bin küsür liralık taş ve demir gibi inşaat malzemesi verilmiştir. Bu da hesaba katılırsa eğer inşaat masrafının 33.532 liraya çıkmış olduğu anlaşılmıştır. 31.534 lira nakitten 23.000 lirasını Reşit Saffet Atabinen

²⁹¹ Akşam Gazetesi, ‘‘Atabinen Talebe Yurdu Açıldı’’, 23 Ekim 1949, s.1-3.

²⁹² Akşam Gazetesi, ‘‘Atabinen Talebe Yurdu Açıldı’’, 23 Ekim 1949, s.1-3.

²⁹³ Akşam Gazetesi, ‘‘Atabinen Talebe Yurdu Açıldı’’, 23 Ekim 1949, s.1-3.

vermiş kalan 8.534 lira da yine Reşit Saffet Atabinen'in şahsi girişimleriyle, milli ve mali kuruluşlar ve hayırsever kişilerden temin edildiği anlaşılmıştır.²⁹⁴

Darüşşafaka caddesine rastlayan cephesi çok zarif olan Atabinen Talebe Yurdunun sahası saçaklarıyla birlikte 360 metrekare tuttuğu bilinmektedir. 18 talebeyi barındıracak bir genişlikte olan Darüşşafaka Atabinen Talebe Yurdu bir katlı olup Türk mimari üslubunun bütün yenilik ve güzelliklerini içinde toplamıştır. Yemek salonu, kütüphane salonu, kitaplık, okuma, oturma, yatak odaları, avlusu ve banyosu ile bir de bodrum kısmını ihtiva eden binanın pencerelerine vakıflar idaresinin hediye ettiği klasik Türk üslubunda yapılmış demir parmaklıklılar konulmuştur. Yurdun içi ise eski çeşme aynaları, çini panolar, İsmail Hakkının nefis bir yazısı meşhur ressam Ruhi'nin ve oğlunun kıymetli tabloları, Mustafa Kemal Atatürk'ün ve İsmet İnönü'nün, Reşit Saffete hediye ettiği resimleri ve birçok nadide eşyalar zevki okşayacak bir tarzda döşenmiştir. Aynı zamanda yurttan barınacak talebelerin ihtiyaçlarına ait her çeşit araç ve gereçlerle hazırlanmış ve yerli yerine konulmuştur.²⁹⁵

Darüşşafaka Atabinen Talebe Yurdunda, 18 Darüşşafakalı talebenin yatabilecek genişlikte bir yatak kovuşu, bir yemek ve bir de okuma odası, bir memur odası, banyo ve tuvalet yerleri vardır. Bina bir kat üzerine eski Türk mimari üslubunda beton ve taş şeklinde inşaat edilmiştir.²⁹⁶

Darüşşafaka Atabinen Talebe Yurduna, Darüşşafakanın geçen yılki mezunlarından iki talebe bu yılki mezunlardan da üç talebe olmak üzere ancak beş talebe kabul edilmiştir. Bu yıl mezunlarından alınan üç gençten Suat Seven Fen kolundan birincilikle çıkmış olup Teknik Üniversiteye ve Edebiyat kolundan pek iyi derece ile çıkan Namık Arkun ve Nazmi Erdoğan adlarındaki iki talebenin de Orman ve Dişçi Yüksek Mekteplerine devam edecekleri bildirilmiştir. Fen kolundan birincilikle mezun olan Suat Seven hakkında verilen bilgiler doğrultusunda Suat Seven'in himayesine sığınabileceği akrabası ve yakını olmadığı için Darüşşafaka Atabinen Talebe Yurduna yerleştirilmiştir. Eğer Darüşşafaka Atabinen Talebe Yurdu Suat Seven'in imdadına yetişmemiş olsaydı sokakta kalacağı ya da Teknik Üniversiteye devam imkânı bulamayacağı anlaşılmıştır. Burada görülmektedir

²⁹⁴ Akşam Gazetesi, "Atabinen Talebe Yurdu Açıldı", 23 Ekim 1949, s.1-3.

²⁹⁵ Akşam Gazetesi, "Darüşşafakalılar için Reşit Saffet Atabinen'in Kurduğu Talebe Yurdu", 22 Ekim 1949, s.4.

²⁹⁶ Vatan Gazetesi, "Darüşşafaka Atabinen Talebe Yurdu Açılıyor", 22 Ekim 1949, s.2.

ki Reşit Saffet Atabinen'in kurmuş olduğu bu aile ocağı büyük bir ihtiyacı gideren ve ne kadar faydalı bir tesis olduğunu gözler önüne sermiştir. Belirlenmiş olan yurt kuralları neticesinde talebe yurduna alınacak talebelerin içerideki ve dışarıdaki hal ve hareketleri ile ders durumlarının sıkı bir denetime tabi tutulacağı açıklanmıştır.²⁹⁷

Darüşşafaka Talebe Yurdundan 1948 yılında mezun olan 44 talebe, 1949 yılında ise mezun olan 35 talebe okullarını pek iyi derece ile bitirdikleri belirtilmiştir. 1948 yılındaki bitirme ve imtihan başarı oranı %86, 1949 yılındaki başarı oranı ise %96,4 olduğu belirtilerek bir sene içerisindeki oran belirtilerek bu oranın yükselmiş olduğu gözlemlenmiştir.²⁹⁸

Darüşşafaka Atabinen Talebe Yurdu'nun daimî masraflarına ilk önemli yardım olarak her sene 2.500 lira yardım vermeyi üstlenen Milli Reasürans Müessesesi, yurtda barınan 15 talebe için ise her sene birer kat elbiselik kumaş vermeyi vaat etmiştir.²⁹⁹

2.3.Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri

İstanbul yüksek öğrenim çevresinde faaliyette bulunan başlıca dört adet talebe cemiyeti bulunmaktadır.

2.3.1.Üniversite Talebe Birliği

Bu birlik, talebe cemiyetlerinin en eskisi ve en ayrıcalıklısıdır. Üniversiteye özerklik verilmeden önce profesörlerin başkanlığında bulunan Üniversite Talebe Birliği Cemiyeti, daha sonrasında bu ayrıcalıklarını kaybederek diğer rakiplerle karşılaşmıştır. Üniversite, özerklik ve cemiyetler kanununun değişiklikleri ile yeni talebe cemiyetleri kurulunca Üniversite Talebe Birliği de nizamnamesinde değişiklikler yapmak mecburiyetinde kalmış ve bugünkü duruma gelmiştir.³⁰⁰

Üniversite Talebe Birliği, kendisine bağlı olan altı talebe cemiyetinden teşekkül etmektedir. Bu cemiyetler; Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti, Hukuk Fakültesi Talebe

²⁹⁷ Akşam Gazetesi, "Darüşşafakalılar için Reşit Saffet Atabinen'in Kurduğu Talebe Yurdu", 22 Ekim 1949, s.4.

²⁹⁸ Akşam Gazetesi, "Darüşşafakalılar için Reşit Saffet Atabinen'in Kurduğu Talebe Yurdu", 22 Ekim 1949, s.4.

²⁹⁹ Akşam Gazetesi, "Darüşşafakalılar için Reşit Saffet Atabinen'in Kurduğu Talebe Yurdu", 22 Ekim 1949, s.4.

³⁰⁰ Akşam Gazetesi, "Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Üniversite Talebe Birliği", 17 Şubat 1948, s.5.

Cemiyeti, İktisat Fakültesi Talebe Cemiyeti, Fen Fakültesi Talebe Cemiyeti, Diş Tababeti (Hekimliği) Talebe Cemiyeti, Eczacı Okul Talebe Cemiyetidir.³⁰¹

Üniversite Talebe Birliği Cemiyetinin nizamnamesine göre cemiyetin amaçları;

- Üniversiteli talebelerin milli karakter sahibi olmasına ve Türk inkılabının ülkülerine bağlı vatandaşlar olarak yetişmesine gayret etmektedir.
- Gençliğin maddi, manevi, kuvvet ve yetilerinin milli hakimiyet esasına bağlılık ve vatan sevgisi yolunda gelişim imkanlarını aramak ve temin etmek, gençlikte hak ve memleket için feragatle ve fedakarlıkla çalışmanın gerekliliğini ve zevkini duyurmak, birliği vücuda getiren derneklerin ortak gayretlerini gerçekleştirmek için çalışmaktır.³⁰²
- Üniversite Talebe Birliği, siyasetle meşgul olamaz, siyasi hiçbir parti ve kuruluşa da bağlı olamaz.

Bu amaçlar çözüme kavuşturulabilirse birliğin esas gayesinin talebelere milli bir kültür vermek olduğu görülmektedir. Birliğin ikinci amacı ise kendisini var eden cemiyetlerin amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmaktır.

Birliğe bağlı cemiyetlerden biri olan Hukuk Fakültesi Derneğinin tüzüğü incelenirse, bu derneğin amaçlarının üç kısımdan ibaret olduğu görülmektedir.³⁰³

- Talebenin talebelik çevresi içindeki ihtiyaçlarını sağlamak
- Mezun olan talebelerin fakülte ile manevi bağlarını sürdürmesini sağlamak
- Talebeler, mezun öğrenciler ve hocaların arasındaki birlik ve beraberliği kuvvetlendirmek

Üniversite Talebe Birliği, bu amaçlarına erişmek için geniş çapta maddi araçlara sahip olmuştur. Marmara Bölgesi, Üniversite Talebe Birliği'ne verilmiştir. Fatih Medresesi, Üniversite Talebe Birliğinin emrinde bulunmaktadır. Rektörlüğün son yıla kadar şebeke gelirini Üniversite Talebe Birliği'ne verdiği belirtilmiştir. Ayrıca

³⁰¹ Akşam Gazetesi, “Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Üniversite Talebe Birliği”, 17 Şubat 1948, s.5.

³⁰² Akşam Gazetesi, “Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Üniversite Talebe Birliği”, 17 Şubat 1948, s.5.

³⁰³ Akşam Gazetesi, “Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Üniversite Talebe Birliği”, 17 Şubat 1948, s.5.

rektörlüğün doğrudan doğruya para yardımlarının da olduğu bilinmektedir. Aidat, çay ve balo gelirleri de Üniversite Talebe Birliği'ne geniş bir gelir temin ettiği belirtilmiştir.³⁰⁴

Üniversite Talebe Birliği bu amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla çeşitli gezintiler, seyahatler, konferanslar tertip etmiştir. Rektörlük tarafından yapılan yardımlarla birlikte 52 talebeye ayda 30 liralık burs temin edilmiştir. Bunun haricinde muhtaç talebelere kendi başına da yardımlar yaptığı görülmüştür.³⁰⁵

2.3.2.Milli Türk Talebe Birliği

Milli Türk Talebe Birliği, 4 Aralık 1946'da kurulmuştur. Hukuk, Tıp, İktisat, Yüksek Ticaret Okulu ve Edebiyat Fakülteleri; Milli Türk Talebe Derneklerinden oluşmaktadır.³⁰⁶

Milli Türk Talebe Birliği Cemiyetinin nizamnamesine göre cemiyetin amaçları;

- Milliyetçi fikirlerin gelişmesini sağlamak, memleket ve millet yolunda çalışmayı kutsal bir vazife bilen gençliğin iş birliğini temin etmek, Türklük şuurunu kökleştirmek ve buna aykırı fikirlerle mücadele etmek, milli kültürümüzün gelişimine hizmet etmek, gezilerle memleketi tanımak, talebenin maddi, manevi ve fikri ihtiyaçlarını karşılamak, onların haklarını korumak, hocaların, mezun öğrencilerin ve talebelerin arasındaki bağları devam ettirmek, diğer memleket yüksek tahsil gençleri ile münasebetler kurmak.
- Birlik, siyasetle meşgul olamaz, siyasi hiçbir parti ve kuruluşa da bağlı olamaz.
- Üniversitenin en hararetli Türkçü ve antikomünistlerini içinde bulunduran Milli Türk Talebe Birliği, komünizmle mücadele mevzusunu kendisine başlıca amaç edinmiştir.³⁰⁷

Milli Türk Talebe Birliği, milliyetçi fikirlerin gelişmesini ve Türklük bilincinin yerleşmesini sağlayarak aykırı fikirlerle mücadele etmeyi amaç edinmiştir. Bu cemiyet kendisine gereken parayı; üyelerin aidatından, birlik faaliyetinden ve birliğe yapılan bağışlardan elde etmiştir. Birliğe, Namık Zeki Ekemen'in 2000 lira bağış yaptığı görülmüştür. Bunun yanında Cihat Baban, Hüseyin Cahit, İzzettin Çalışlar, Zihni Orhun,

³⁰⁴ Akşam Gazetesi, "Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Üniversite Talebe Birliği", 17 Şubat 1948, s.5.

³⁰⁵ Akşam Gazetesi, "Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Üniversite Talebe Birliği", 17 Şubat 1948, s.5.

³⁰⁶ Akşam Gazetesi, "Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Milli Türk Talebe Birliği", 17 Şubat 1948, s.5.

³⁰⁷ Akşam Gazetesi, "Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Milli Türk Talebe Birliği", 17 Şubat 1948, s.5.

Abdulkaki Tümtürk, Fahri Kurtuluş gibi isimlerin de çeşitli miktarlarda yardımlarda bulundukları görülmüştür.

2.3.3.Teknik Üniversite Talebe Birliği

Bu cemiyet, 1947 yılının ders yılı sonunda kurulmuştur.³⁰⁸

Teknik Üniversite Talebe Birliği Cemiyetinin nizamnamesine göre cemiyetin amaçları;

- Hoca ve talebe arasındaki karşılıklı sevgi ve saygıyı kökleştirmek, talebelere yardımda bulunmak, milli şuuru yaşatmak ve kökleştirmektir.³⁰⁹

Üniversitedeki birlikler antikomünist beyannameleri yayımlarken, Teknik Üniversite Talebe Birliği Cemiyeti bir beyanname ile siyasetle uğraşmayacağını ve dernek olarak komünizmle mücadele mevzusunu ele almayacağını bildirmiştir. Bu beyanname birçok kişi tarafından eleştiriye maruz kalmış ve nihayet idare heyetindeki 5 üyenin çekilmesiyle, dernek komünizmle mücadeleyi nizamnamesindeki milli şuuru yaşatmak fıkrasına dahil ederek mücadele etmeye karar vermiştir.³¹⁰

2.3.4.Yüksek Tahsil Gençlik Derneği

Yüksek Tahsil Gençlik Derneği, 2 Temmuz 1946'da kurulmuştur.

Yüksek Tahsil Gençlik Derneği nizamnamesine göre cemiyetin amaçları;

- Talebelerin dünya çapında bir olgunluğa ulaşabilmesi için gerekli imkanları sağlamak ve gençler arasında bilinçli, sağlam bir birlik ve samimiyet yaratmak³¹¹
- Talebelerin maddi ihtiyaçlarını temin etmek ve yiyecek, giyecek, yatacak yer durumlarını ıslah etmek
- Talebelerin sağlık durumlarıyla ilgilenmek
- Talebelere ders saatleri haricinde uygun bir iş bulmak
- Kütüphaneye atölye ve sergi açmak, edebiyat saatlerinde ise münazaralar tertip etmek

³⁰⁸ Akşam Gazetesi, “Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Teknik Üniversite Talebe Birliği”, 17 Şubat 1948, s.5.

³⁰⁹ Akşam Gazetesi, “Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Teknik Üniversite Talebe Birliği”, 17 Şubat 1948, s.5.

³¹⁰ Akşam Gazetesi, “Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Teknik Üniversite Talebe Birliği”, 17 Şubat 1948, s.5.

³¹¹ Akşam Gazetesi, “Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Yüksek Tahsil Gençlik Derneği”, 17 Şubat 1948, s.5.

- Mecmua (dergi) yayımlamak
- Talebelerin idari makamların gözetimindeki haklarını savunmak
- Milletlerarası kongrelerde, memleketimizin Yüksek Tahsil Gençliğini temsil edecek bir federasyon kurmak
- Her türlü geri fikir ve hareketlere karşı savaşmak

Yüksek Tahsil Gençlik Derneğinde her ne olursa olsun politik fikirlerin derneğe karışmasına izin veren ve buna sebebiyet veren talebeler arasında bozgunluk çıkaran ırk, din ve zümre farkları güden insanlık ve kültür dünyasına düşman ideolojilere hizmet eden üyeler görevinden alınmışlardır.³¹²

Nizamnamesinde de görüldüğü gibi Yüksek Tahsil Gençlik Derneğinin esas amacı ırkçı ve geri fikirlerle mücadele ederek gençliğin ihtiyaçlarını teminle, inkılapçı bir yolda yürümesini sağlamaktır.

Yüksek Tahsil Gençlik Derneği, bu gayelerine erişmek için muhtaç olduğu maddi araçları temin ederken büyük güçlüklerle karşılaşmıştır. Bu derneğin tek geliri üyelerin aidatlarıdır. Toplantılarını yapacak ve konferans verdireceği salonu temin etmek için her zaman büyük imkansızlıklarla karşılaşmıştır.³¹³

2.4.Yurt Çalışanlarının Görev ve Yetkileri

2.4.1.Yurt Müdürünün Görev ve Yetkileri

Müdür hizmet çerçevesi içerisinde yurt içerisindeki memur, talebe ve hizmetlilerinden doğrudan doğruya sorumlu kişidir. Bu talimatname hükmüne göre vazife görmektedir. Müdür, mali hususlardan sorumlu olup yurdun buna bağlı bütün işlerini yürütmekte görevlidir.³¹⁴

Müdürün başlıca vazifeleri;

- Müdür, tayini kendisine ait olan hizmetlileri tayin etmekle ve onlara ceza vermekle, gerekli olduğu zaman vazifelerine son vermekle ve diğer memurlardan

³¹² Akşam Gazetesi, “Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Yüksek Tahsil Gençlik Derneği”, 17 Şubat 1948, s.5.

³¹³ Akşam Gazetesi, “Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Yüksek Tahsil Gençlik Derneği”, 17 Şubat 1948, s.5.

³¹⁴ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu’nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.49.

da vazifelerini layıkıyla yerine getirmeyenleri Vilayet İdare Heyeti Reisliğine bildirmekle görevli olan kişidir.

- Müdür, birçok sebebe dayanarak gerek görürse bir memurun işine son vermekte ve bu sonucu derhal Parti Reisine bildirmektedir. O memurun tayini ise, Parti Reisinin kararına bağlı kalmıştır.
- Müdür, talebelerin dosya defterlerini düzenleyerek saklanmasına dikkat etmektedir. Çünkü düzen ve sağlık açısından talebelerin davranışları bu dosyalara kaydedilmektedir.
- Müdür, yurtda yapılacak sağlık faaliyetleri ve düzen tarzlarını düzenlemekle görevli olan kişidir.³¹⁵
- Müdür, yurtların demirbaş eşyasının miktarlarını ve çeşitlerini demirbaş defterlerine kaydettirerek bunların iyi bir yerde saklanmalarını kontrol etmekle görevlidir.
- Yurdun mevsime ve talebenin ihtiyaçlarına göre vakit cetvelleri, memurların ve hizmetlilerin devam ve nöbet cetvelleri, Müdür tarafından düzenlenip bildirilmektedir.
- Müdür, yurdun bütün müstemilatını, ambarını, depolarını sık sık gezerek düzenini ve temizlik işlerini incelemekle, gerekli olan şeyler için de emirler vermekle görevli olan kişidir.
- Yurdun yangından korunması hususunda alınacak tedbirler, Müdüre ait olan şeylerdir.
- Müdür, yurdun ve talebelerin bütün ihtiyaçlarını vaktinde düşünerek bunların temini ve tedariki için gerekli olan yerlere başvurmakla görevlidir. Günlük yemek için çıkarılan erzakın miktarını gösteren çizelgede ne verilmişse, belirlenen miktarın talebelere verilmesine, yemeklerin temiz ve çeşitli olmasına dikkat etmekle görevlidir.
- Müdür, günlük yemek masrafının iyi bir şekilde hesap edilmesine ve bütçeye konan miktarın aşılmasına özenli davranıp dikkat etmekle görevli olan kişidir.
- Müdür, yurdun amiridir. Bütün masrafların onun tasdiki ile yapılması şarttır.

³¹⁵ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.50.

Görüldüğü üzere müdür yurdun amiridir. Yurdun bütün kuralları müdür tarafından tayin edilmektedir. Müdür, hizmetlileri ve işçileri kendisi tayin edebildiği gibi, görevlerini yerine getirmedikleri takdirde onlara ceza verebilmekte ve hatta görevlerini yerine getirmedikleri takdirde görevlerine son verebilmektedir. Yurdun düzeni müdür tarafından yapılmaktadır. Yurtta yapılacak talebelerin sağlık faaliyetleri müdür tarafından düzenlenmektedir. Yurtta bulunan demirbaş eşyalarının defterlere kaydettirilmesi işlemi ve bunların iyi bir yerde muhafaza edilmesi işlemi müdür nezareti altındadır. Memurların ve Hizmetlilerin devam ve nöbet cetvelleri müdür tarafından düzenlenerek görevlilere duyurulmaktadır. Müdür yurt içerisinde bulunan müstemilat, ambar ve depoyu gezerek buraların düzenini ve temizliğini kontrol etmekle gerekli olan şeyler için de emir vermekle görevlidir. Yurdun herhangi olası bir yangından korunması için alınacak tedbirlerin uygulanması müdüre aittir. Yurdun temiz ve düzenli, yemeklerin de çeşitli ve temiz olması, hatta günlük yemek için çıkarılan erzakların miktarını gösteren çizelgede ne yazılmışsa o miktarın talebelere verilmesi müdürün yönetimi altındadır. Müdür aylık bütçeye konan miktarın harcanmasına ve bu miktarın aşılmasına dikkat etmektedir. Yurda yapılacak olan masrafların müdürün onayı alındıktan sonra yapılması şarttır.

2.4.2.Müdür Muavinlerinin Görev ve Yetkileri

Müdür Muavinleri, yurtların idare yönüne ait olan işleri, talebelerin tescil ve kayıt işleri, evrak ve cetvellerin hazırlanması, yurdun sıkı bir şekilde düzenini sağlama gibi vazifelerle mükellef olan kişilerdir.³¹⁶

Müdür Muavinlerinin başlıca vazifeleri;

- Günlük talebe cetveline ait olan yoklama cetvelini düzenleme, ambar ve depo ithalat (dış alım) ve ihracatına (dış satım) ait vesikaları incelemek ve memur ile hizmetlilere ait maaş bordrolarını incelemek, Müdürün onayına ihtiyacı olanları onaylattırmakla görevlidir.
- Talebelerin hal ve hareketlerini denetlemek ve incelemekle görevlidir.
- Memur ve hizmetlilerin tam zamanında vazifelerine başlamalarını gözetmek ve vazifelerini yapamayanları ise Müdüre bildirmekle görevlidir.

³¹⁶ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.50.

- Her gün yemek, yiyecek, talebe, memur ve hizmetlilerin sayısını tespit ettirerek incelemekle görevlidir.
- Yurdun düzeni ve idaresi ile ilgili hususlarda Müdür tarafından kendilerine yöneltilen vazifeleri yerine getirmekle görevlidir.
- Yurda gerekli olan şeyleri teslim almak için zamanında hazır bulunarak kabul etmek, nitelik ve nicelik olarak ihtiyaca göre sözleşme şartlarını gözden geçirerek uygun olmasına dikkat etmek ve ambardan talebelerin ihtiyacı doğrultusunda erzak teslim edildiği zaman hazır bulunarak denetlemekle görevlidir.
- Müdürün emir verip uygun gördüğü zamanlarda (haftada iki gün) nöbet tutmak amacıyla yurttan kalmakla ve yurdun gece hayatını kontrol etmekle görevlidir.³¹⁷

Görüldüğü üzere Müdür Muavinleri müdür tarafından verilen emirlere uymakta yükümlü tutulmuşlardır. Müdür Muavini, Müdürün uygun gördüğü zamanlarda yurttan nöbete kalarak yurdun gece hayatını kontrol etmektedir. Müdür tarafından yurdun düzeni ve idaresi ile alakalı konularda kendisine yöneltilen görevleri yerine getirmekle görevlidir. Müdür Muavinleri, yurda gerekli olan bir şey var ise bunu teslim almak için zamanında hazır bulunup inceleyerek yurda kabul etmek, erzak teslim edildiğinde ise denetleyerek yurda girişini sağlamaktadır. Müdür Muavini, memur ile hizmetlilere ait maaş bordrolarını incelemekle görevlidir. Müdür Muavinleri, müdürün onayından geçmesi için gerekli olan evrakları müdüre onaylatmakla görevlidir. Günlük talebe yoklama cetvelini incelemekle görevlidir. Talebelerin hal ve hareketlerini inceleyerek denetlemektedir. Müdür Muavini, günü gününe talebe sayısını, yiyecek ve yemek miktarlarını, memur ve hizmetlilerin sayısını takip etmek, memur ve hizmetlilerin tam zamanında işe başlayıp başlamadıklarını kontrol etmekle, vazifelerini yapmayanları ise müdüre bildirmekle görevli olan kişidir.

2.4.3.Büro Şefinin Görev ve Yetkileri

Büro şefi doğrudan doğruya müdüre karşı sorumlu olan kişidir. Müdürdan alacağı yetki dahilinde kalem işlerinin bir kısmını yapmakta ve bir kısım görevleri ise kâtime göndererek bunların doğruluğunu ve düzenini kontrol etmekle görevli olan kişidir.³¹⁸

³¹⁷ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.51.

³¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.11.

Büro Şefinin başlıca vazifeleri;

- Fakültelerden gelen ders ve imtihan programlarını yurt şubelerine göre ayırt eder ve düzenler. Fakültelerden gelen ders ve imtihan programlarını talebelere duyurmaktadır.
- Talebelerin imtihan notlarını sicil dosyalarına kaydeder.
- Büro şefi talebelerden ceza alanların ilanını yapmakta, ay ve yıl sonlarında bu talebelerin cetvellerinin düzenlenerek vekilliğe iletilmesi görevini yürütmektedir.
- Yurt tarafından alınan düzen kararlarını hususi defterine kaydetmektedir. Talebe ceza sorgu evraklarının dosyalara konulması ve talebelerin almış oldukları cezaların talebe sicillerine geçirilmesi görevini yapmaktadır.
- Memur ve müstahdemlerin (hizmetli) kişisel bilgilerinin yazıldığı defterleri düzenlemektedir.³¹⁹

Görüldüğü üzere büro şefi kalem işlerinden sorumlu olan kişidir. Doğrudan doğruya müdüre karşı sorumlu olan büro şefi, müdür tarafından verilen yetki neticesinde kalem işlerinin bir kısmını yapmaktadır. Büro şefi, talebeler için fakültelerden gelen sınav programlarını talebelere iletmektedir. Talebelerin sınav notlarını onların sicil dosyalarına kaydetmektedir. Ceza alan talebelerin duyurusunu yapar ve ay sonunda ya da yıl sonunda ceza alan talebelerin cetvellerini düzenleyerek Maarif Vekilliğine iletmıştır. Talebelerin ceza sorgu evraklarını dosyalara koymuştur ve talebelerin almış oldukları cezaları talebelerin sicil defterlerine geçirmiştir. Yurtta çalışan memur ve müstahdemlerin kişisel bilgilerinin yazdığı defterleri düzenlemektedir.

2.4.4.Kâtibin Görev ve Yetkileri

- Müdür veya Müdür Muavinleri tarafından verilen yazı işlerini yapmakla, gelen ve giden evraka ait defterleri tutmakla ve işlemini günü gününe takip etmekle görevlidir.³²⁰
- Yurdu demirbaş eşya defterlerini tutarak Müdür Muavinleri tarafından bildirilecek olayları günü gününe bu defterlere kaydetmekle görevlidir.

³¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.11.

³²⁰ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.51.

Görüldüğü üzere yurtlarda bulunan Katipler yazı işlerinden sorumlu olan kişilerdir. Kâtip, gelen ve giden evraklara ait olan defterleri tutarak işlemleri günü gününe takip etmekle görevlidir. Yurdun demirbaş eşya defterlerini tutmakta ve Müdür Muavinleri tarafından bildirilen olayları günü gününe bu defterlere kaydetmektedir.

2.4.5.İdare Memurunun (Mutemet) Görev ve Yetkileri

İdare Memuru yurdun idari ve mali bütün işlerini ve hesap kayıtlarını tutmakla görevlidir. Yurdun kanun, nizamname ve emirlerine göre vazife görmekte zorunludur. Tutulan kayıtların doğruluğundan ve temizliğinden sorumludur. İdare Memurunun amiri müdürlüktür. Her gün ortaya çıkan idari ve mali hususlar hakkında bilgiler vererek düzen ve kurallar içerisinde alacağı emirlere göre hareket etmektedir.³²¹

İdare Memurunun başlıca vazifeleri;

- İdare Memuru çeşitli sebeplerle maliye veznesinden aldığı parayı kendi sorumluluğu altında bulunan kasaya koymaktadır. Yurtta çalışan memur ve müstahdemlerin maaşlarını zamanında alıp dağıtmakla görevli kişidir.
- İdare Memuru her gün kararlaştırılan vakitte müdür tarafından gönderilen günlük yoklama üzerine mevcut talebe ve müstahdemlerin günlük yemek istihkaklarını hesap eder ve yemek tabelasını düzenler. Erzak ve eşyanın ambar ve kilerden çıkarılma şekli ve bunların kayıtlarının tutulma şekli “Ayniyat Muhasipleri Talimatnamesi” hükümlerine göre yapılmıştır. Bu hükümler yurtlarda eşya ve demirbaşları işlerine bakan bölüm için düzenlenmiştir.
- Her günün yemek tabelası o günün akşam yemeği ile ertesi günün kahvaltısı ve öğle yemeğine ait olduğu için, akşam yemeğinin tam zamanında yetiştirilmesi için gerekli erzak ve malzemenin vaktinde tedarik edilip hazırlanması işini idare memuru yapmaktadır.³²²

³²¹ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.11.

³²² Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.12.

2.4.6.Hesap Memurunun Görev ve Yetkileri

- Yurdun hesaplarını, Cumhuriyet Halk Partisi Hesap Talimatnamesi usullerine uygun olarak tutmaktadır.³²³
- Ambar ithalat (dış alım) ve ihracatına (dış satım) ait kontrol defterlerini tutmak, senetlerin birer kopyasıyla birlikte numara sırasıyla ait olduğu deftere kaydetmektedir.
- Talebe ücretlerini zamanında toplamak, topladığı ücretleri müdüre vermek ve buna ait kayıtları tutmaktadır.
- Müdürden ve Müdür Muavinlerinden, maaş ve hesaba ait alacağı bütün olayları günü gününe kaydetmekte, yurdun maaş ve ücretlerine ait olan işlemleri yerine getirmektedir.
- Bir ay içerisinde yapılan yemek masraflarını, ayın onuna kadar hesap ederek her talebe başına düşen miktarın, bütçeye konan miktarın ötesine geçip geçmediğini hesaplamak ve sonucunu ise yurt müdürüne bildirmektedir.³²⁴

Görüldüğü üzere yurtlarda bulunan Hesap Memuru ambara giren ve çıkan defterleri kontrol etmekle, tutulan senetlerin kopyasıyla birlikte deftere kaydetmekle görevlidir. Belirlenen aylık talebe ücretlerini zamanında toplama, bunlara ait kayıtları da deftere kaydetme, toplamış olduğu meblağı da Müdüre vermekle görevli kişilerdir. Yurtta çalışan kişilerin maaş ve ücretlerine ait işlemler Hesap Memuru tarafından yapılmaktadır. Hesap Memuru, aylık bütçeye konan miktarın ötesine geçilip geçilmediğini hesaplayarak sonucunun Müdür'e bildirilmesi ile görevlidir.

2.4.7.Ambar ve Depo Memurunun Görev ve Yetkileri

- Satın alınan erzak ve eşyayı teslim alarak onları özenle muhafaza etmektedir.³²⁵
- Kendisine Hesap Memuru tarafından verilen tabelaların içindekileri birer birer ambar defterine kaydetmekte ve verilen tabelaları korumaktadır.
- Teslim ettiği erzakları ve eşyaları günü gününe ait oldukları defterlere kaydeder ve karşılığında almış olduğu evrakları saklamaktadır.

³²³ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.51.

³²⁴ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.51.

³²⁵ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.52.

- Tabeladaki gerekli erzakı tartarak ve sayarak mutfağa teslim eder ve tabeladaki aidatı Müdür Muavinine imza ettirmektedir.
- Depo Memuruna ait olan eşyaları özenle saklamaktadır.
- Müdür Muavininden alacağı belgeyi, emir verilene kadar makbuz dahilinde dağıtmakta ve teslim etmektedir.
- 25 lirayı geçmeyen günlük satın alınan erzaklar, ambar ve depo memuru tarafından tutulmaktadır. Bunlar satıcıdan alınacak faturalara göre Müdür Muavinlerinin kontrolü altında ambar ve depo defterlerine kaydedilmektedir.

Görüldüğü üzere yurtlarda bulunan Ambar ve Depo Memurları yurda satın alınan erzakları ve eşyaları teslim almakla ve onları özenle saklamakla görevli kişilerdir. Hesap Memurları tarafından kendilerine verilen tabelaların içerisindekileri ambar defterine kaydetmekle görevli kişilerdir. Teslim aldığı ve ettiği eşya, erzak vb. günü gününe ait oldukları defterlere kaydetmektedir. Günlük olarak tabelada belirlenen yemekler için gerekli olan erzakları sayarak ve tartarak mutfağa teslim etmektedir. Ambar ve Depo Memurunun ambar ve depo için tutmuş oldukları defterler ayrı ayrıdır. Günlük satın alınan erzaklar Ambar ve Depo Memurları tarafından tutulmaktadır. Bu alınan erzaklar faturalarına göre Müdür Muavinlerinin kontrolünden geçtikten sonra Ambar ve Depo Memurları tarafından ambar ve depo defterlerine kaydedilmektedir.

Yurtlarda tutulması gereken başlıca defterler şunlardır;³²⁶

1. Müdürlüğün Günlük Emir Defteri
2. İnzibat Komisyon Karar Defteri (Yurdun düzeni ile alakalı tutulan defterdir.)
3. İnzibat Meclisi, Ders Meclisi, İdare Heyeti Karar Defterleri
4. Varide ve Sadire Defterleri (Yurda gelen ve giden evrakların tutulduğu defterdir.)
5. Talebeden alınacak Ücret Defteri
6. Ambar ve Depo Defterleri
7. Demirbaş Eşya Defteri
8. Mübayaa Defteri (Yurdun ihtiyacına göre satın alınanların tutulduğu defterdir.)

³²⁶ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.52.

9. Talebenin Hıfz olunmak üzere İdareye Bırakacağı Nakit ve Eşya Defteri (Talebelerin ihtiyacından fazla para ve değerli eşyaların emanete bırakıldığı ve emanete bırakılan eşyaların kaydedildiği defterdir.)

Bu defterlerden başka yurt idareleri ihtiyaç hissettikleri başka defterler de kullanabilmişlerdir.³²⁷

2.5.Cumhuriyet Halk Partisi Tarafından Tayin Edilen Talebe Memurunun Görevleri

Cumhuriyet Halk Partisinin himayesi altında İstanbul'da öğrenimde bulunan talebelerin gerek tahsil durumları gerekse özel durumlarını yakından takip etmek ve denetlemesi amacıyla Vilayet İdare Heyeti Reisliği emrinde bir Talebe Memurluğu oluşturulmuştur.³²⁸

İstanbul talebe memurunun vazifesi; ücret ve masrafları Cumhuriyet Halk Partisi genel sekreterliği tarafından ödenen veya partinin talebe yurtlarında himaye edilen talebelerin veli sıfatıyla öğrenim ve durumlarından, yaşama tarzlarından, fikri ve ahlaki durumlarından, Vilayet İdare Heyeti Reisini kararlaştırılan şekil ve tarzda haberdar etmek ve bu talebelerin öğrenim ile terbiyeleri bilhassa ahlak ve karakterleri üzerinde olumsuz bir tesir yaratacak her türlü durumlardan uzak kalmalarını sağlamak ve bunun için de talebeleri yakından takip etmek ve denetlemekle görevlidir.³²⁹

Bu vazifeleri yerine getirebilmek için;

- Bu talebelerin öğrenimde bulundukları mekteplerin müdiresiyle bizzat iletişime geçerek gerek öğrenim gerek tavır ve hareket durumları hakkında gerekli bilgileri almaktadır.
- Vilayet İdare Heyeti Reisliği ile mektep idareleri arasında yapılacak haberleşme ve yazışmaları yapmaktadır.

³²⁷ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.53.

³²⁸ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.78.

³²⁹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.79.

- Talebelerin yattıkları yurtlarda yemek ve barınma durumlarını, talebelerin yaşayış tarzlarını, yurdun düzenine uyup uymadıklarını, Vilayet İdare Heyeti Reisi adına yakından takip etmekte ve denetlemektedir.
- Talebelerin mektep dışındaki mesai ve faaliyetlerini, onların tatil günlerindeki tavır ve hareketlerini, dersleri ile olan alaka ve gayretlerini, (hususî ve şahsî olan hal ve hareketlerini) talebe üzerinde endişe uyandırmayacak bir şekilde takip etmekle ve denetlemektedir.
- Yurtlarda barınan talebelerin devam ettikleri mekteplerin ders programları ve saatlerini öğrenerek bu talebelerin sık sık derslerine devam edip etmediklerini denetleyip tespit etmektedir.
- Tekrar eden devamsızlığı görülen talebelerin bu devamsızlığını derhal kendisinden ya da bulunduğu yurt müdürlüğünden öğrenerek gerekli tedbiri almaktadır ve talebelerin devamsızlığına imkân tanımamaktadır.
- Cumhuriyet Halk Partisinin himayesinde bulunan talebelerin parti tarafından sağlanması için uygun ve gerekli görülecek bir ihtiyacı ortaya çıktığı zamanda vesile olarak Cumhuriyet Halk Partisine bildirmekle görevlidir.
- Talebelerin sağlık bakımından ihtiyaçları halinde resmi kurum ve kuruluşlardaki tabiplerden istifade ederek, talebelerin tedavilerine aracılık yapmaktadır.
- Araştırılması ve incelenmesi gereken işler hakkında gerekli soruşturmaları yaparak Cumhuriyet Halk Partisine rapor vermektedir.
- Her talebe için her tatil dönüşünden sonra bir fiş doldurarak Vilayet İdare Heyeti Reisliği aracılığıyla genel sekreterliğe göndermektedir.³³⁰
- İstanbul talebe yurtları memuru her türlü haberleşme ve yazışmada Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisliğine aracılık etmiştir.
- Talebelerin tahsil ücretleri İstanbul Parti İdare Heyeti Reisliği vasıtasıyla gönderilecek ve ödenecektir. Talebe memurunun bu konudaki para ve hesap işleriyle hiçbir ilgisi yoktur.³³¹

Görüldüğü üzere Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul'da öğrenim gören talebelerin gerek öğrenim durumlarını gerekse özel durumlarını yakından takip edebilmesi için

³³⁰ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.80.

³³¹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.80.

Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin emrinde bir talebe memuru tayin etmiştir. Bu talebe memuru, Cumhuriyet Halk Partisinin yurtları barınmakta olan ve yine ücretleri parti tarafından ödenen talebelerin yurttaki hal ve hareketlerinden, eğitim aldıkları mekteplerdeki durumlarından, sınavlardaki başarılarından, derslere devam edip etmediklerinden haberdar olup bunları yakından takip etmektedir. Bu talebe memuru talebelerin öğrenimde bulundukları mekteplerin müdiresiyle bizzat iletişim halinde olarak talebeler hakkında bilgiler toplayıp Cumhuriyet Halk Partisi Vilayet İdare Heyeti Reisliğine bilgi vermekle görevlendirilmiştir. Talebe memurları, talebelerin okudukları mekteplerin idarecileri tarafından yapılan istekleri Cumhuriyet Halk Partisi Vilayet İdare Heyeti Reisliğine iletmektedir. Bu talebelerin yurtlardaki yemek ve barınma durumlarını, barındıkları yurdun düzenine uyup uymadıklarını yakından takip etmekle görevlendirilmiştir. Yine bu talebelerin mektep dışında ve tatil günlerinde yapmış oldukları faaliyetlerden talebelerin üzerinde endişe oluşturmayacak biçimde haberdar olmaktadır. Talebelerin kayıtlı oldukları mekteplerdeki ders saatlerini ve ders programlarını öğrenerek bu talebelerin derslere devam edip etmediklerini tespit etmektedir. Talebelerin tekrar eden devamsızlığı olması durumunda sebebini öğrenerek devamsızlığın sürekliliğine imkân tanımamaktadır. Eğer talebenin herhangi bir ihtiyacı varsa bu ihtiyacının Cumhuriyet Halk Partisi tarafından giderilmesini sağlamaktadır. Ciddi sağlık problemi olan talebeler için resmi kurum ve kuruluşlardaki tabiplerle görüşerek tedavileri olmalarına aracılık etmişlerdir.

2.6.Cumhuriyet Halk Partisi Yurtlarındaki Nöbetçilerin Sorumlulukları

Yurt içerisinde emniyet ve düzeni temin etmek amacıyla müdürün düzenlediği sıra ile, müdür tarafından tayin edilecek yerlerde vazife görmek üzere İdare Tabipleri ile Müdür tarafından uygun görülen İdare Memurları ve Katiplerden her zaman ihtiyaca göre nöbetçi bulunmaktadır. Tutulan nöbet süresi 24 saattir. Nöbet, tutan memurlar tarafından her sabah dokuzda teslim alınarak ertesi sabah saat dokuzda devredilmiştir. Nöbet süresi içerisinde nöbetçilerin herhangi bir sebep ve bahane ile yurttan ayrılmaları yasaklanmıştır.³³²

³³² Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.9.

- Merkez yurt binasındaki nöbetçi tabibi, Müdür ve Müdür Muavininin yurttan bulunmadıkları zamanlarda müdürün vekili sayılmışlardır.
- Nöbetçiler, nöbet tuttıkları zaman içerisinde meydana gelen idari ve düzen kurallarından, yurdun içerisindeki hizmetlerin yerine getirilmesinden, talebenin disiplininden ve temizlik işlerinden sorumlu tutulmuşlardır. Bunun için görevde bulundukları yurt bölümünü sık sık dolaşarak müstahdemlerin gündüz işlerini ve gece nöbetlerini sağlam bir şekilde yapıp yapmadıklarını, talebelerin hal ve hareketlerini ve yurdun temizliğini daima incelemekte ve denetlemekte; gördüğü kusurları düzenlemek ve düzenlenmesi gerekenleri de müdürlüğe bildirmekle görevlidir.
- Kilerden gündelik erzak çıkarılırken merkez nöbetçi tabibi hazır bulunur. Kiler memuru ve nöbetçi talebe ile beraber gündelik tabelada yazılı erzakın kilerden tam olarak çıkarılmasına dikkat ve özen gösterir.
- Nöbetçi memur nöbet zamanında bulunduğu kısımda geçen idari, düzen ve sağlık durumları ve görülen hizmetleri, nöbeti devrederken nöbet defterine yazar ve altına imzasını atar. Gerekli olanları ise müdürlüğe iletir.
- Yemeklerin zamanında hazırlanıp dağıtılması görevi, mutfak bulunan yurt binasındaki yurdun nöbetçisinin görevidir. Pişirilen yemekler dağıtılmadan önce birer numuneleri alınarak Müdüre ve Müdür Muavinine gönderilmektedir. Müdür ve Müdür Muavini bulunmadığı zamanda ise nöbetçi tabibi bizzat kendisi kontrol etmiştir.
- Nöbetçiler her akşam tayin olunan saatte talebenin umumi yoklamasını yaparak yurttan bulunmayan talebelerin sayısını, mevcut olmayan talebelerin isimlerini ve durumlarını (hastanede, revirde, evinde hasta, hava değişiminde, izinli, firar vs.) şeklinde yazarak sabah vaktinde Müdür Muavinine vermekle görevlidir.
- Nöbetçi, yurdun kapısını akşam saat 20:30'da kapatmaktadır. Bu saatten sonra görev itibarıyla teftiş hakkı olanlardan başka dışarıdan gelen hiç kimseyi içeriye kabul edemez.³³³

Görüldüğü üzere talebe yurtlarında nöbet tutan memurlar, Müdürün düzenlediği sıraya göre ve yine Müdür tarafından tayin edilen yere, İdare Memurları ile Katiplerden

³³³ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.10.

ihtiyaca göre nöbetçi belirlenmiş ve yurttan nöbet tutulması sağlanmıştır. Tutulan nöbetin süresi 24 saatten ibarettir. Bu memurları nöbeti her sabah saat dokuzda teslim almış bir sonraki günün sabahında aynı saatte teslim etmişlerdir. Yurttan nöbet tutan memur, yurdun Müdür'ü ve Müdür Muavini olmadığı zamanda Müdürün ve Müdür Muavininin vekili sayılmıştır. Bu nöbetçiler nöbet tuttıkları zaman içerisinde yurdun içerisindeki hizmetlerin yerine getirilip getirilmediğinden, talebelerin hal ve hareketlerini incelemekten sorumlu olan kişilerdir. Bu memurlar her akşam yoklama saatinde talebelerin sayımı yapar, sayım yaptıktan sonra ise yurttan bulunmayan talebelerin isimlerini ve yurttan bulunmamalarının sebebini not ederek sabah Müdür Muavinine iletmektedir. Nöbetçi memur, yurdun kapısını akşam saat 20:30'da kapatmaktadır. Bu saatten sonra Sadece teftiş amaçlı gelen memurlar dışında yurda gelen talebe ya da herhangi bir memur kabul edilmemektedir.

2.7.Talebe Yurtlarında Uyulması Gereken Hükümler

2.7.1.Umumi Hükümler

- Fakülte, Yüksekokul ve diğer mektep talebelerinin sınıf şeklinde yatırılıp barındırılması ve yeterince gıda alabilmeleri, okuma ve araştırma vasıtalarını bularak, toplumsal ve sosyal şartlar içerisinde hedeflerine doğru yürüyebilmeleri için Cumhuriyet Halk Partisi tarafından oluşturulan kız ve erkek talebe yurtları, bulundukları vilayetin Parti İdare Vilayeti reisliklerine bağlıdırlar.³³⁴
- Yurtlar özel bir bütçe ile idare edilmişler ve bu bütçeler her sene 1 Haziran'dan itibaren olmak üzere düzenlenmiştir. Yapılan düzenleme Vilayet İdare Heyeti Reisliği tarafından onaylandıktan sonra Genel Sekreterlikçe de onaylanarak yürürlüğe girmiştir.
- Yurtların gelirlerini; talebelerden alınan ücretler, yapılan diğer yardımlar ve bağışlar teşkil etmektedir.
- Her yurdun idaresi bir Müdüre bağlıdır. Müdürlerin ihtiyaca göre yardımcıları bulunmaktadır. Ayrıca yurtlarda birer Kâtip ve Hesap Memuru ile gerektiği kadar işçi ve hademe bulunmaktadır. Katiplik ve Hesap memurluğu görevinin bazen bir kişinin sorumluluğu altında olduğu görülmüştür. Ambar ve Depo Memurluğu

³³⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.47.

birleşmiş bir vazife olduğu için sadece bir kişinin sorumluluğu atlına verilmektedir.

- Yurtların müdürleri ve diğer memurları Vilayet İdare Heyeti Reisi tarafından tayin olurken, hizmetliler ve işçiler ise yurt müdürleri tarafından tayin edilmişlerdir.
- Yurtlara ait maaş ve ücretler, hizmetlilerle işçilerin miktarını gösteren ve Vilayet İdare Heyeti Reisliğince her sene düzenlenen kadrolar, Genel Sekreterliğin onayından sonra uygulanmıştır.
- Yurtlarının her birinin veya birkaçının birer doktorunun bulunması zorunlu tutulmuştur. Talebelerin sağlık işleri doktorun yönlendirmesi ile ve onun gözetimi altında yürütülmüştür.³³⁵

Görüldüğü üzere Cumhuriyet Halk Partisi döneminde kurulan yurtlardaki öncelik, talebelerin temel ihtiyacı olan barınma ve yeme içme ihtiyaçlarının karşılanması olmuştur. Diğer bir öncelik ise talebelerin iyi araştırıp okuyabilmeleri için gerekli vasıtaların oluşturulması olmuştur. Yurtların idaresi bir müdür tarafından idare edilmekte olduğu gözlemlenmiştir. Genel olarak erkek yurdu müdürü erkek olurken, kız yurdunun ise bir müdire tarafından yönetilmekte olduğu görülmüştür. Erkek talebe yurdu müdür tarafından idare edilmiş, kız talebe yurdu ise müdire tarafından idare edilmiştir. Her yurdun idaresi bir müdüre bağlıdır. Yurt idaresini yöneten müdürün emirinin altında bir müdür muavini bulunmaktadır. Yurtlarda ihtiyaç dahilinde birer kâtip ve hesap memuru, ambar ve depo memuru, işçi ve hademe de bulunmaktadır. Bu görevlerden katip ve hesap memurluğu görevi bazen tek bir kişinin sorumluluğu altında olduğu görülmüştür. Fakat ambar ve depo memurluğu birleşmiş bir görev olduğu için tek bir kişinin sorumluluğu altında olması şarttır. Yurt idaresini yapan müdürler ile diğer memurlar İl İdare Heyeti tarafından tayin edilirken, hizmetliler ve işçiler yurt müdürleri tarafından tayin edilmektedir. Talebe yurtları özel bir bütçe ile idare edilmişler ve bu yurtlar için ayrılan bütçeler 1 Haziran'dan sonra düzenlenerek Vilayet İdare Heyeti Reisliği ve Genel Sekreterliğin onayının alınmasıyla yürürlüğe girmiştir. Yurtların gelirlerini, talebelere alınan ücretler, yapılan diğer yardım ve bağışlar oluşturmaktadır. Yurtlarda talebelerin sağlık problemi olduğunda bakılabilecekleri bir tabibin (doktor) olması zorunlu tutulmuştur. Talebeler hasta oldukları zaman doktor gözetimi altında durumu ağır

³³⁵ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.47.

olmadığı müddetçe bir gün istirahat verilerek talebelerin dinlenmelerine olanak sağlanmıştır. Eğer talebelerin durumu ağır olursa doktorun yönlendirmesi ile hareket edilmiş ve onun gözetimi altında tutulmasına özen gösterilmiştir.

2.7.2.İnzibati (Düzen) Hükümler

- Yurtta kalacak olan her talebe yurt tarafından belirlenen talimatnamenin hükümlerine uyma zorunluluğu altındadır.³³⁶
- Yurtlara girmek isteyen talebelerden, talebelerin devam ettikleri Fakülte veya Mekteplerden birer vesika getirmeleri istenmiştir. Bir Fakülte veya Mektebe devam etmeyen talebelerin ise yurtlara alınmalarında herhangi bir sakınca görülmemiştir.
- Yurtta barınan talebeler yurtlarda müdür tarafından verilen kurallara riayet etmek zorundadırlar.
- Yurtlar birer aile ocağıdır. Yurtlarda barınan talebelerin, arkadaşlarını birer kardeş gibi tanıyarak birbirine karşı sevgi ve hürmet hisleriyle yaklaşımda bulunmaları gereklidir.
- Cumhuriyet Halk Partisinin, yurtları tesis etmek suretiyle yaptığı hizmetin karşılığında yurtlara mensup gençlerden istediği; çalışkanlık, disiplin, birlik ve beraberliğe riayet etmeleridir.
- Talebeler kendilerini ziyaret etmek üzere gelen misafirlerle Müdür veya Müdür Muavininin izni dahilinde görüşebilmeleri zorunlu tutulmuştur. Talebeler kendilerini ziyarete gelen misafirlerle, sadece misafir kabulüne ayrılan yerde görüşebilmekte zorunlu tutulmuşlardır.
- Talebelerin izinsiz bir gece bile dışarıda kalmalarına izin verilmemiştir.
- Talebelerin yanlarında ihtiyaçtan fazla para ya da kıymetli eşya bulundurmaları yasaktır. Kıymetli eşyaların veya paraların yurt idaresine makbuzla birlikte bırakılması gerektiği belirtilmiştir.
- İdarenin direktiflerine, aile, mektep, cemiyet adabına dışarıda veya içeride aykırı olarak hareket eden talebelerin, yaptıkları suçun derecesine göre ikaz veya uyarı

³³⁶ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.48.

edilmişlerdir. Eğer talebenin buna riayet etmediği anlaşılırsa yurtla ilişkisinin kesilmesi ile cezalandırılacağı belirtilmiştir.

- Talebe, memur veya müstahdemlerden; yurda, binaya ve eşyalarına zarar veren kişilerin verdiği zararlar, zarar veren kişi tarafından hemen giderilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.³³⁷

Görüldüğü üzere yurt imkanlarından faydalanan talebeler yurt tarafından belirlenen talimatnamenin hükümlerine uymak zorundadırlar. Yurtlarda kurallar Müdür tarafından tayin edildiği için talebeler bu kurallara da uymakta zorunludurlar. Yurt tarafından, yurtlarda barınmak isteyen talebelerden devam ettikleri Fakülte veya Mekteplerde okuduklarına dair birer vesika getirmeleri istenmiştir. Fakat Fakülte veya Mektebe devam etmeyen talebelerin de yurtlarda barınmasında sakınca görülmediği belirtilmiştir. Yurtlar birer aile ocağı olduğu için talebeler arkadaşlarını kardeşleri gibi görerek onlara sevgi ve saygı çerçevesinde yaklaşmaları gereklidir. Cumhuriyet Halk Partisinin bu yurtları açmaktaki tek amacı yurttan barınan talebelerden çalışkan, disiplinli, birlik ve beraberliğe uygun birey olarak kendilerini yetiştirip, geleceğe taşıyabilmeleri ve gelecek nesle iyi bir örnek olabilmeleridir. Talebeler kendilerini ziyaret etmeye gelen misafirlerle ancak Müdür ya da Müdür Muavininin izni dahilinde görüşebilirler. Bu talebeler, kendilerini ziyaret etmeye gelen misafirlerle sadece misafir kabulü için ayrılan yerde görüşebilmektedirler. Talebelerin izinsiz dışarıda kalmaları firar sayılacağı için talebeler bir gece bile yurt idaresinden izinsiz olarak dışarıda kalamazlar. Talebelerin yanlarında ihtiyaçlarından fazla para ya da kıymetli eşya bulundurmaları yasaklanmıştır. Eğer yanlarında kıymetli eşya ya da para bulundururlarsa makbuzla birlikte yurt idaresine bırakmak zorundadırlar. Talebeler yurdun koymuş olduğu kurallara içerde veya dışarda fark etmeksizin uygun davranışlar göstermekle yükümlüdür. Eğer talebeler yurt tarafından koyulan kurallara uygun davranışlar göstermezse yaptıkları suçun derecesine göre önce uyarı ve ikaz edilir daha sonrasında da tekrar kurallara uymadığı gözlemlenirse yurtla olan ilişkisi kesilmektedir. Yurttan bulunan talebe, memur ya da müstahdemlerden yurda, binaya veya eşyaya verdikleri zarar, zarar veren kişi tarafından hemen giderilmek zorundadır.

³³⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.49.

2.8.Talebe Ücretleri

- Yurtlara alınacak olan talebeler yurt tarafından belirlenen bir ücrete tabi tutulmuşlardır. Bu ücretin tayini ve ücretlerin artırılıp eksiltilmesi Genel Sekreterliğin onaylamasına bağlıdır.³³⁸
- Talebelerden alınan ücretler bir ayın başında peşin olarak alınmıştır. Ayın ilk on günü içerisinde yurttan ayrılan talebelere yirmi günlük, ikinci on günü içinde yurttan ayrılan talebelere on günlük ücret geri verilmiştir. Son on günü içinde yurttan ayrılan talebelere ise herhangi bir ücret verilmemiştir. Kaydolan her talebeden kabul sırasında ayrıca on lira depozito akçesi alınarak muhafaza edilmek üzere alınmış ve borcu olmaksızın yurttan ayrılan talebeye de bu depozito akçesi geri verilmiştir.
- Yurttan geçici olarak ayrılan talebe, yerinin korunmasını istediği takdirde idare masraflarındaki ortaklığı üstlenme görevi ve kabul ile yükümlü tutulmuştur. Bu takdirde talebenin yurda vermiş olduğu depozitonun karşıladığı miktar da yurttan saklanmıştır.
- Ücret miktarlarında yapılan değişiklikler bir ay evvel yurt dahilindeki talebelere ilan edilmiştir.
- Yurtlara ücretsiz talebe kabul edilmemektedir.³³⁹

Görüldüğü üzere yurtlarda barınan talebeler, belirli bir ücret karşılığında yurt imkanlarından yararlanabilmekte oldukları gözlemlenmiştir. Bu talebelerden yataklı ve yataksız olarak belli bir ücret alınmıştır. Yurtlara ücretsiz talebe kabul edilmediği bildirilmiştir. Yurtlarda barınan talebelerden alınan ücretler her yıl Genel Sekreterlik tarafından belirlendiği gözlemlenmiştir. Yurda yeni kaydolan talebelerden ilk bir aylık ücret ve buna ek olarak ise depozito bedeli alınmıştır. Sonraki zamanlarda ise yurttan ayrılan talebelere depozito iade edilmiştir. Eğer talebe yurttan geçici olarak ayrılıyor ise yerinin korunması için yurda vermiş olduğu depozito geri verilmeyerek yurttan saklanmıştır. Talebe ücretlerine zam geldiği zaman en az bir ay öncesinden talebelere duyuru yapılmıştır.

³³⁸ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.48.

³³⁹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.48.

Tablo 2.1: Yurtta Bulunan Talebelerin 12 Aylık Yurt Ücretlerini Gösterir Liste³⁴⁰

	TALEBE SAYISI	TALEBE BAŞI	AYLIK TUTARI
Haziran 1941	25	25	625 lira
Temmuz 1941	30	25	750 lira
Ağustos 1941	35	25	875 lira
Eylül 1941	85	25	2,125 lira
Ekim 1941	120	25	3,000 lira
Kasım 1941	150	25	3,750 lira
Aralık 1941	150	25	3,750 lira
Ocak 1942	150	25	3,750 lira
Şubat 1942	60	25	1,500 lira
Mart 1942	150	25	3,750 lira
Nisan 1942	150	25	3,750 lira
Mayıs 1942	150	25	3,750 lira
TOPLAM			31,375 lira

2.9.Cumhuriyet Halk Partisi Yurtlarında Barınan Talebelere Verilen Cezalar

Yurtlarda belirlenen kurallar neticesinde aykırı hal ve hareketlerde bulunan ve yurdun düzenini bozan talebelere verilecek cezalar, talebelerin işlediği suça göre ihtar, tescil, tevbih, muvakkat ihraç ve daimî ihraç cezaları olarak beş grupta toplanmıştır.

³⁴⁰ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, 16.07.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1185, Dosya Gömlek:156, Sıra:1, s.48.

2.9.1.İhtar Cezası

İhtar cezası, yurttan barınan talebelerin yaptığı bir kusurun Müdür tarafından kendisine sadece anlatılarak düzeltilmesi için bir defaya mahsus olarak verilen uyarıdır. Bu ceza; talebenin hal, hareket ve tavırlarında görülen kusurların, arkadaşlarına karşı sergilediği tavırların düzeltilmesi ve derslerine düzenli olarak çalışması için yapılmaktadır.³⁴¹

2.9.2.Tescil Cezası

Tescil cezası, talebenin işlediği suçun siciline geçirilmesi cezasıdır. Bu ceza; Müdür tarafından sınıf idare tabibinin makamında talebeye işlemiş olduğu suç söylenerek bildirilmiş ve işlemiş olduğu suç siciline geçirilmiştir.³⁴²

Tescil cezası verilen durumlar;

- Vakit cetveli dışında hareket etmek, (yurtta vaktinde yatıp kalkmamak, yemek zamanlarında yemeğe geç kalmak, vakitsiz yatakhane ve yemekhaneye gitmek vs.)
- Yurtta koyulmuş olan düzene aykırı hallerde bulunmak (talebeye yakışmayacak kıyafetler giyinmek, yurtta bulunduğu halde yoklamaya gelmemek, ders saatlerinde sınıfta olmamak, yurdun son giriş saatinde yurda dönmeyerek dışarıda vakit geçirmek veya yurda dönmek vs.)
- Yurdun içerisinde ve dışarısında arkadaşlarına veya herhangi birine karşı nezaket ve terbiye kuralları dışındaki hal ve hareketlerde bulunmak, yurttan bulundurulması yasaklanan kitap ve resimleri bulundurmamak
- Yurttaki sakinliği ve düzeni bozmak (yoklama, ders ve yemek zamanlarında gürültü etmek, yemekhanede yemeğini ve yatakhane yatağını değiştirmek vs.)
- Müdürlerine ve öğretmenlerine saygısız davranmak
- Yurt tarafından nüfus cüzdanı arandığı vakitte yanında bulundurmamak

³⁴¹ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.21.

³⁴² Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.21.

- Yurdun ve Fakültenin eşyasına zarar verdiği zaman hem bedeli kendisine ödettirilir hem de tescil cezası verilir.³⁴³

2.9.3.Tevbih Cezası

Tevbih cezası, eksik davranış ve hareketlerde bulunan talebenin inzibat meclisi tarafından yapılan sorguda, geçici ve daimî ihraç cezalarında olduğu gibi talebe sadece sorguya çekilmiştir. Bu ceza Müdür tarafından talebeye bildirilmiş ve siciline geçirilmiştir.³⁴⁴

Tevbih cezası verilen durumlar;

- Müdürlerine ve öğretmenlerine karşı saygısızlık etmek, verilen emirleri dinlememek
- Yurt içerisinde ve dışarısında kurallara aykırı hareket etmek ve talebeye yakışmayacak yerlere gitmek
- İzinsiz yurdu terk etmek (akşam yoklamasında yurttan bulunmamak, vakitsiz ve izinsiz olarak yurda girip çıkarken görülmek, gece yatağında bulunmamak, yurttan bulunması gerekli olan zamanlarda dışarıda olmak ve arandığı zaman yurttan bulunmamak, izinsiz yurdu terk etmek vs.)
- İzimli gün sayısının bitiminden sonra iki günden fazla mazeretsiz olarak yurda gelmemek
- Yurdun içerisinde veya dışarısında kavga etmek, ağza yakışmayacak sözler söylemek
- Arkadaşının yerine yoklamaya imza atmak³⁴⁵

2.9.4.Muvakkat İhraç

Muvakkat ihraç, yurttan barınan talebenin 15 gün süresiyle yurttan çıkarılması cezasıdır.³⁴⁶

³⁴³ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.21.

³⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.21.

³⁴⁵ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.22.

³⁴⁶ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.22.

Muvakkat ihraç verilen durumlar;

- Müdürlerine ve öğretmenlerine karşı sözlü münakaşa etmek veya tavırlı hareketlerde bulunmak
- Yurdun disiplinini bozacak hal ve hareketlerde bulunmak
- Yurt içerisinde içki ve keyif verici maddeler kullanmak, yurda içki ve keyif verici maddeler getirmek
- Hal ve hareketleri gizlenmeyecek derecede sarhoşluk hali içerisinde yurda gelmek
- İçeride ve dışarıda kumar oynamak
- Arkadaşlarını dövmek ve tehdit etmek
- Yurt tarafından verilen elbise, çamaşır vs. eşyalarını satmak ve arkadaşının yurt tarafından eşyalarını satın almak
- İzin süresini mazeretsiz olarak bir hafta fazla geçirmek
- Yurdun idaresi tarafından yurdun duvarlarına asılan emir ve bildirimlere zarar vermek
- Talebenin kendisi üzerinde veya eşyası arasında tabanca, sustalı çakı, bıçak vb. gibi silah bulundurmak³⁴⁷

2.9.5.Daimî İhraç

Daimî ihraç, talebelerin bir daha yurda alınmamak üzere yurttan çıkarılması cezasıdır.³⁴⁸

Daimî ihraç cezası verilen durumlar;

- Yurt içerisinde ve dışarısında namus ve iffete aykırı hareketlerde bulunmak
- Yasa dışı ve gizli cemiyetlere girmek, bu cemiyetlerin toplantısına katılmak
- İçerde ve dışarıda hırsızlık yapmak

Bir sene içerisinde aynı suç yüzünden iki tescil cezası alan talebeye tevbih cezası verilmiştir. Bir sene içerisinde aynı suç yüzünden iki tevbih alan talebeye muvakkat ihraç cezası verilmiştir. Bir sene içerisinde herhangi bir fiil ve hareketten dolayı iki muvakkat ihraç cezası alan talebeye daimî ihraç cezası verilmiştir.

³⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.23.

³⁴⁸ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.23.

Herhangi bir suç nedeni ile muvakkat ihraç cezasının (15 gün ceza) bir sene içerisinde iki defa ve talebenin eğitim süresi içerisinde üç defa tekrarlanması sonucunda talebe yurttan daimî olarak ihraç edilmiştir.

Herhangi bir suçtan dolayı Üniversite Heyeti tarafından Fakülteden çıkarılan talebe yurttan daimî olarak ihraç edilmiştir.³⁴⁹

2.10.Talebe Yurtlarının Yemek İşleri

Yurt talebelerinin günlük verilen yemekleri ortalama 3600 – 4000 kalori tutacak şekilde tertip edilmiştir. Verilecek gıdaların çeşidine göre bir günlük miktarları ve her birinin kalori miktarı aşağıda gösterilmiştir.³⁵⁰

2.10.1.Yurt Talebelerinin Günlük Yemek Listeleri

- Ekmek bir talebe için, 750 gram günlük miktar olarak verilmiş ve 150 gramı sabah kahvaltısı içi ayrılmış, 300'er gramı da öğle ve akşam yemekleri için ayrılmıştır.³⁵¹
- Et bir talebe için, 3000 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Et olmadığı zamanlarda ise aynı miktarda balık veya kümes hayvanı etleri verilmiştir.
- Sade yağ bir talebe için, 70 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Zeytinyağı verildiği zaman iki kat hesap edilmiş ve bu miktar azami (en çok) miktar olarak hesaplanmıştır. Yemeklerin çeşidine göre de ihtiyaç oranında verilmiştir.
- Peynir bir talebe için, 15 gram günlük miktar olarak verilmiş ve bu miktar Börek, Makarna, Omlet içerisinde kullanılarak verilmiştir.
- Pirinç bir talebe için, 160 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 371,20'dir.
- Bulgur bir talebe için, 160 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 566,40'tır.

³⁴⁹ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.23.

³⁵⁰ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.48.

³⁵¹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.53.

- Makarna bir talebe için, 160 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 577,60'tır.
- Patates bir talebe için, 350 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 336'dır.
- Kuru Sebze bir talebe için, 400 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 495'tir.
- Taze Sebze bir talebe için, 400 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 240'tır.
- Tuz bir talebe için, 20 gram günlük miktar olarak verilmiştir.
- Soğan bir talebe için, 75 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 38'dir. Bu miktar azami (en çok) olarak hesaplanmıştır. Yemeklerin çeşidine göre ihtiyaç oranında verilmiştir.
- Un bir talebe için, 40 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 95,60'tır. Çorba için kullanılmıştır.³⁵²
- Yoğurt bir talebe için, 300 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 295,50'dir.³⁵³
- Taze üzüm, erik, kiraz, kayısı, şeftali bir talebe için, 250 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise ortalama 50'dir.
- Çilek bir talebe için, 200 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise ortalama 50'dir.
- Portakal, elma, armut bir talebe için, büyüklüklerine göre 1 - 2 tane olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise ortalama 50'dir.³⁵⁴

2.10.2.Çorba Yapmak İçin Kullanılan Malzemeler

- Mercimek bir talebe için, 40 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 137,40'tır.³⁵⁵

³⁵² BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.53.

³⁵³ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İctima-i Muavenet Vekaleti, Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi, s.28.

³⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İctima-i Muavenet Vekaleti, Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi, s.28.

³⁵⁵ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.53.

- Şehriye bir talebe için, 30 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 108,30'dur.

2.10.3.Çerez Olarak Kullanılan Malzemeler

- Kuru incir bir talebe için, 150 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 298,50'dir.³⁵⁶
- Kuru üzüm bir talebe için, 125 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 352,50'dir.
- İç fındık bir talebe için, 50 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 341,50'dir.
- İç ceviz bir talebe için, 50 gram günlük miktar olarak verilmiştir Günlük kalorisi ise 331,50'dir.³⁵⁷

2.10.4.Kahvaltı Olarak Kullanılan Malzemeler

- Çay bir talebe için, 1 bardak günlük miktar olarak verilmiştir.³⁵⁸
- Şeker bir talebe için, 25 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 100'dür.
- Peynir veya zeytin bir talebe için, 40 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 67,60'tır.³⁵⁹

2.10.5.Kompostolar İçin Kullanılan Malzemeler

- Şeker bir talebe için, 100 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 239'dur.³⁶⁰
- Kuru meyve bir talebe için, 50 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 141'dir.

³⁵⁶ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.53.

³⁵⁷ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.53.

³⁵⁸ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.54.

³⁵⁹ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.54.

³⁶⁰ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.54.

- Taze meyve bir talebe için, 200 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 100'dür.³⁶¹

2.10.6.Hamur Tatlıları İçin Kullanılan Malzemeler

- Tereyağı bir talebe için, 20 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 158'dir.³⁶²
- Şeker bir talebe için, 100 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 400'dür.
- Un bir talebe için, 100 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 239'dur.
- Yağ bir talebe için, 40 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 316'dır.³⁶³

2.10.7.Hoşaf İçin Kullanılan Malzemeler

- Şeker bir talebe için, 75 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 300'dür.³⁶⁴
- Kuru meyve bir talebe için, 50 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 141'dir.
- Taze meyve bir talebe için, 200 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 100'dür.³⁶⁵

2.10.8.Sütlaç veya Muhallebi İçin Kullanılan Malzemeler

- Şeker bir talebe için, 50 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 200'dür.³⁶⁶

³⁶¹ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.54.

³⁶² BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.54.

³⁶³ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.54.

³⁶⁴ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.54.

³⁶⁵ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.54.

³⁶⁶ BCA, CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.54.

- Süt bir talebe için, 200 ml günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 130'dur.
- Pirinç veya pirinç unu bir talebe için, 30 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 107,10'dur.
- Yoğurt bir talebe için, 300 gram günlük miktar olarak verilmiştir. Günlük kalorisi ise 295,50'dir.³⁶⁷

2.10.9.Aşure İçin Kullanılan Malzemeler

- Şeker bir talebe için, 100 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 400'dür.³⁶⁸
- Buğday bir talebe için, 35 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 123,90'dır.
- Fasulye bir talebe için, 10 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 31,80'dir.
- Nohut bir talebe için, 10 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 35,20'dir.
- Pirinç bir talebe için, 5 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 17,85'tir.
- İç fındık bir talebe için, 10 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 68,30'dur.
- İç ceviz bir talebe için, 10 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 65,20'dir.
- Çekirdeksiz üzüm bir talebe için, 10 gram günlük miktar olarak kullanılmıştır. Günlük kalorisi ise 28,20'dir.³⁶⁹

2.10.10.Talebelere Verilen Günlük Meyve Miktarları

- Taze meyveler bir talebeye, 250 gram günlük miktar olarak verilmiştir.³⁷⁰

³⁶⁷ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.54.

³⁶⁸ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.54.

³⁶⁹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.54.

³⁷⁰ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.28.

- Çilek bir talebeye, 200 gram günlük miktar olarak verilmiştir.
- Portakal bir talebeye, 1 ya da 2 tane günlük miktar olarak verilmiştir.
- Elma bir talebeye, 1 ya da 2 tane günlük miktar olarak verilmiştir.
- Armut bir talebeye, 1 ya da 2 tane günlük miktar olarak verilmiştir.³⁷¹

2.10.11.Temizlik İçin Kullanılan Malzemeler

- Sabun bir talebeye, 20 gram günlük miktar olarak verilmiştir.³⁷²

2.10.12.Çamaşır ve Bulaşık İçin Kullanılan Sabun Miktarları

- Küçük boy çamaşırların bir parçası için 5 gram verilmiştir.³⁷³
- Orta boy çamaşırların bir parçası için 10 gram verilmiştir.
- Büyük boy çamaşırların bir parçası için 15 gram verilmiştir.
- Bulaşık için talebe başına 7 gram sabun verilmiştir.³⁷⁴

Pirinç çorbası verildiği zaman günün pirinç için ayrılan kısmından 40 gram çorbaya ayrılmıştır. Un, mercimek, şehriye çorbaları verilirken pirinç için ayrılan kısımdan 40 gramı kesilmiştir. Zeytinyağlı dolma, Kadınbudu köfte, Ispanak, Pırasa gibi yemeklere gerekli olan pirinç de günlük pirinç istihkaklarından kesilmiştir. Bunlar için ayrıca pirinç verilmemiştir. Yemeklere konulan domates, salça, maydanoz, limon, yumurta gibi maddelerin miktarı ise idare tarafından belirlenerek tabelada gösterilmiştir.³⁷⁵

Bahsedilen tatlılardan yalnızca birisi verilmiştir. Tatlı verildiği zaman kuru üzüm ve kuru incir verilmemiştir. Pilav yerine aynı miktarda undan yapılmış börek verilmiştir. Mesela, (A - Pirinç, Bulgur, Makarna, Börek / B - Kuru Sebze, Yaş Sebze, Patates) görülen maddelerdeki yemeklerden biri verildiği zaman diğerleri verilmemiştir.³⁷⁶

³⁷¹ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.28.

³⁷² BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.54.

³⁷³ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.30.

³⁷⁴ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.30.

³⁷⁵ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.55.

³⁷⁶ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.55.

Talebeye sabah, öğle, akşam olmak üzere toplam üç öğün yemek verilmiştir. Sabah kahvaltısı çay ile zeytin veya peynir ile tereyağından ibarettir. Öğle yemekleri üç, akşam yemekleri iki kap olarak hazırlanmıştır. Haftada iki defa akşam yemeklerine ilave olarak tatlı verilmiştir.³⁷⁷

Her hafta başı idare heyeti tarafından ve her sınıftan bir temsilci talebenin katılımıyla talebelerin günlük yemek miktarlarına göre, haftalık yemek listesi düzenlenerek mutfakta tezgâhın üzerine asılmıştır.³⁷⁸ Bu listeler düzenlenirken talebelerin daha çok tercih ettikleri, vitamin ve kalori ihtiyaçları, mevsimine göre yemeklerin yapılması göz önünde tutularak imkanlar neticesinde farklı yemekler verilmesine de dikkat edilmiştir.³⁷⁹

Yemek listeleri her on beş günde bir doktorun görüşü de alınarak daha sonrasında ise yurt idareleri tarafından düzenlenerek yemek salonlarına asılmıştır. Listenin tespitinde talebenin ihtiyaçları ile mevsim nazarı dikkate alınmıştır.³⁸⁰

Revirde yatan talebelerden hali yerinde olanlar yemekhanede, olmayanlar ise revirde yemek yemişlerdir. Kısa bir zaman için revirde kalması zorunlu ve normal gıda alamayacak olan hummalı hasta talebelerin günlük istihkakları tabeladan düşürülmüştür.³⁸¹

Beslenme düzeninde sınırlamaya tabi tutulan talebenin kendilerine günlük olarak ayrılan miktarlar tabeladan düşürülerek gerekliliğine göre süt, yoğurt gibi gıdalar tabelada ayrıca gösterilerek tedarik edilmiştir.³⁸²

Günlük yemek masraflarının her bir talebe başına düşen bütçeye konan miktarı geçmemesi şart tutulmuştur. Bir ay içerisinde yapılan yemek masraflarından sonra, Hesap Memuru tarafından ayın onuna kadar hesap edilerek bütçeye konan miktarı geçip

³⁷⁷ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.55.

³⁷⁸ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.29.

³⁷⁹ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.29.

³⁸⁰ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.55.

³⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.29.

³⁸² BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.55.

geçmediği tespit edilmiştir. Geçmiş ise sebebiyle birlikte Vilayet Parti Reisine ve Parti Reisi tarafından da gerekli görüldüğü takdirde Genel Sekreterliğe bildirilmiştir.³⁸³

Nöbetçi tabibine ve memurlara da talebelerde olduğu gibi yurt tarafından yemek verilmiştir. Kendilerine ayrılan miktarlar da talebelerde olduğu gibi hesap edilerek yemekleri birlikte pişirilmiş ve tabelaya ayrı bir kısım olarak ilave edilmiştir. Müdür, Müdür Muavini, idare tabipleri ve diğer memurların gündüzleri vazifelerinden ötürü talebe ile birlikte yalnızca öğle yemekleri yurt tarafından verilmiştir. Verilen yemekler kendilerine yarım istihkak hesap edilerek tabelaya kaydedilmiştir.³⁸⁴

Yurt müstahdemleri (hizmetli) gece gündüz daima yurda hizmet etmekle mükellef oldukları için, onların yemekleri yurt tarafından verilmiştir. Yurt müstahdemlerinin yemekleri ayrıca pişirilmiştir. Öğle ve akşam yemekleri için birer kap hazırlanmış, sabah kahvaltısında ise çorba verilmiştir.³⁸⁵

Yurdun bir senelik maden kömürü, kok kömürü, linyit kömürü, mangal kömürü, odun gibi yakıt miktarları ve harcanmakta olan yakıt türlerinin miktarları ortalama olarak tayin edilmiştir. Yurt Müdürlüğü, yurdun talebe kadrosuna ve binanın da vaziyetini gözeterek bir senelik yakıt ihtiyaç listesi düzenlemiş ve yakıt ihtiyacı dahil diğer ihtiyaçlar gibi vaktinde tedarik edilmiş veya satın alınmıştır.³⁸⁶

³⁸³ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.55.

³⁸⁴ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.30.

³⁸⁵ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.30.

³⁸⁶ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.30.

Tablo 2.2: Yurtta Bulunan Talebelerin 12 Aylık Yemek Masraflarını Gösterir Liste³⁸⁷

	TALEBE SAYISI	KURUŞ	GÜN	LİRA
Haziran 1941	25	50	30	375 kuruş
Temmuz 1941	30	50	31	465 kuruş
Ağustos 1941	35	50	31	542,50 kuruş
Eylül 1941	85	50	30	1,275 kuruş
Ekim 1941	120	50	31	1,860 kuruş
Kasım 1941	150	50	30	2,250 kuruş
Aralık 1941	150	50	31	2,325 kuruş
Ocak 1942	150	50	31	2,325 kuruş
Şubat 1942	60	50	28	840 kuruş
Mart 1942	150	50	31	2,325 kuruş
Nisan 1942	150	50	30	2,250 kuruş
Mayıs 1942	150	50	31	2,325 kuruş
TOPLAM				19,157,50 lira

³⁸⁷ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.51.

2.11.Yurtlarda Barınan Talebelere Verilen Giyim ve Eşya İstihkakı

Tablo 2.3: Yurtlarda Barınan Talebelere Verilen Eşya ve Giysiler³⁸⁸

TÜRÜ	SAYISI	SÜRESİ
Elbise	1 takım	1 sene
Kasket	1 tane	1 sene
Kışlık Palto	1 çift	3 sene
İskarpın	2 çift	1 sene
İç Çamaşırı	3 takım	1 sene
Yün Fanila	2 tane	2 sene
Gömlek	3 tane	1 sene
Kravat	2 tane	1 sene
Çorap	6 çift	1 sene
Mendil	4 tane	1 sene
Yüz Havlusu	2 tane	1 sene
Pijama	2 takım	2 sene
Terlik	1 çift	1 sene
Seririyat Gömleği	2 tane	2 sene
Laboratuvar Gömleği	2 tane	2 sene
Çamaşır Torbası	1 tane	3 sene

³⁸⁸ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.31.

Talebelerin giyim eşyası yurt tarafından verilmektedir. İdare heyeti her yıl uygun zamanda talebe sayısına göre bu ihtiyaçları düşünmek ve zamanında hazırlamak ve temin etmekle görevlidir.³⁸⁹

Yurtta barınan talebelere yukarıda tabloda gösterilen eşyaların dışında herhangi bir şey verilmemiştir. Yurt idaresi henüz süresi içinde olduğu halde kullanmadığını gördüğü herhangi bir elbise ve eşyanın ne olduğunu ve ne yapıldığı hakkında talebeden soruşturma yapmak ve ziyana uğratan ya da satan talebeler için de nedenlerini araştırıp incelemekle görevlidir.³⁹⁰

Sınavda başarılı olamadığı için sınıfta kalıp da başarılı olup da sınıf geçinceye kadar yurttan çıkarılan talebeler yurdun verdiği yemek ve giyim haklarından yararlanamamışlardır. Sınavlarında başarılı olup da sınıf geçince yurda tekrar alındıktan sonra yurt tarafından verilen eşya ve giyim istihkaklarının hesabında dışarda geçirdiği müddet de sayılmıştır.³⁹¹

Talebelerin kirli çamaşırları yurt idaresi tarafından yıkattırmıştır. Çamaşırların yırtık ve sökükleri yurt tarafından tamir ettirilir ve elbiseler ütülendirilmiştir. İsteyen talebeler çamaşırlarına kendi evlerinde de yıkatabilmişlerdir.³⁹²

2.12.İstanbul Cumhuriyet Halk Partisi Yurtları Tabipliği Umumi Talimatı

Orta ve yüksek dereceli okulların açılmasının yasaklanması üzerine, yarı resmi ve özel talebe yurtları meselesi üzerinde Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekâlet'ine (Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü) bağlı müdürlük tarafından üzerinde önemle durulmuştur. İstanbul'da mevcut bütün talebe yurtları hakkında malumat toplanmış ve yurttaki kalan öğrenciler ile yurt sahiplerinden açıklamalar alınmıştır. Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü), yurtların idarelerine ait bir talimatname hazırlamaya karar vermiş ve bu talimatnamede gerek yurtlarda oturan öğrencilerin gerekse yurt sahiplerinin uymak zorunda oldukları hükümler sıkı bir şekilde kontrol

³⁸⁹ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.31.

³⁹⁰ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.32.

³⁹¹ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.32.

³⁹² Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.32.

edilerek uygulanmıştır. Talebe yurtlarının kontrol edilmesi ve denetlenmesi için de özel bir kurum oluşturulacağı belirtilmiştir.³⁹³

Resmî Gazetede oluşturulan talebe yurtlarının talimatnamelerinde tespit edilen esasları temin etmesi için, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından merkez hükümet doktoru tayin edildiği belirtilmiştir. Bu yurtları teftiş etmeye başlayan hükümet doktoru, kaymakamlıklar tarafından da desteklenmiştir. Yarı resmi ve özel yurtların tamamen düzenlenmeleri konusunda verilen karar gereğince istenildiği gibi hareket etmeyen yurt sahiplerinin cezalandırılacağı gibi, temizlik hususunda ihmal gösteren öğrencilerin de yurttan çıkarılacakları belirtilmiştir.³⁹⁴

2.13. Talebe Yurtlarındaki Sağlık İşleri

- Talebe Yurtlarında yeni alınan talebelere birer adet Sıhhat Cüzdanı (Sağlık Kartı) verilmiş ve bu cüzdanlar talebelerin yurda kabulünden sonra en çok bir hafta içerisinde tabip tarafından doldurulmuştur.³⁹⁵
- Her ders yılının başında yurttaki bütün talebeler idare tabipleri içerisinde oluşan üç kişilik bir heyet tarafından muayene edilmişlerdir. Gerekli görülen talebeler uzman hekime gönderilmiştir. Daimî olarak gözetim ve denetim altında tutulması gereken talebelerin sağlık durumları sık sık takip altına alınarak incelenmiştir.
- Her altı ayda bir yurttaki bütün talebeler tartılarak ve boyları ölçülerek Sıhhat Cüzdanlarına (Sağlık Kartı) kaydedilmiştir. Her tartılmada ağırlıkları gittikçe düşen talebelere rastlanılmışsa bu düşüşün sebebi aranmış ve bu talebelerin sağlıklarına bir kat daha dikkat edilmiştir.
- Her sene yurttaki bütün talebelerin tifo ve çiçek aşısı yenilenmiştir. Yapılan bu aşının tarihleri ve talebelerin hangi ayda aşı oldukları cüzdanlarına kaydedilmiştir.
- Her İdare Tabibi kendi idaresi altında bulunan sınıftaki talebelerin aşılarını yapmak ve onları takip etmekle sorumlu ve yükümlüdür.³⁹⁶

³⁹³ Akşam Gazetesi, “Talebe Yurtları Hakkında Talimatname Hazırlanacak”, 22 Eylül 1945, s.3.

³⁹⁴ Akşam Gazetesi, “Talebe Yurtları”, 7 Ekim 1945, s.3.

³⁹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.25.

³⁹⁶ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.26.

- Talebe yurtlarında birer revir bulunmaktadır. Bu revir yurt idare tabipleri tarafından idare edilmektedir. Revir tabibi; revirdeki hasta olan talebelerin sağlık durumları hakkında Müdüre her gün bilgi vermek ve sağlık olayları ve hastalıkları hakkında istatistik cetvelleri yaparak müdüre teslim etmek zorundadır.
- Yurtta barınan talebelerden hastalıkları birkaç gün içerisinde iyi olacak hasta talebeler, revirde tedavi altına alınmışlardır. Eğer hastalığı uzun sürecek veya bulaşıcı hastalıktan şüphe edilen talebeler varsa bu talebeler hastanelere sevk edilmiş ya da talebelerin talepleri üzerine evlerine istirahatete gönderilmişlerdir. Uzun süre hastalık sonucunda, hastanenin Sıhhiye Heyeti tarafından dinlenme ya da hava değişimine uygun gösterilen talebeler rapor sonucunda memleketlerine gönderilmişlerdir. Kesintisiz olarak iki senesini hava değişimi altında memleketinde geçirerek eğitimine devam edemeyen talebelerin yurttaki ilişkisi kesilmiştir.³⁹⁷

2.13.1.İdare Tabibinin Başlıca Vazifeleri

İdare Tabibi, yurttaki talebelerin eğitim işleri ve düzenini yakından takip etmek üzere tayin edilmiştir.

İdare Tabibinin başlıca vazifeleri;

- İdaresini aldığı sınıftaki talebelerin davranışlarını takip etmekte, hasta olan talebelerin muayene ve tedavileri ile meşgul olmaktadır.³⁹⁸
- Talebelerin içeride ve dışarıdaki hareketlerine dikkat etmekte, talebelerin Fakülte'deki derslerine sıkı bir şekilde devam etmelerini sağlamaktadır.
- Talebelere meslek seçimini iyi yapabilmeleri için telkinlerde bulunmaktadır.
- İdare tabipleri tavır ve hareketleriyle talebelere iyi bir örnek olmaktadır.
- Talebelerin yoklamalarını almaktadır. Fakülte'de talebelere her gün verilen derslerin hangi profesör tarafından verildiğini öğrenmektedir ve bu bilgileri kendilerinde bulunan hususi defterlere kaydetmektedir.³⁹⁹

³⁹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.26.

³⁹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.9.

³⁹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, *Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, s.9.

2.13.2.Revir Tabibinin Başlıca Vazifeleri

İstanbul'da Cumhuriyet Halk Partisi idaresinde bulunan talebe yurtları ile bu yurtlardaki talebe ve hizmetlilerin bütün sağlık işleri ile ilgilenilmesi için “*Talebe Yurtları Tabipliği*” adıyla bir tabiplik oluşturulmuştur. Bu tabip, talebe yurtları talimatnamesinin beşinci maddesi hükmüne göre Vilayet İdare Heyeti Reisi tarafından tayin edilmiştir. Bu tabibin maaşı ise erkek talebe yurdu bütçesinden ödenmiştir. Fakat görev ve hizmet bakımından erkek talebe yurduna bağlı olduğu kadar kız talebe yurduna da bağlıdır. Bu tabip her iki yurdun da (hem erkek hem de kız talebe yurdunun) tabibi (doktoru) sayılmıştır.⁴⁰⁰

Revir Tabibinin başlıca vazifeleri

- Her günün sabahında “*Talebe Yurtları Talimatnamesinin*” vakit cetvelinde gösterilen zamandan yarım saat önce yurttan bulunarak hastalıkları dolayısıyla kendisine nöbetçi olan Müdür Muavini tarafından düzenlenmiş olan bir liste ile gönderilecek talebelerin sağlık muayenesini ve ayaktan tedavilerini yapmak⁴⁰¹
- Her sabah vaktinde revir tabibi tarafından vizite yapılmaktadır. Hasta olan talebeler muayene edilerek gerekli olan tedbir alınmış ve uygulanmıştır.
- Beş günü geçmemek üzere yatırılarak bakılması gereken hasta talebeleri gözlemlemek, onları tedavi etmek için açılacak revire yatırarak vizitelerini yapmak ve gerekli olan basit tedavilerini yapmak
- Ayaktan tedavisi ve revirde bakılması kabul olmayan ciddi, ağır ve bulaşıcı hastalıkla şüpheli hasta talebeleri hastanelere sevk ederek tedavilerini sağlamak ve onları takip etmek
- Talebe Yurtları Talimatnamesine göre düzenlenecek on beş günlük yemek listelerinin düzenlenmesinde sağlık bakımından dikkat edilmesi gereken hususlara dikkat etmek ve talebenin iyi bir şekilde beslenmelerini sağlamak için kalori hesapları göz önünde bulundurularak yemeklerin ve yemek listelerinin düzenlenilmesi işine yakın bir ilgi göstermek

⁴⁰⁰ BCA, *Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurulacak Sıhhi Malzemeler*, s.12.

⁴⁰¹ BCA, *Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurulacak Sıhhi Malzemeler*, s.12.

- Şehirde veya yurttan bulaşıcı hastalık ortaya çıkması halinde, gerekli görülürse talebe ve hizmetlilere aşı uygulamak
- Yurda yeni giren talebe ve hizmetlileri ya da uzun süre tatil gibi sebeplerle yurttan uzaklaşarak yeniden yurda gelen talebeleri muayene ederek sağlık durumlarını ve özellikle de bulaşıcı bir hastalığa sahip olup olmadıkları incelemek ve tespit etmek
- Revir için gerekli olan ilaçları daima yurttan hazır bulundurmak
- Yurt çamaşırlarının temiz yıkanıp yıkanmadıklarını, iyi ütülenip ütülenmediklerini, yemek kaplarının (tabak, çatal, kaşık, bardak vs.) iyi yıkanıp yıkanmadıklarını, iyi yıkandıktan sonra kullanılıncaya kadar tekrar kirletilip kirletilmediklerini, yemek kaplarının kalaylı olup olmadıklarını, içilen suların temiz ve içilinceye kadar kirletilip kirletilmediklerini, talebeye sık sık banyo yaptırılıp yaptırılmadığını, yurttaki talebelerin sağlık işleri ile birlikte bu kişilerin temas edeceği veya etmesi ihtimali dahilinde göreceği bütün eşyanın ve meşrubatın temiz ve sağlıklı bir durumda olup olmadıklarını her zaman kontrol etmek ve gördüğü eksiklikleri bir raporla Müdürlüğün dikkatine arz etmek⁴⁰²
- Yurt Tabibinin yukarıda sayılan görevleri yapabilmesi ve kayıtları sağlam ve temiz bir şekilde tutabilmesi için aşağıda isimleri yazılı defterleri tutması gereklidir. Bu defterler sırasıyla şöyledir;⁴⁰³
 1. Ayak Vizitesi Defteri
 2. İlaç ve Sağlık Malzeme Defteri
 3. Revir Protokol Defteri
 4. Sağlık Muayene Raporları Kayıt Defteri
 5. Müzekkere Müsveddeleri Kayıt Defteri
 6. Revirde Yatırılan Talebeler için Hasta Talebesi ve Derece-i Hararet Kâğıdı
- Yurt Tabibi bu defterlerden başka her ay sonunda ayak vizitesine çıkan hastalarla, revirde yatırılan veya hastaneye nakledilen hastaların aylık bir istatistik cetvelini iki nüsha olarak düzenleyerek Yurt Müdürlüğüne bırakacak ve bu cetvellere biri Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisliği aracılığıyla Genel Sekreterliğe gönderilecektir.

⁴⁰² BCA, *Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurulacak Sıhhi Malzemeler*, s.13.

⁴⁰³ BCA, *Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurulacak Sıhhi Malzemeler*, s.13.

- Tabip gerekli görürse yurdun o aya ait sağlık durumu ile ilgili ve bildirilmesini gerekli gördüğü hususları da bir rapor şeklinde yazıp bu istatistiğe bağlayabilmektedir.
- Yurt revirinde yatacak hastaların yemeklerde sağlığını korumak için uygulanan sınırlamada Yurt Talimatnamesine uyularak tedarik edilecektir.
- Ayak vizitesine gelen hastaların sevk listeleri vesika makamında ve her aya mahsus ayrı ayrı dosya halinde saklanacak ve ayak vizite defterine göre harcanan ilaçların ne kadar tüketildiği de harcandığı günün ertesi sabahı aynı defterde yazılı isimlerin altına ve ayın son günü ise toplu bir halde ve bir sayfa halinde yine aynı deftere yazıldıktan sonra her bir ilaca ait aylık harcama miktarı ilaç ve sağlık malzeme defterinin onlara özgü hanelerine geçirilecektir.⁴⁰⁴

Görüldüğü üzere Cumhuriyet Halk Partisi tarafından açılan yurtlara, Vilayet İdare Heyeti Reisi tarafından tayin edilen tabipler, talebelerin sağlık muayenelerini yapmakla görevlendirilmiştir. Yine bu tabip yurtlarda ayaktan tedavisi ve revirde bakılması kabul olmayan ciddi, ağır ve bulaşıcı hastalıkla şüpheli hasta talebeleri hastanelere sevk ederek tedavilerini sağlamakla ve onları yakından takip etmekle görevlendirilmiştir. Yurttan uzun süreli tatil sebebiyle ayrılan ya da yeni giren talebeleri muayene ederek onların sağlık durumlarını ya da bulaşıcı hastalığa sahip olup olmadıklarını tespit etmektedir. Bu tabipler sadece yurttaki kalan talebelerin sağlık durumları ile değil, yurttaki çalışan hizmetlilerin sağlık durumları ile de ilgilenmektedirler. Bu tabip yurttaki barınan talebelerin sadece hastalıkları ile değil, yurttaki çamaşırların temiz yıkanıp yıkanmadıklarını, yine bu çamaşırların iyi ütülenip ütülenmediklerini, içilen suların temiz olup olmadığını, talebelerin sık sık banyo yapıp yapmadıklarını, yurttaki barınan talebelerin sağlık işleri ile birlikte bu kişilerin temas edeceği veya etmesi halinde göreceği bütün eşyaların ve meşrubatın temiz ve sağlıklı durumda olup olmadığını da kontrol etmekle görevli olan kişidir. Bu tabip eksiklik gördüğü yerlerde ise rapor tutarak müdürlüğe arz etmekle görevlendirilmiştir.

⁴⁰⁴ BCA, *Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurulacak Sıhhi Malzemeler*, s.13.

2.14.Talebe Yurtlarında Bulunan Revirlerin İçerisindeki İlaç Dolabında Bulundurulması Zorunlu Olan Malzemeler

2.14.1.İlaçlar

1 kilo Hintyağı, 1 buçuk kilo Müshil Şekeri, 5 paket Setliç Paketleri, İngiliz Tuzu, yarım kilo Alman Rakısı, yarım kilo Dover, 125 gram Terpin, 1 kilo Bonzoate de Soude, Tolu Şurubu, 2 buçuk kilo İode Tanen Şurubu, İhlamur, 25 gram Protargal, Dermathol, Oxyde de Zinc, yarım kilo Vaseline, Vaseline Liquide, Alcoll, 1 kilo Ether, 300 gram İode, İodure de Potassium, 100 gram Chlorure de Calcium, 50 gram Broöure de Sodium, 50 paket Sargı, 4 kilo Oksijenli Su, 125 gram Glycerin, Glycerin Pheniquee, yarım kilo Acide Borique, Chlorate de Potasse Pastiller, Muhtelif ampuller, Yakı, Aspirin, Pyramidon, Bicarbonat de Soude, Pepsin, Hardal Kağıdı, Safsafiyeti Süt.⁴⁰⁵

Bu ilaçlara ek olarak tabip kendi isteğine göre farklı ilaçları bulundurduğu belirtilmiştir.⁴⁰⁶

2.14.2.Sağlık Malzemeleri

1 adet Santigram Terazî, 4 adet Dereceli Kadeh (biri büyük, üçü küçük), 2 adet Cam Baget, 1 adet Mablak (yerine spatül konmuştur), 1 adet Cam ve Porselen Havanlar, 5 adet Süzgeç Kağıdı, 2 adet Cam ve Porselen Huniler, 1 adet Kaçarola (saplı ve kapaklı), 1 adet Gaz Ocağı, 1 adet Çaydanlık (küçük emaye), 1 adet Paket ve Ambalaj Kağıdı (iki cins yarım kilo), 10 adet Muhtelif Şişeler (25, 50, 150, 200 gramlık), 24 adet Mukavva Kutu (Dört boy), 25 adet Merhem Kavanozları (dört boy), 2 adet Cam Balon, 8 adet Boş Kaşe, 6 adet Damlalıklar, 1 adet İspirto Lambası, 1 adet Lam, 4 adet Rekor Şırıngası, 2 adet Termofor (1,2,5,10 santigratlık ve çift iğne), 12 adet Vantuz Şişeleri, 5 adet Termometre, 2 adet Adi Pens, 2 adet Emostatik Pens, 1 adet Esmark Bandı, 2 adet Bisturi, 4 adet Küvet, 2 adet Cerrahi Makas (biri eğri diğeri düz), 2 adet Muakkam Gaz Kutusu, 15 adet Cam Kavanoz (2 büyük 13 küçük), 1 adet Çinko Kapaklı Tencere, 6 adet Damlalık

⁴⁰⁵ BCA, *Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurulacak Sıhhi Malzemeler*, s.16-17.

⁴⁰⁶ BCA, *Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurulacak Sıhhi Malzemeler*, s.16-17.

Şişe, 200 adet Etiket, 1 adet Zamk Şişesi ve Fırçası, 1 adet Adi Makas, 1 adet Adi Çakı, 1 adet Stetoskop, Turnusol Kağıdı, Tecrübe Tüpü, Tecrübe Tipi için Tahta Support.⁴⁰⁷

13 Mart 1942 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği tarafından Parti Vilayet İdare Heyeti Reisliğine gönderilen belgede, İstanbul Parti talebe yurtları reviri için gerekli görülen sağlık malzemeleri ve ilaçlarının satın alınabilmesi için parti merkezi tarafından gönderilen 1430 liralık tahsisattan 1200 lirası harcanmış geri kalan 230 liradan 130 lirası kız talebe ve 100 lirası da erkek talebe yurtlarına “*Dr. Vizite ve İlaç*” alması için verildiği belirtilmiştir.⁴⁰⁸

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği tarafından İstanbul Vilayet İdare Heyetine gönderilen belgede, Cumhuriyet Halk Partisi Erkek ve Kız Talebe Yurtları için her gün öğleden önce düzenli olarak vizite yapmak, revirleri de sürekli olarak nezaret altında bulundurarak girdi ve çıktılarını kaydetmek, yurtların temizlik ve yemek işleriyle de ilgilenerek sağlık malzemelerini temin etmek amacıyla Emekli Tabip Binbaşı Dr. Tevfik Akif Ayışık, 1 Aralık 1941 tarihinden itibaren ayda 130 lira maaş karşılığında talebe yurduna tayin edilmiştir. Emekli Tabip Binbaşı Dr. Tevfik Akif Ayışık’ın göreve başladığı tarihten itibaren maaşının ödenmesi belirtilmiştir.⁴⁰⁹

2.15.Cumhuriyet Halk Partisinin Talebelere Uygulamış Olduğu Yardım Politikaları

Cumhuriyet Halk Partisi tarafından talebelere;

1. Burs Verme
2. Olağanüstü bir sebeple bir kereye mahsus olarak yardım
3. Talebe Yurdunda kendi hesabına yatırma
4. Parti himayesinde yurtda yatırma ve Parti yardımıyla okuma⁴¹⁰

Bu şartlar altında yardım yapılmış olduğu görülmüştür.

⁴⁰⁷ BCA, *Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurulacak Sıhhi Malzemeler*, s.18-19.

⁴⁰⁸ BCA, *Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurulacak Sıhhi Malzemeler*, s.35.

⁴⁰⁹ BCA, *Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve Revirlerde Bulundurulacak Sıhhi Malzemeler*, s.90.

⁴¹⁰ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu’nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.12.

2.15.1.Burs Verme

- Liselerden pek iyi veya iyi derece ile mezun olan ya da Üniversitede pek iyi veya iyi ile Fakülte ve Yüksek Okul Talebesiyle aynı durumda sınıf geçen Lise, Ortaokul ve İlkokul talebeleri arasında, hiçbir kimsenin idaresi altında olmayanlara öğrenim hayatına ve zorunlu olan masraflarına karşılık burs verileceği duyurulmuştur. Verilecek olan bursların ancak ders dönemlerinde verileceği belirtilmiştir.⁴¹¹
- Burs alabilmek için yeni kaydolan talebelerin resmi bir liseden pek iyi ve iyi derece ile mezun olması, ikinci ve devamı olan yıllarda ise Üniversitenin çeşitli şubelerinde bu derece ile terfi etmesi şarttır.
- Burs alabilecek talebenin geçinebilmesi için hiçbir gelirin olmaması gereklidir. Bu durum kendisine bakacak, yardım ve destek olabilecek kimsesinin olmaması ve başka bir yerden gelirin bulunmaması şartıyla belli olacağı için ikamet ettikleri mahallin Parti Reisliklerinin vereceği malumat ile belgeleneceği belirtilmiştir.
- Burs isteyen pek iyi ve iyi derece ile mezun veya sınıf geçmiş talebeler, okul müdürlüklerinden veya fakülte dekanlıklarından alacakları açık adreslerini gösteren belge ile tahsil dereceleriyle çalışmalarını ve ahlaki durumlarını bildiren belgeleri Genel Sekreterliğe yapmış oldukları başvuruyu da göstermekte mecburi tutulmuşlardır.
- Bu suretle burs için gereken şartları yerine getirmiş olan talebelerin isimleri ile birlikte sayıları, bu işle ilgili makama bildirilmekte ve talebenin kendisine de burs taahhüdünü kapsayan bir belge verilmektedir.
- Mazeretsiz olarak o aya mahsus olan bursu alamayan talebeler herhangi bir talepte ve başvuruda bulunamaz.
- Koruma altında olan ve burs alan talebe sınavdan kaldığı veya bir ceza aldığı zamanda verilen burs kesilmiştir. Yine bu durumdaki talebenin derslerine,

⁴¹¹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, *CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.12.

seminerlerine, laboratuvarlarına devam etmediği veya çalışmadığı öğretim heyeti tarafından bildirilir ise yine burs kesilir.⁴¹²

- Koruma altında olan ve burs alan talebenin, kendisini tamamıyla derse ve çalışmaya vermesi bundan başka hiçbir işle meşgul olmaması şarttır.
- Hükümetçe barındırılıp bakılan Tıp Fakültesi, Tıp Talebe Yurdu ve Yüksek Öğretmen Okulu talebesine, devlet, vilayet ve belediyeler tarafından tahsil ettirilen veya yardım edilen talebeye veya herhangi bir resmi vazifede bulunan talebelere burs verilmemektedir.⁴¹³

Görüldüğü üzere ilkokul, ortaokul, Lise talebeleri arasında öğrenim derecelerini en az iyi ya da pek iyi ile mezun olmuş, durumları iyi olmayan talebelere burs verilmektedir. Parti tarafından verilen burs sadece ders dönemlerinde verilmektedir. Burs alabilen talebenin hiçbir yerden geliri olmamasında dikkat edilmektedir. Burs verilmesindeki asıl şart talebenin kendisini tamamen ders çalışmaya vermesi ve bundan başka hiçbir işle meşgul olmaması gerekmektedir. Burs alan talebe okulda yapılan sınavlardan kaldığı ya da herhangi bir ceza aldığı zamanda bursunun kesildiği gözlemlenmiştir. Talebenin derslerine, laboratuvarına veya seminerlerine katılmadığı öğretim heyeti tarafından bildirilirse almış olduğu bursu yine kesilir.

2.15.2.Olağanüstü Bir Sebeple Bir Kereye Mahsus Olarak Yardım

- Pek iyi ve iyi derecede mezun olmamış veya terfi edememiş yoksul talebeye kitap ve diğer derslerle ilgili gerekli olanları almak veya hastalığı halinde tedavi ettirmek gibi zorunlu hallerde bir defaya mahsus yardım edilebilir. Olağanüstü yardım miktarı 50 lirayı geçmemektedir.⁴¹⁴
- Herhangi bir geliri olmayıp Sanatoryum ve Prevantoryumda tedavisi gereken talebenin bir sağlık kuruluşuna ait olan masrafları Cumhuriyet Halk Partisi tarafından verilmektedir.

Görüldüğü üzere üniversiteden ya da liseden en az iyi ve pek iyi derecede mezun olamayan, hiçbir geliri olmayan yoksul talebeye derslerinde gerekli olan kitap, defter vs.

⁴¹² BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.13.

⁴¹³ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.13.

⁴¹⁴ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.13.

gibi gerekli olan araç gereçleri almak, eğer ağır bir hastalığı var ise de tedavi ettirilmek gibi zorunlu durumlarda bir defaya mahsus olarak yardım yapılmaktadır. Yapılan bu yardım 50 lirayı aşmamaktadır.

2.15.3.Talebe Yurdunda Kendi Hesabına Yatırma

- Yurt ücreti kendisi tarafından verilmek şartıyla yurtda kalabilmesi için resmi bir liseden pek iyi ve iyi derece ile mezun olması ikinci ve devamı olan yıllarda ise Üniversitenin çeşitli şubelerinde bu derece ile terfi etmesi şartıyla olması gerekir.⁴¹⁵

2.15.4.Parti Himayesinde Yurtda Yatırma ve Parti Himayesinde Okuma

- Liselerden pek iyi veya iyi derecede mezun olan veya Üniversitenin devam eden yıllarını pek iyi veya iyi derece ile geçen öğrencilerden bakacak kimsesi olmayan veya başka bir yerden geliri olmayıp da tahsili yarıda bırakmak zorunda kalan talebeler yurt ücreti Parti tarafından verilmek şartıyla yurda himayeli olarak alınabilirler. Yurtda himaye gören bu talebeler kendileri için Parti tarafından sarfedilen parayı bir işe girdiklerinde veya memuriyet aldıklarında kazançlarına uygun taksitlerle partiye ödemeye mecbur tutulurlar.⁴¹⁶
- Parti Himayesinde Lise, Ortaokul Sanat ve İlkokullarda okuyan çalışkan yardıma muhtaç kimsesiz çocuklar sınıflarını pek iyi veya iyi derece ile geçmeleri kimsesiz ve fakir olmaları şartıyla yatılı okullarda okul ücreti Parti tarafından verilmek şartı ile okutturulabilirler.
- Gerek Üniversite gerekse çeşitli okullarda himayeli okuyan öğrenciler sınavlardan kalır veya ceza alırlarsa himayeden çıkarılırlar.⁴¹⁷

Görüldüğü üzere üniversitede öğrenimini devam ettirmekte olan talebelerin yardım edecek kimseleri olmadığı ve bu durumda da öğrenim süresinin yarıda kalması halinde yurt ücretinin parti tarafından verilmesi ile yurtda himaye altında kalabilmelerine olanak sağlamaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi tarafından yurt ücreti ödenen ve himaye altında yurtda kalan talebeler onlar için sarfedilen parayı eğitim hayatları bitip bir işe girip

⁴¹⁵ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.13.

⁴¹⁶ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.13.

⁴¹⁷ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.14.

veyahut memur olduklarında taksit halinde partiye ödemekte mecburdurlar. Öğrenim durumları neticesinde girdikleri sınavlardan başarısız olan ya da ceza alan talebelere parti tarafından verilen ücret kesilir ve bunun sonucunda ise yurt himayesinden çıkarılmış olurlar.

Resmî gazetede Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin Fen Fakültesi konferans salonunda üniversite gençleri ile bir hasbihal yaptığı sırada talebelerin çeşitli ihtiyaçları üzerinde konuştuklarından bahsedilmiştir. Bu haber “*Talebe yurtlarının ıslahı, burs meselesi, Yüksek Ticaret okulu öğrencilerinden bir dersten kalan öğrencilerin durumu görüşüldü*” başlığı altında yapılan konferansın içeriğinden bahsedilmiştir. Bu konferansta söz alan talebeler çeşitli ihtiyaçları üzerinde konuşmuşlar ve Yüksek ticaret mektebinde bir dersten kalanların bir üst sınıfa devam edebilmeleri için kütüphane ve okuma odalarının faaliyet saatlerinin arttırılması mevzularında söz söylemişlerdir.⁴¹⁸

Kürsüye gelen Süreyya İlmen Kasıköy'deki Süreyya sinemasını Darüşşafaka'ya bağışlamış olduğunu söyleyerek söze başlamış ve talebelerin bahis mevzuu ettikleri meseleler üzerinde fikirlerini beyan ederek “*Üniversite bu memleketin kalkınmasına büyük vazifesi olan bir müessesedir. Üniversite gençliği ne kadar karakterli bilgili yetiştirilirse milletin istikbali o kadar emniyet altına alınmış olacaktır. Bu sebeple üniversite meselelerini daima ön plana almaya çalışacağız. Elimizdeki imkanlar nispetinde gençliğin hakkı gördüğüm bütün ihtiyaçlarına el atacağım*”⁴¹⁹ demiştir. Süreyya ilmen kürsüden ayrılmadan önce talebelerle sık sık görüşmeler yapacağını söylemiş ve konferans salonundan ayrılmıştır.

2.16.Tahsilde Bulunan Kimsesiz ve Fakir Talebelere Parti Tarafından Yapılacak Olan Yardım Talimatnamesi

Yüksek tahsilde bulunan talebelerden fakir, kimsesiz, çalışkan, ahlaklı, dürüst ve düzgün olduğu anlaşılan, bütçe imkanları soruşturulup araştırılan talebeler göz önüne alınarak yurtlara alınmış veya kendilerine nakdi yardım yapılmıştır.⁴²⁰

Gerek liselerde okuyan gerek lise derecesinden aşağı derecedeki mekteplerde tahsilde bulunan talebelerden yardıma muhtaç olanlara imkân bulunduğu zaman ancak

⁴¹⁸ Akşam Gazetesi, “Üniversiteli Gençlerle Hasbihal”, 26 Ekim 1950, s.2.

⁴¹⁹ Akşam Gazetesi, “Üniversiteli Gençlerle Hasbihal”, 26 Ekim 1950, s.2.

⁴²⁰ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.94.

nakdi yardım yapılabilmiştir ve bu yardım senede 100 lirayı geçmemiştir. İlk tahsilini bitirmiş olan talebelerden yalnız sanat mekteplerine girmek isteyenler mektep ücretleri verilme suretiyle bu mekteplerde okutturulabilmişlerdir.⁴²¹

Yabancı mekteplerden gelen ve Türk soyundan bulunan lise veya orta mektep talebelerinden sınavda en aşağı iyi derece almış olan talebeler bir yurda alınmak veya yatılı bir mektebe kaydettirilmek amacıyla yardım edilmiştir.⁴²²

2.17.Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdunun Nisan ve Mayıs Aylarına Ait Gelir, Masraf ve Borç Listesi

2.17.1.Gelirler

Nisan ayında talebeden alınan ücretin 2.492,83 lira olduğu ve Mayıs ayında talebeden alınan ücretin 1.360,31 lira olduğu söylenerek, toplamda 3.853,14 liradır olduğu belirtilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi tarafından yapılan 10 aylık yardımın 2.061,56 lira olduğu, talebeden tahsil edilecek ücretin ise 200 lira olduğu belirtilmiştir.⁴²³

2.17.2.Masraflar

2.17.2.1. Sarf Edilen Masraflar

Nisan ayında ödenen Mart ayı memur aylığının 305 lira olduğu, Mayıs ayında ödenen Mart ayı memur aylığı 395 lira iken, Nisan ayında ödenen Mart ayı Hizmetli aylığının 271,70 lira olduğu, Mayıs ayında ödenen Mart ayı Hizmetli aylığı ise 267 lira olduğu belirtilmiştir.

Nisan ve Mayıs aylarındaki harcanan elektrik ücretinin 182,69 lira olduğu belirtilmiştir.

Nisan ve Mayıs aylarındaki harcanan yakacak, havagazı ücretinin 260,44 lira olduğu belirtilmiştir.

Nisan ve Mayıs aylarındaki küçük giderler için ayrılan paranın 232,60 lira olduğu belirtilmiştir.

Mayıs ayındaki demirbaş için harcanan paranın 12,50 lira olduğu belirtilmiştir.

⁴²¹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.94.

⁴²² BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları*, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri, s.94.

⁴²³ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.53.

Nisan ve Mayıs aylarındaki yemek masrafı ve borçların 3.941,54 olduğu belirtilmiştir.

Yapılan toplam masrafların ise 5.868,47 lira olduğu belirtilmiştir.

2.17.2.2.Sarf Edilecek Masraflar

Mayıs ayındaki memur aylığının 300 lira olduğu belirtilmiştir.

Mayıs ayındaki hizmetli aylığının 234,81 lira olduğu belirtilmiştir.

Borçların ise 893,39 lira olduğu belirtilmiştir.

4 günlük yemek masrafının 100 lira olduğu belirtilmiştir.

4 günlük düşünülen masrafın 50 lira olduğu belirtilmiştir.

Ödenmesi gereken para toplamının ise 1.578,20 lira olduğu belirtilmiştir.

2 ayda harcanan ve harcanacak olan masrafın 7.446,67 lira olduğu belirtilmiştir.

Borçlarla birlikte 2 aylık masraf toplamının 7.446,67 lira olduğu belirtilmiştir.

2 ayda yapılan ve yapılacak olan masrafın 6.144,70 lira olduğu belirtilmiştir.

Aradaki farkın 1.331,97 lira olduğu belirtilmiştir.

Toplam nakit olarak gösterilen hesabın ise 419,77 lira olduğu belirtilmiştir.

Bütçedeki açığın ise 912,20⁴²⁴ lira olduğu belirtilmiştir.

2.17.3.Borçlar

Müteahhide olan erzak borcunun 390,60 lira olduğu belirtilmiştir.

Yapılan sebze borcunun 28,25 lira olduğu belirtilmiştir.

Yapılan meyve borcunun 150,74 lira olduğu belirtilmiştir.

Kasaba olan toplam borcun 278,80 lira olduğu belirtilmiştir.

Telefon borcunun 15 lira olduğu belirtilmiştir.

Çamaşır yıkama borcunun 30 lira olduğu belirtilmiştir.

Toplam borcun ise 893,39⁴²⁵ lira olduğu belirtilmiştir.

2.18. Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdunun 1941 Mali Yılına Ait Hesap Durumu

Cumhuriyet Halk Partisi Vilayet İdare Heyeti Reisliği tarafından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği Yüksek Makamına gönderilen belgede, Cumhuriyet Halk

⁴²⁴ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.53.

⁴²⁵ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.53.

Partisi Kız Talebe Yurdunun 1941 mali yılı hesap özeti 18 Haziran 1942 tarihinde yapılan toplantıda incelenerek uygun görülmüş ve oluşturulan belgenin bir nüshası genel sekreterliğe gönderilmiştir.

1. Cumhuriyet Halk Partisi kız talebe yurtlarındaki yıllara ait hesap durumuna bakıldığında; 1941 yılında tasarruf yapıldığı görülmüş ve 205,77 lira ise yurdun 1942 mali yılı bütçesine aktararak bütçenin gelir kısmına da 1941 mali yılından devredilen para diye geçirildiği görülmüştür.⁴²⁶
2. Talebe depozitosundan emanet hesapları bakiyesinde bulunan 1.160 lira, 1942 mali yılı kara defterine ve emanet hesabına devredildiği görülmüştür.
3. Erzak ambar defterinde bulunan 1.695,11 lira değerindeki erzakın, 1942 mali yılı erzak defterine devredilmesi Vilayet İdare Heyetince uygun görülmüştür.⁴²⁷

2.19.Kız Talebe Yurdunun 1941 Yılına Ait Gelir Durumu

Tablo 2.4:1941 Yılına Ait Kız Talebe Yurdunun Gelir Kısmı⁴²⁸

GELİR KISMI	LİRA
Talebeden Alınan Yurt Ücreti	32.438,56
Cumhuriyet Halk Partisinden Gelen Yardım	8.193,98
Çeşitli Gelirler	4.400,22
1940 Mali Yılıının Bütçesinden Kalan	300,38
TOPLAM	45.333,14

2.20. 1940 – 1941 Yıllarında Talebe Yurtlarında Yapılan Zamlar

Kız Talebe Yurdunun 100 talebe sayısı üzerine düzenlenerek, 1940 mali yılı esas bütçesinin memur aylıkları ayda 255 lira ve hizmetlilerin aylıkları ise ayda 220 lira iken bu yurt 50 yatak ilavesi ile genişletilerek ikinci bir binanın daha eklenilmesi şartıyla

⁴²⁶ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.2.

⁴²⁷ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.2.

⁴²⁸ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.3.

senelik ücretinin 1500 liraya kiralanması üzerine eklenen sekiz aylık bütçe ile 50 lira ücretli bir Müdür Muavini alınmış ve aynı zamanda yurdun doktorluğu görevi ile de yükümlü olduğu için Müdürün maaşına 25 lira zam yapılmış; Katip, Hesap Memuru ile Ambar Memurunun maaşlarına da 10 lira zam yapılmıştır. Şube binası için bir kapıcı ve dört hademe ilave edilmiş ve aşçının maaşına 10 da lira zam yapılmıştır. Alımı yapılan Müdür Muavinine yedi buçuk ay ve diğer zamlara da yedi ay üzerinden hesap edilerek memur aylıklarına ayda 95 lira ve hizmetlilerin aylıklarına ise ayda 90 lira zam yapıldığı belirtilmiştir.⁴²⁹

Buna göre 1940 mali yılı bütçesi, toplam aylık olarak memur aylıklarına 350 lira ve hizmetlilerin aylıklarına da 310 lira zam yapılmıştır. 1940 mali yılında, yedi ay bu kadro ve miktar üzerinden yurtda memur ve hademe istihdam edilerek maaşlarının verildiği belirtilmiştir.⁴³⁰

1941 mali yılı kadrosu, yukarıda yazılmış olan 1940 mali yılı kadrosu ile aynı olmakta olduğu belirtilerek, hiç kimseye zam yapılmadığı ve yeni bir kişinin bile işe alınmadığı belirtilmiştir. 1941 mali yılının bütçesi, 1940 mali yılı bütçesindeki gibi memur aylıklarının toplamda 350 lira, hizmetlilerin aylıkları ise 310 lira olduğu belirtilmiştir.⁴³¹

1941 mali yılı bütçesinin aylıklar kısmı, Cumhuriyet Halk Patisi Genel Sekreterliği Yüksek Makamına arz edildiği şekilde olmuştur. 1941 yılında fiyat indirimi yapılmadığı takdirde ve talebelerden alınan ücretlerin de fazla olmaması sebebiyle müfredat cetvelinde belirtildiği gibi 1940 yılının masraflarına oranla bu senenin masraflarına 6180 lira eklendiği bildirilmiş, talebeden alınan yurt ücretlerinin de tahsil edilmediği takdirde yemek masraflarına ek olarak başka bir masraf yapılamayacağı ve yardım edilmediği takdirde ise yurdun kendi geliri yeterli olmayacağı bizzat belirtilmiştir.⁴³²

Düzenlenen bütçeye göre yurdun kirası toplamda 1800 lira olarak hesaplanmış fakat talebelerden toplamda 1500 lira alınması öngörülmüştür. İki binada da 150 talebe

⁴²⁹ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.34.

⁴³⁰ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.34.

⁴³¹ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.35.

⁴³² BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.35.

kadrosu ile yurdun daha aşağı bir bütçe ile idaresinin mümkün olmayacağı Cumhuriyet Halk Patisi Genel Sekreterliği Yüksek Makamına bildirilmiştir.⁴³³

1952 yılındaki Resmî Gazetede; ‘‘Ankara’da üniversite gençlerine tebligat yapıldı’’ başlığı altında haber yazılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi gençliği tarafından iyi karşılanmayan bir karar alarak talebelere duyurmuştur. Bu haberde, alınan bu kararla bakanlık öğrencilerin talebe yurdu ücretlerine yüzde yirmi nispetinde zam yapıldığı belirtilmiştir. Böylece öğrencilerin yatma ve sabah kahvaltısı parası olarak ödedikleri ücret 20 liradan 25 liraya çıkarılmıştır. Bu durum yurt idareleri tarafından talebelere bildirilmiş ve aradaki farkı derhal ödemeyen öğrencilerin yataklarının kaldırılacağı haber verilmiştir.⁴³⁴

2.21. 1941 Yılı Mali Bütçesi

Talebe kadrosu 150 olan Kız Talebe Yurdunun, Haziran – Mayıs yani on iki ayda yurtta bulunduğu süre geçmiş aylara göre hesaplanarak talebe sayısı üzerinden ayda 25 lira alınacak yurt ücreti toplamı 31.375 lira olup şube binasına 1.500 lira kira verilmesi hesabıyla bu gelir ile masraf bütçesini düzenleyebilmek mümkün olamamış ve zaruri olarak Cumhuriyet Halk Partisinden yardım olarak gelir bütçesine 1.800 lira konulduğu belirtilmiştir.⁴³⁵

Talebelerden ayda alınan 25 liranın bir günlüğü 83,3 kuruş olduğu bunun 50 kuruşu yemek masrafları için ayrıldığı belirtilerek, yurdun diğer bütün masrafları için 33,3 kuruş kaldığı hesaplanarak bu masrafların da talebelerden alınan yurt ücretinin %61’inin yemek masraflarına, %39’unun diğer masraflara ait olduğu belirtilmiştir.⁴³⁶

Bu neticeye göre 31.375 lira, Talebe yurt ücretinin %61’i 19.138,75 lira olduğu, ayların 28, 30, 31 gün olmaları ile yemek masrafı ile bütçede 23,75 lira fazlasıyla toplamda 19.162,50 lira olarak gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Yemek masrafı 19.162,50 lirasının talebeden alınacak 31.375 lira iken azaltılarak 12.217,50 liranın yurdun diğer masraflarına karşılamadığı ve bu masrafların bütçede yazılı olduğu üzere 14.100 lira olduğu yönüyle aradaki fark, 1.882,50 liranın 1.800 lirası yardım olarak, 82,50 lirası da

⁴³³ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.35.

⁴³⁴ Akşam Gazetesi, ‘‘Talebe Yurtları Ücretlerine Zam’’, 4 Ekim 1952, s.2.

⁴³⁵ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.43.

⁴³⁶ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.43.

çeşitli gelirler olarak gelir bütçesine konmuş, masraf ve gelir bütçelerinin ancak bu şartla eşitlendiği belirtilmiştir.⁴³⁷

Cumhuriyet Halk Partisine; talebeden alınacak yurt ücreti olan 31.375 liranın, %39'unu idare masraflarının oluşturduğu ve bunun da 12.236,25 lira olmasına oranla bütçedeki masrafı karşılayamamak olduğu belirtilmiştir. Bütçedeki açığın 1.500 lira kira verilmesinden kaynaklanmakta olduğu söylenerek, Cumhuriyet Halk Partisinden yardım olarak gelir bütçesine konmak üzere 1.800 liranın alınması arz edilmiştir.⁴³⁸

13 Haziran 1941 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen belgede parti himayesi altında talebe yurtlarında barınan talebelerin 1941-1942 eğitim öğretim yılında yine parti himayesi altında eğitimine devam edebilmeleri için yurtlardaki yerlerinin muhafazası için masraflarının parti tarafından ödeneceği belirtilmiştir. Aylık 25 lira olan yurt ücretinin bir günlüğü 83,3 kuruş olarak hesaplandığı ve 1941 mali yılı bütçelerinde bir talebeye günde 50 kuruş yemek masrafı hesap edildiği için talebelerin masrafları karşılığı olarak 83,3 kuruştan yemek masrafı olan 50 kuruşun çıkarılarak sadece 33,3 kuruş hesabıyla aylık olarak hesaplanarak, talebelerin 1 Haziran 1941 tarihinden yeni eğitim öğretim döneminin başlayacağı tarihe kadar olan günlük ücretin Cumhuriyet Halk Partisi tarafından verileceği belirtilmiştir.⁴³⁹

Vilayet İdare Heyeti Baş Vekili, Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdunun hesap durumunu gösteren belgeyi 27.05.1941 günü Riyaset Yüksek Makamına ileterek; 31.362 lira 02 kuruş gelire karşı, 30.942 lira 25 kuruş masraf yapıldığını belirterek 419 lira 77 kuruş nakit mevcudun bulunduğu bildirmiştir.⁴⁴⁰

Ayrıca talebelerden avans olarak alınarak emanet hesabına konulan paranın 345 lira olduğu açıklanmıştır. Bundan önce yurdun 10 aylık açığının 2.061 lira 36 kuruş olduğu Nisan ve Mayıs aylarında 150 talebe olduğu ve yurt ücreti olarak yirmişer lira hesabıyla 6.000 lira tahsil edildiği takdirde iki ayda da 624 lira açık olacağı tespit edilmiş ve bu şartlar da Genel Sekreterliğe arz edilmiştir.⁴⁴¹

⁴³⁷ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.43.

⁴³⁸ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.44.

⁴³⁹ BCA, *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*, s.33.

⁴⁴⁰ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.52.

⁴⁴¹ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.52.

Sınavların erken başlaması ve bitmesi nedeniyle Nisan ve Mayıs aylarında tahmin edildiği gibi 150 talebe bulunmamış ve neticesinde 6.000 lira yerine 2.146 lira 86 kuruş eksik olarak 3.853 lira 14 kuruş tahsilat yapılmış ve 4 günde de talebeden borç olarak 200 lira alınacağı hesap edilmiş ve bu yüzden yapılacak olan masraftan dolayı açık 624 liradan 912 lira 20 kuruşa yükseldiği belirtilmiştir. 912 lira 20 kuruş yurda yardım yapıldığı takdirde açığsız olarak 1940 mali yılı hesaplarının tasfiye edilebileceğini söylemiştir.⁴⁴²

2.22. Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdu'nun 27.05.1941 Yılına Ait Kesin Hesap Cetveli

2.22.1.Gelir Kısmı

Talebeden alınan yurt ücretinin toplamda 23.049,75 lira olduğu belirtilmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisinden alınan yardımın 8.061,56 lira olduğu belirtilmiştir.

Çeşitli yerlerden gelirlerin 90,72 lira olduğu belirtilmiştir.

1939 yılında devredilen paranın 159,99 lira olduğu belirtilmiştir.

Toplam gelirin ise 31.362,02 lira olduğu belirtilmiştir⁴⁴³

2.22.2.Masraf Kısmı

Memur aylıklarının 3.288,87 lira olduğu belirtilmiştir.

Hizmetli aylıklarının 2.363,33 lira olduğu belirtilmiştir.

Toplamda ise 5.652,20 lira olduğu belirtilmiştir.

Elektrik masrafının 578,91 lira olduğu belirtilmiştir.

Yakacak ve havagazı masrafının 1.887,00 lira olduğu belirtilmiştir.

Tesis ve demirbaş masrafının 5.183,50 lira olduğu belirtilmiştir.

Küçük gelirler için ayrılan masrafın 1.547,88 lira olduğu belirtilmiştir.

Kira; 958,00 lira olduğu belirtilmiştir.

TOPLAMDA: 10.155,29 lira olduğu belirtilmiştir.

Yemek masraflarının 15.134,76 lira olduğu belirtilmiştir.

⁴⁴² BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.52.

⁴⁴³ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.54.

GENEL TOPLAM: 30.942,25⁴⁴⁴ lira olduğu belirtilmiştir.

2.22.3.Genel Toplam

Gelir toplamının 31.362,02 lira olduğu belirtilmiştir.

Masraf toplamının 30.942,25 lira olduğu belirtilmiştir.

Bütçeden kalan paranın 419,77 lira olduğu belirtilmiştir.

2.22.4.Emanet Gelir Toplamı

Emanet gelirinin 2.855,80 lira olduğu belirtilmiştir.

Emanetten Reddiyat; 2.510,80 lira olduğu belirtilmiştir.

Bütçeden kalan paranın 345 lira olduğu belirtilmiştir.

Talebeye ait olan emanet paranın 354⁴⁴⁵ lira olduğu belirtilmiştir.

2.22.5.Nakit Mevcudunun Beyanı

Bankada; 617,73 lira olduğu belirtilmiştir.

Avansta; 36,67 lira olduğu belirtilmiştir.

Kasada; 110,37 lira olduğu belirtilmiştir.

Nakit Toplamı: 764,77⁴⁴⁶ lira olduğu belirtilmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi İdare Heyeti Reisliğine gönderilen yazıda Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Talebe Yurdunun mevcut üyesine 50 talebe daha ilave edilmesi ile birlikte yatak mevcudu 350 olması neticesinde demirbaş eşyasının masraflarını karşılamak üzere Merkez Müdürü ile İdare Heyeti tarafından temin edilen 2.355 liranın Yurdun 1941 mali yılı bütçesinin gelir kısmının yani Cumhuriyet Halk Partisinden gelen yardım ile demirbaş eşya maddesine eklenmesi uygun görölmüştür.⁴⁴⁷

⁴⁴⁴ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s. 54.

⁴⁴⁵ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s. 54.

⁴⁴⁶ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s. 54.

⁴⁴⁷ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s. 67.

2.23.Kız Talebe Yurdunun 1942 Yılına Ait Gelir Durumu

Tablo 2.5:1942 Yılına Ait Kız Talebe Yurdunun Gelir Kısmı⁴⁴⁸

GELİR KISMI	LİRA
Talebeden Alınan Yurt Ücreti	31.375
Cumhuriyet Halk Partisinden Gelen Yardım	1.800
Çeşitli Gelirler	82.50
TOPLAM	33.257.50

Tablo 2.6: Memur ve Hizmetlilere Ödenen Maaşlar⁴⁴⁹

AYLIKLAR	LİRA
Memur Aylıkları	4.200
Hizmetli Aylıkları	3.720
TOPLAM	7.920

Tablo 2.7: Yurtta Yapılan Yemek Masrafları⁴⁵⁰

İAŞE MASRAFLARI	LİRA
Yiyecek-İçecek	19.157.50
GENEL TOPLAM	33.257.50

⁴⁴⁸ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s. 46.

⁴⁴⁹ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s. 46.

⁴⁵⁰ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s. 46.

Tablo 2.8: Yurttaki Masraf Tutarları⁴⁵¹

MASRAFLAR	LİRA
Elektrik	740
Yakacak	1.950
Zimmetli Eşya	100
Tamirat	120
Doktor Vizitesi, İlaç	500
Çeşitli Masraflar	1.270
Kira	1.500
TOPLAM	6.180

Tablo 2.9: Yurtta Kullanılacak Yakacakların Tüketim Bedeli⁴⁵²

YURTTA KULLANILAN YAKACAKLARIN TÜKETİM BEDELLERİ	
Kok Kömürü	750
Odun	400
Havagazı	750
Kömür	50
TOPLAM	1.950

⁴⁵¹ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s. 46.

⁴⁵² BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s. 49.

Tablo 2.10: Yurtta Yapılan Çeşitli Masraflar⁴⁵³

ÇEŞİTLİ MASRAFLAR	LİRA
Sabun	200
Talebenin Hamam Ücreti	500
Yurt Çamaşırlarının Yıkama Ücreti	270
Telefon Ücreti	100
Kırtasiye	60
Çeşitli Masraflar	140
TOPLAM	1.270

2.24. Kız Talebe Yurdunun Kadro Cetveli

2.24.1.Memur Aylıkları

Kız Talebe Yurdunun kadro cetvelindeki memur aylıklarına bakıldığı zaman; talebe yurdunda, 1 adet yurt Müdürünün, 2 adet yurt Müdür Muavininin, 1 adet Kâtip ve Hesap Memurunun, 1 adet Ambar ve Depo Memurunun bulunduğu belirtilmiştir. Yurt Müdürünün aylığı 150 lira, Yurt Müdür Muavininin aylığı 100 lira, Kâtip ve Hesap Memurunun aylığı 50 lira, Ambar ve Depo Memurunun aylığı ise 50 lira olduğu belirtilmiştir.⁴⁵⁴

Yurt Müdürünün senelik maaşı 1.800 lira, Yurt Müdür Muavinin senelik maaşı 1.200 lira (2 tane Yurt Müdür Muavini olduğu için), Kâtip ve Hesap Memurunun senelik maaşı 600 lira, Ambar ve Depo Memurunun senelik maaşı ise 600 lira olduğu belirtilmiştir.⁴⁵⁵

⁴⁵³ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s. 50.

⁴⁵⁴ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.47.

⁴⁵⁵ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s.47.

2.24.2.Hizmetli Aylıkları

Kız Talebe Yurdunun kadro Cetvelindeki hizmetli aylıklarına bakıldığı zaman; 1 adet Aşçı ve aşçı yardımcısının, 2 adet erkek kapıcının, 13 adet kadın temizlikçinin bulunduğu belirtilmiştir. Aşçı ve yardımcısının aylığının 75 lira, kapıcının aylığının 40 lira, temizlikçinin aylığının ise 195 lira olduğu belirtilmiştir.⁴⁵⁶

Aşçı ve yardımcısının senelik maaşının 900 lira, kapıcının senelik maaşının 480 lira (2 tane Kapıcı olduğu için), temizlikçilerin maaşlarının 2.340 lira olduğu belirtilmiştir (13 tane Temizlikçi olduğu için). Temizlikçilerin maaşları görecekları hizmete göre yurt Müdürü tarafından belirlendiği belirtilmiştir.⁴⁵⁷

⁴⁵⁶ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s. 47.

⁴⁵⁷ BCA, *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri*, s. 47.

SONUÇ

Türklerin en eski yazılı ürünü olan ve Türkler hakkında bilgi veren Orhun Yazıtlarında hatunun adı kağanın adı ile birlikte zikredilerek kadının toplum ve devlet yönetimi içerisindeki konumuna dikkat çekilerek kız çocuğu ve kadına verilen değer gözler önüne serilmiştir. Osmanlı Devleti'nde özellikle Tanzimat Döneminde kadınların her anlamda toplumun içerisinde olması gerektiği düşüncesinin temelleri atılarak eğitim alanında yenilikler yapılmıştır. Kadınlara ait eğitim kurumları açılarak kadınların eğitilmesinin desteklendiği görülmüştür.

Cumhuriyet döneminde yeni nesli yetiştirmesi görevini üstlenmesi ile kadınların kalkındırılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu dönemde eğitim, ideolojik altyapının belirlenmesinde, kalkınmasında ve kadınlar meselesinde vazgeçilmez bir enstrüman olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında modern, ileri ve milliyetçi bir yaklaşımla kadınların eğitime yönelik adımlar atılmıştır. Eğitim alanında köklü değişimlerin görüldüğü bu dönem 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilanından sonra etkilerini daha da artırarak devam ettirmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk; Türk toplumunun yeniden şekillendirilmesinde Türk kadınının rolünü çok iyi kavrayarak onların eğitime ayrı bir önem vermiş ve bu konuda dünyanın pek çok ülkesine de örnek olmuştur. Bu dönemde ilköğretim yaygınlaştırılarak okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Sonrasında ise 1 Kasım 1928 tarihinde Harf İnkılabının Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmesiyle halka okuma yazma öğretmek amacıyla Millet Mektepleri açılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk millet mekteplerinin başöğretmeni olmuş ve binlerce insana okuma yazma öğretmekle okur yazar haline getirmiştir. Millet Mektepleri sayesinde eğitim ve öğretim ülkenin en ücra köşelerine kadar götürülmüş ve böylece halka eğitim alanında fırsat eşitliği sağlanmıştır. Millet Mektepleriyle halka aile ve iş hayatının yanında toplum içi ilişkilerinde kullanabilecekleri teorik ve pratik bilgiler de verilmiştir. Bu dönemde öğretmen yetiştirme problemine köklü çözümler getirilecek çalışmalara gidilmiştir. Köy Enstitüleri açılarak kırsal yerlerde ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmayı sağlayarak bu alanda ihtiyaç duyulan elemanları yetiştirmek için kurulmuşlardır. Bu eğitim kurumlarında köydeki çocuklar yetiştirildikten sonra köylerine tarımda, sanatta ve sağlık alanlarında öğretmen olarak köylünün kalkınmasına katkıda bulunmuşlardır. 1932 yılında kurulan

Halkevleri hem halk terbiyesi sağlama hem de halk ile devlet arasında köprü görevi üstlenmiştir. Halkevlerinin açılmasıyla birlikte inkılapların halka aktarılmasına ve devletle halk arasında bir diyalogun geliştirilmesine çalışılmıştır. Halkevleri eğitim ve kültür alanında geniş kapsamlı faaliyetler yürüterek halkın bilgi düzeyini artırmış ve ülkenin modernleşme sürecine katkı sağlamıştır.

1923 – 1950 yılları arasında ülke yönetimini elinden bırakmayan Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasi partisi olarak yerini korumuş ve tarih boyunca da birçok ilke imza atmıştır. Kadınların ilk kez bu parti sayesinde siyasi hayata katılımı gerçekleşmiştir. Kadınlar önce parti içerisinde alt kademelerinde görev almış daha sonra ise milletvekili olarak Cumhuriyet Halk Partisi çatısı altında görev almışlardır. Cumhuriyet Halk Partisi, eğitim çağındaki öğrencileri araştırarak onların ihtiyaçlarını gidermeye yönelik politikalar izlemiştir. İzlenen bu politikalar neticesinde toplantı yapılmış ve yapılan toplantıda; İstanbul Üniversitesi ve yüksek okulların iyi durumda mezun olan talebelerle çevrelenmesi, bu talebelerin sağlığa uygun bir şekilde barınmaları, yeme, içme ve birlikte yaşama imkanlarının sağlanması için modern yurtların kurulması üzerinde durulmuş ve alınan kararların da Cumhuriyet Halk Partisinin üstlenmesinin yararlı olabileceği neticesine varılmıştır. Alınan kararlar da Cumhuriyet Halk Partisi tarafından onaylandıktan sonra ilk adım atılmıştır. Başta öğrencilerin barınma sorununa el atan Cumhuriyet Halk Partisi, eğitim kurumlarının yanına yurt inşa etmiştir. Bu yurtlarda barınacak öğrenciler özenle araştırılarak yurtlara kaydedilmiştir. İnşa edilen yurtlarda barınan öğrenciler partinin belirlemiş olduğu aylık ücret dahilinde barınabilme imkânı sağlanmıştır. Bu yurtlarda bulunan yatakhaneler fakültelere göre ayrılmıştır. Çünkü aynı fakültede okuyan talebelerin gidiş ve geliş saatleri birbirine uyduğu için diğer fakülte talebelerinin rahatsız olmalarının önüne geçilmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kurulan yurtlardaki en büyük eksiklik yurttaki barınan talebelerin yurt içerisinde faydalanabilecekleri bir kütüphanenin olmamasıdır. Talebeler tarafından yurt içerisinde kütüphanenin oluşturulmasının talep edilmesi üzerine Cumhuriyet Halk Partisi tarafından ödenek ayrılarak kütüphanenin oluşturulması sağlanmıştır.

Yurttaki kalan talebelere birtakım kurallar konulmuştur. Bu talebeler yurdun düzenine uymaya, yurttaki müdürlerinin sözünü dinleyip onlara saygı göstermeye,

yurttaki ve fakülteadaki arkadaşlarına saygı göstermekte zorunlu tutulmuşlardır. Talebeler kendilerine ayrılan yeri ve teslim edilen eşyaları temiz tutmaya ve iyi muhafaza etmeye dikkat etmekte mecburdurlar. Talebelerin gerek üzerinde gerekse eşyaları arasında her türlü silah bulundurmaları yasaktır. Buradan anlaşılmaktadır ki Cumhuriyet Halk Partisi talebelere güvenli bir yer oluşturmaya çalışmıştır. Yurtta barınan talebelerden bekar olma şartı aranırken yurttan kaldığı süre ve öğrenim hayatı boyunca evlenmesi yasaklanmıştır. Talebelerin izinsiz olarak bir gece bile dışarda kalmalarına izin verilmemiştir. Çünkü izinsiz dışarda kalma durumu firar sayılacağı için dışarıda mazereti çıkan talebenin müdürlüğe malumat vererek izin alması mecburi tutulmuştur. Bu yurtlarda barınan talebelerin derslerine katılıp katılmadıkları, müdürlük tarafından sıkı bir şekilde takip edilmektedir. Mazeretsiz olarak derslerine devamsızlık eden talebeler önce cezalandırılmışlar devamsızlıklarına devam eden talebeler ise yurttan atılmışlardır. Yurtlarda belirlenen kurallara aykırı hareket ve tavır sergileyen talebelere birtakım cezalar verilmiştir. Bu cezalardan ihtar cezası, yurttan barınan talebenin yaptığı bir kusura karşılık müdür tarafından uyarı mahiyetinde verilmiş olan cezadır. Tescil cezası, talebenin işlediği suç siciline geçirilmesi cezası, tevbih cezası ise talebelerin sergilemiş oldukları hal ve tavırlar neticesinde talebenin sorguya çekildiği cezadır. Muvakkat ihraç talebenin işlediği suç sonucunda yurttan 15 gün süreyle uzaklaştırma cezasıdır. Daimî ihraç cezası ise bir sene içerisinde iki defa işlediği suç neticesinde 15 gün süreyle yurttan uzaklaştırma cezası alan talebeler yurttan daimî olarak ihraç edilmişlerdir.

Cumhuriyet Halk Partisi tarafından fakülte, yüksek okul, lise, ortaokul ve ilkokul talebeleri arasında hiç kimsenin idaresi altında olmayan ve zorunlu eğitim masraflarını ödemekte güçlük çeken talebelere burs verilmiştir. Verilen bu bursların sadece eğitim öğretim yılı içerisinde verileceği belirtilerek burs alan talebelerin derslerini iyi derecede geçmesi şart tutulmuştur. Burs aldığı dönemde herhangi birinin koruması altına alınan, bir sınavdan kalan, derslerine ve seminerlerine devam etmeyen ya da işlediği suç neticesinde ceza alan talebelerin bursları kesilmiştir.

KAYNAKÇA

Ahmad, Feroz. *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. 12. Baskı, Kaynak Yayınları, Mart 2014.

Akşam Gazetesi, Talebe Yurtları, 7 Ekim 1945, s.3.

Akşam Gazetesi, Talebe Yurtları; İlk İş Olarak 100 Talebe Parti Yurtlarında Yemek Yiyecek, 22 Ocak 1946, s.3.

Akşam Gazetesi, Üniversite Talebe Yurdu; Parti Genel Sekreteri Fikri Tüzer'in Beyanatı, 21 Mart 1942, s.5.

Akşam Gazetesi, Darülfünun Talebe Yurdu, 3 Ocak 1931, s.1.

Akşam Gazetesi, Darülfünun Talebe Yurdu Gelecek Sene Açılıyor, 30 Aralık 1931, s.3.

Akşam Gazetesi, Toros Kız Talebe Yurdu, 7 Ekim 1938, s.8.

Akşam Gazetesi, Atabinen Talebe Yurdu Açıldı, 23 Ekim 1949, s. 1-3.

Akşam Gazetesi, Darüşşafakalılar İçin Reşit Saffet Atabinen'in Kurduğu Talebe Yurdu, 22 Ekim 1949, s.4.

Akşam Gazetesi, Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Üniversite Talebe Birliği, 17 Şubat 1948, s.5.

Akşam Gazetesi, Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Milli Türk Talebe Birliği, 17 Şubat 1948, s.5.

Akşam Gazetesi, Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Teknik Üniversite Talebe Birliği, 17 Şubat 1948, s.5.

Akşam Gazetesi, Yüksek Tahsil Talebe Cemiyetleri; Yüksek Tahsil Gençlik Derneği, 17 Şubat 1948, s.5.

Akşam Gazetesi, Talebe Yurtları Hakkında Talimatname Hazırlanacak, 22 Eylül 1945, s.3.

Akşam gazetesi, Üniversiteli Gençlerle Hasbihal, 26 Ekim 1950, s.2.

Akşit, Elif Ekin. *Kızların Sessizliği, Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*. 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Akyıldız, Ali. "Tanzimat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:40: s.1-10. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2011.

Akyüz, Yahya. “Osmanlı Döneminden Cumhuriyet’e Geçilirken Eğitim Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler”. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*. Cilt:1, Sayı:2, (2011): s.9-22.

Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi: Başlangıcından 1999’a*. İstanbul: Alfa Yayınları, 1999.

Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö 1000 – M.S 2009)*. Ankara: Pegem Yayınları, 2009.

Albayrak, Mustafa. “Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. Cilt:10, Sayı:29, (Ankara, Temmuz 1994): s. 471-483.

Alkan, Türker. *Kadın Erkek Eşitsizliği Sorunu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Basım ve Yayın Yüksekokulu Yayınları, 1981.

Altındal, Aytunç. *Türkiye’de Kadın*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1991.

Amin, Samir. *Demokrasi ve Din*. Çev. Fikret Başkaya, Uğur Günsür, Güven Öztürk, Ankara: Özgür Yayıncılık, 2006.

Anadolu Gazetesi, Türk Maarif Cemiyetinin Talebe Yurdu, 20 Kasım 1937, s.7.

Apaydın, Talip. *Karanlığın Kuvveti (Köy Enstitüsü Yılları)*. İstanbul: Ararat Yayınları, 1967.

Arar, İsmail. *Hükümet Programları 1920 – 1965*. İstanbul: Burçak Yayınları, 1968.

Arıç, Ayten Sezer. “Ankara’da Moda’nın Öncüsü Bir Okul: İsmet Paşa Kız Enstitüsü”. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*. Sayı:14, s.4-20.

Arıkan, Türkan. *Atatürk’ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 1984.

Arslan, Ali, Özlem Akpınar. “İnas Darülfünunu (1914-1921)”. *Osmanlı Bilim Araştırmaları Dergisi*. Cilt:6, Sayı:2, (Haziran 2005): s.225-234.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*. Cilt:1, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*. Cilt:2, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. Cilt:3, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006.

Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi Açılış Konuşmaları, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 1987.

Aydemir, Şevket Süreyya. *İkinci Adam*. Cilt:2, 12. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2013.

Avar, Sıdıka. *Dağ Çiçeklerim*. Ankara: Öğretmen Yayınları, 1986.

Baltacı, Cahid. “Osmanlı Eğitim Sistemi”. *Yeni Türkiye Dergisi*, Cilt:2, Sayı:7, (1996): s.467-470.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. *CHP Genel Sekreterliğinin Talebe Yurtları ve Bursları ile İlgili Talimatları, CHP İstanbul Talebe Yurdu'nun İnşası ile İlgili Masraf Defteri*. 25..05.1945. Fon:490 1 0 0, Kutu:1184, Dosya Gömlek:153, Sıra:1, s.1-263.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. *Cumhuriyet Halk Partisi Yurtlarında Kalan ve Burs Alan Üniversite Talebeleri*. 27.05.1947, Fon: 490 1 0 0, Kutu: 728, Dosya Gömlek: 495, Sıra: 1, s.1-87.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. *Parti Tarafından Malatya'da Okutulan Talebeler İçin Bir Pansiyon Açıldığı, Beyazıt Malatya Talebe Yurdunun Partiden Yardım Talebi*. 08.01.1946, Fon: 490 1 0 0, Kutu:1189, Dosya Gömlek: 167, Sıra:1, s.1-30.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. *Parti Tarafından İzmir Sanat Okulunda Okutulan Talebelerin Yurt Ücretleri ve Diğer İhtiyaçlarıyla İlgili Yazışmalar*. 17.06.1943, Fon: 490 1 0 0, Kutu:1188, Dosya Gömlek:164, Sıra:1, s.1-224.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. *Parti Himayesi ile Yurtlarda Barındırılan İstanbul Üniversitesi Talebelerinin Durumları*. 09.12.1940, Fon:490 1 0 0, Kutu:1180, Dosya Gömlek:140, Sıra:1, s.1-245.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. *Üniversite Talebelerinden Parti İdeallerini Yayılabilecek Kabiliyette Olanların Belirlenmesi, 1931 tarihli Uluslararası Talebe Adreslerinin Bulunduğu Defter*. 03.01.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:1190, Dosya Gömlek:172, Sıra:2, s.1-12.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. *Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Talebe Yurtlarının Sıhhi İstatistik Cetvelleri, İstanbul CHP Talebe Yurtları Umumi Talimatı ve*

Revirlerde Bulundurulacak Sıhhi Malzemeler ve İlaç Listeleri. 22.12.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1183, Dosya Gömlek:149, Sıra:1, s.1-97.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. *İstanbul Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının Bütçeleri.* 16.07.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1185, Dosya Gömlek:156, Sıra:1, s. 1-127.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, *Milli Eğitim Hareketleri (1927-1966)*, Ankara: İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1967.

Başgöz, İlhan. *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk.* 1. Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995.

Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Maarif Millet Mektepleri Faaliyeti İstatistiği 1928-1934*, İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1934, s.71.

Bozkurt, Birgül. “Türkiye’de Milli Şef Dönemi CHP Politikalarının Eğitim Sistemine Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Pamukkale Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Belgi Dergisi.* Sayı:2, (2011): s. 183-204.

Bozkurt, Mahmut Esat. *Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurttan Hatıralar; Yakınlarından Hatıralar.* İstanbul: Sel Yayınları,1955.

Buyse, Ömer. *Teknik Öğretim Hakkında Rapor.* İstanbul: Maarif Matbaası, 1939, s.67-125.

Celasun, Zehra. *Tarih Boyunca Kadın.* İstanbul: Ülkü Kitap Yurdu, 1946.

Cevizliler, Nilüfer, Erkan Cevizliler. “Amerika Büyükelçisi Charles H. Sherril’in Raporuyla İsmet Paşa Kız Enstitüsü”. *Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi.* Sayı:9, (Ankara: 2004): s.181-186.

Ceylan Tuncay. “Atatürk’ün Eğitim Anlayışı Doğrultusunda Cumhuriyet Gençliği Nasıl Yetiştirilmelidir?”. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi.* Sayı:9, (2004): s.3-13.

Cicioğlu, Hasan. *Türkiye Cumhuriyeti’nde İlk ve Ortaöğretim.* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1985.

Cihan, Ali Rıza, Abdullah Tekin. *Çağdaş Devlet Adamı İsmet İnönü.* 1. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1989.

Coşkun, Nusret Safa. “Talebe Yurtlarından Röportajlar: Cumhuriyet Halk Partisi Kız Talebe Yurdu”, Son Posta Gazetesi, 24 Ocak 1946, s. 4 - 7.

Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Cilt:1, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1946), s.92-93.

Cumhuriyet Gazetesi, Millet Mektepleri Bugün Açılacak, 1 Ocak 1920, s.1.

Cumhuriyet Gazetesi, Millet Mektepleri Dün Açıldı, 2 Ocak 1929, s.1.

Cumhuriyet Gazetesi, Millet Mektepleri Taşıyor, 4 Ocak 1929, s.1.

Cumhuriyet Gazetesi, Millet Mekteplerine Millet Hücum Ediyor, 5 Ocak 1929, s.1.

Cumhuriyet Gazetesi, Kadırgadaki Talebe Yurdu Niçin Kapandı, 19 Temmuz 1934, s.5.

Cumhuriyet Gazetesi, Türk Eğitim Derneği, İstanbul Talebe Yurtları Müdürlüğünden Talebe Kayıt ve Kabul Ediyor, 29 Haziran 1947. s.5.

Cumhuriyet Gazetesi, Başbakan’ın Gençliğe Dünkü Hitabesi, 29 Mart 1947, s.1 - 2.

Çaycı, Abdurrahman. “Atatürk’ün Uygarlık Anlayışı”. *Belleten Dergisi*. Cilt: 52, Sayı:204, (1988): s.1105-1117.

Çaycı, Abdurrahman, Hüseyin Sipahioğlu. *Atatürk ve Türkiye’nin Çağdaşlaşması Problemi, Atatürk Döneminin Sosyo – Ekonomik Sorunları Seminerinde Sunulan Tebliğler*. Ankara: Erciyes Üniversitesi Atatürk Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1982.

Çavdar, Tefik. “Halkevleri”. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt:4, s.878. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

Çeçen, Anıl. *Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri*. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1990.

Derviş, Suat. “Toros ve İzmir Talebe Yurtlarında Gördüklerim; Okuyan Genç Kızlarımızla Baş Başa”, Tan Gazetesi, 17 Kasım 1937, s.7.

Dikici, Ali. “Milli Şef İsmet İnönü Dönemi Laiklik Uygulamaları”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. Cilt:11, Sayı:42, (2008): s.161-192.

Doğramacı, Emel. “Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını”. *Erdem Dergisi*. Cilt:1, Sayı:1, (1985): s. 111-124.

Dönmez, Cengiz. “Atatürk’ün Eğitim ile İlgili Görüş ve Uygulamalarına Toplu Bakış”. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt:7, Sayı:1, (2006): s. 91-109.

Dönmez, Cengiz. “Atatürk ve Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretim”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı:14, (2005): s.255-268.

Dursun, Davut. *Türkiye’nin Dönüşüm Süreci, Dinamikleri ve Genel Özellikleri Dönüşüm Sürecindeki Türkiye, Aktörler, Alanlar, Sorunlar*. ed. Davut Dursun, Burhanettin Duran, Hamza Al, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2007.

Erdem, Ali Rıza. “Atatürk’ün Kadına ve Kadın Eğitimine Verdiği Önem”. *Belgi Dergisi*. Cilt:1, Sayı:9, (Kış 2015): s.1266-1277.

Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi, Meşrutiyet Devri Mektepleri*. Cilt:4, İstanbul: Osmanbey Matbaası, 1942.

Ergün, Mustafa. *Atatürk Devri Türk Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Yayıncılık, 1982.

Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*. 4. Baskı, Ankara: Yelken Tepe Yayınları, 1982.

Eser, Gülşah, Abdullah Orak. “Cumhuriyet Dönemi Kadın Eğitiminde Bir Atılım: Urfa Kız Enstitüsü”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt:8, Sayı:41, (Aralık 2015): s.424.

Enstitü Yıllığı, *İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsü 1934-1935 Yılı Mezunları Armağanı*, İzmir: Nefaset Basımevi, 1936, s. 56.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri. “Talebe Yurtları Meselesi”, Cumhuriyet Gazetesi, 6 Ocak 1946, s.2.

Gedikoğlu, Şevket. *Evreleri, Getirdikleri ve Yankalarıyla Köy Enstitüleri*. Ankara: İş Matbaacılık, 1971.

Gök, Fatma. *Kız Enstitüleri: Ev Kadını Yetiştiren Asrî Bir Müessesese 75 Yılda Eğitim*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999.

Gökalp, Ziya. *Ocaklar Ne Yapmıştır Vazifesi ve Gayesi Nedir? Atatürk Devri Fikir Hayatı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1981.

Güngör, Erol. *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1980.

Gülersoy, Çelik Uğur. “Turizm Olgusunun Gelişimi”. *Cumhuriyet Dönemi Ansiklopedisi*, C:9, s.69-70. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

Haber – Akşam Postası, Kız Talebe Yurdu Açıldı, 23 Nisan 1940, s.2.

Hakimiyeti Milliye Gazetesi, Şehrimizdeki Millet Mekteplerinde Faaliyet, 15 Ocak 1929, s.1.

Hakimiyeti Milliye Gazetesi, Recep Bey’in Nutku, 20 Şubat 1932, s.1.

Hekimoğlu, Nuriye. “Kız Enstitüsü Niçin Açıldı?”. *Altan- Elazığ Halkevi Dergisi*. Sayı: 33-34-35, (Ocak 1937): s.31-38.

Hitabeler ve Konferanslar, Cumhuriyet’in 18. Yıldönümünde Türkiye Cumhuriyeti, Ankara: Çankaya Matbaası, 1941.

Hristidis Kılıç Şengül – Ergüz Ersel. *İsmail Hakkı Birler’in Anılarında CHP’li Yıllar 1946-1992*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

İğdemir, Uluğ. *Halkevleri ve Halkodaları*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1945.

İlgürel, Müçteba. *Millet Mektepleri: Doğumunun 100. Yılında Atatürk*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası Yayınları, 1981.

İnalcık, Halil. “Atatürk ve Türkiye’nin Modernleşmesi”. ed. Zuhul Süzgün Gezgini, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1972.

İnan, Afet. *Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1982.

İnan, Mehmet Rauf. “Atatürk’ün devraldığı Eğitim - Öğretim Durumu ve Kurumları (Eğitim Düzeni)”. *Atatürk Konferansları 5 1971-1972*. (1975): s.156-158.

İnönü, İsmet. *İsmet İnönü’nün Maarife Ait Direktifleri*. İstanbul: Maarif Matbaası, 1939.

İnönü, İsmet. *Milli Şef İnönü’nün Hitabe, Beyanat ve Mesajları*. ed. Kadri Kemal Kop, Ankara: Recep Ulusoglu Basımevi, 1941.

İnönü, İsmet. *İlköğretim Davamız*. Cilt:6, Sayı:71, Ankara: Ülkü Yayınları, 1944.

- İnönü, İsmet. *İlköğretim Yeni Yılı*. Cilt:8, Sayı:87, Ankara: Ülkü Yayınları, 1945.
- İstanbul Külliyyatı Cumhuriyet Dönemi İstanbul İstatistikleri: Nüfus ve Demografi 1 (1927-1990), İstanbul: İstanbul Araştırmaları Merkezi, 1997, s.193.
- Kansu, Ceyhun Atıf. “Ankara Halkevi”. *Halkevleri Dergisi*. Cilt: 25, Sayı:112, (Şubat 1932): s. 5-12.
- Kansu, Nafi Atıf. *Türkiye Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme*. Cilt:1, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitap Hanesi Yayınları, 1930.
- Kapluhan, Erol. “1921 Maarif Kongresi’nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt:4, Sayı:8, (Nisan-Ekim 2014): s. 123-134.
- Karpat, Kemal Haşim. *Osmanlı’dan Günümüze Asker ve Siyaset*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- Kaya, Yahya Kemal. *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*. 3. Baskı, Ankara: Nüve Matbaası, 1981.
- Katoğlu, Murat. *Cumhuriyet Türkiye’sinde Eğitim, Kültür ve Sanat, Çağdaş Türkiye 1908 – 1980*. 7. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi, 2000.
- Kılavuz, Nuran, Halil İbrahim Tanık. “Millî Mücadele Döneminde Maarif Kongresi ve I. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Eğitim Öğretim Hakkındaki Görüşleri”. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt:4, Sayı:2, (2011): s.353-378.
- Kılınç, Mustafa. *Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitim Tarihi (1886-1986)*. Ankara: Pegem Yayınları, 2016.
- Kısakürek, Mehmet Ali. *Üniversitelerimizde Yenileşme: Programlar ve Öğretim Açısından*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1976.
- Kili, Suna, Şeref Gözübüyük. *Türk Anayasa Metinleri, 1939-1980*. 2. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1985.
- Koçak, Cemil. *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Koçer, Hasan Ali. “Türk Üniversitelerinde Örgütsel Gelişme”. *Üniversite Yönetiminin Uluslararası Sorunları Sempozyumu*, s.18-20. Ankara: Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 19-21 Mart 1979.

Koray, Bakiye. “Kız Teknik Öğretimde Başlangıç ve Gelişme”. *Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi*. Cilt:9, Sayı:104, s.126-143.

Kurnaz, Şefika. “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kadınların Eğitimi”. *MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü Milli Eğitim Dergisi*. Sayı:143, (Ankara:1999): s.99-111.

Küçükcan, Talip, Bekir Gür. *Türkiye’de Yükseköğretim: Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Ankara: Seta Yayınları, 2009.

Küçükuşurlu, Murat, Mehmet Okur. *Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri*. Trabzon: Derya Kitabevi, 2007.

Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, *Geçmişten Günümüze Sayılarla Eğitim (1923-2023)*, Ankara: 2024.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Kalkınma Planlarında Mesleki Teknik Eğitim*, 16. Millî Eğitim Şûrası Dokümanı, s.86-87.

Milliyet Gazetesi, Kadınların Hücumu, 4 Ocak 1929, s.1.

Mümtaz, Turhan. *Garplılaşmanın Neresindeyiz?.* 4. Baskı, İstanbul: Yağmur Yayınevi, 1967.

Okur, Mehmet. “Millî Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Milli ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çabaları”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt:5, Sayı:1, (2005): s.199-217.

Öymen, Hıfzırrahman Raşit. “Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk’ün Etkisi”. *Belleten Dergisi*. Cilt:2, Sayı:204, (1988): s.1013-1088.

Özakman, Turgut. *Şu Çılgın Türkler*, 30. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2005.

Özalp, Reşat. “Türkiye’de Yüz Yıllık Meslekî ve Teknik Öğretim”. *Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi*. Cilt:9, Sayı:104, s. 38-56.

Özel, Işık. “1930’ların İstanbul Basınında Kadın”. *Toplumsal Tarih Dergisi*. Cilt:6, Sayı:31, (Temmuz 1996): s.30-38.

Özkiraz, Ahmet, Nazan Arslanel. “İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak”. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*. Cilt:3, Sayı:1, (2011): s.1-10.

Pamuk, Şevket. *Cumhuriyetin İlk Sayımı, 1927 Nüfus Tahriri, Hazırlıklar, Sayım Günü, Sonuçlar ve Yorumlar*. 1. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ağustos 2023.

Sakaoğlu, Necdet. *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.

Sakaoğlu, Necdet. *Osmanlıdan Günümüze Eğitim*. 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.

Sarpkaya, Ruhi. “Atatürk’ün Eğitim Politikasının Kaynakları ve Temel İlkeleri”. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. Cilt:27, Sayı:126, (2002): s.3-9.

Sinanoğlu Suat. *Türk Hümanizmi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

Son Posta Gazetesi, Leyli Tıp Talebe Yurdu, 13 Ağustos 1933, s.8.

Son Posta Gazetesi, Leyli Tıp Talebe Yurduna Kabul Şartları, 31 Temmuz 1944, s.7.

Son Posta Gazetesi, Açıkta Kalan Talebeler; Kadırğa’daki Talebe Yurdu Kapanınca Talebeler Sokak Ortasında Kaldı, 18 Temmuz 1934, s.2.

Son Posta Gazetesi, Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri, 11 Eylül 1933, s.12.

Son Posta Gazetesi, Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri; Ankara Mektebi, 11 Eylül 1933, s.12.

Son Posta Gazetesi, Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri; Eskişehir Yatı İlk Mektebi, 11 Eylül 1933, s.12.

Son Posta Gazetesi, Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri; İstanbul Talebe Yurdu, 11 Eylül 1933, s.12.

Son Posta Gazetesi, Edirne Talebe Yurdu, 9 Ekim 1939, s.10.

Son Posta Gazetesi, Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri; İzmir, Çorum, Adana, Konya Talebe Yurtları, 11 Eylül 1933, s.12.

Son Posta Gazetesi, Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri, 11 Eylül 1933, s.12.

Şahin, Cemile, Mustafa Şahin. “Düşünceden Eyleme: Türk Devriminin Düşünce Boyutunun Uygulamaya Yansıması”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 13, Sayı: 27, (2013): s.137-166.

Şahin, Mustafa. “Bir halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. Cilt:1, Sayı:2, (Haziran 1992): s.213-234.

Şaşmaz, Naciye. “Elif Ekin Akşit, Kızların Sessizliği Kız Enstitüleri’nin Uzun Tarihi, Kitap Tanıtımı”. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*. Cilt:2, (Ocak 2016): s.100-113.

Şimşek, Hülya. “Dr. İbrahim Refik Saydam’ın Hayatı ve Koruyucu Hekimlikteki Başarıları”. *Lokman Hekim Dergisi*. Cilt:13, Sayı: Özel Sayı, (2023): s. 18-25.

Tak, İsa. “Atatürk Dönemi Eğitim Politikasının Cumhuriyetçi Karakteri”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. Cilt:2, Sayı:1, (2007): s.120-135.

Taşdemirci, Ersoy. *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2010.

Terzioğlu, Arslan. *Dr. Refik Saydam (1881 – 1942), Ölümünün 40. Yılı Anısına*. Ankara: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yayınları, 1982.

Toksoy, Nurcan. *Halkevleri: Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri*. Ankara: Orion Kitabevi, 2007.

Tonguç, İsmail Hakkı. *İlköğretim Kavramı*. Ankara: Piramit Yayıncılık, 2004.

Toprakçı, Erdal, Gözde Yılmaz. “İsmet İnönü’nün Eğitim Felsefesi (Konuşmaları ve Yazdıkları Işığında Nitel Bir Analiz)”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt:4, Sayı:2, (2015): s. 155-182.

Tunaya, Tarık Zafer. *Türkiye’de Siyasal Partiler*. Cilt:1, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1988.

Tunçay, Mete. *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması*. Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1981.

Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi; Yeni Türkiye’nin Oluşumu (1923-1938)*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1995.

Türkdoğan, Orhan. *Türkiye’de Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları*. İstanbul: Dede Korkut Yayınları, 1977.

Türkiye Cumhuriyeti, *Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti, Leyli Tıp Talebe Yurdu Dahili Talimatnamesi*, Ankara: Alâeddin Kırıl Basımevi, 1940.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Cilt:25, (Ankara: TBMM Matbaası, 1938), s.51-52.

Ulus Gazetesi, Halkevlerinin Çalışmaları, 21 Şubat 1937, s.5.

- Ulus Gazetesi, Halkevlerimiz, 17 Şubat 1939, s.6.
- Ulus Gazetesi, Kız Enstitüleri ve Sanat Okulları Sergisi Açıldı, 22 Mayıs 1938, s.1.
- Ulus Gazetesi, Bursa Kız Lisesi, 29 Ekim 1936, s.24.
- Ulus Gazetesi, Türk Maarif Cemiyeti Müesseseleri, 11 Eylül 1933, s.12.
- Ulus Gazetesi, Başbakan'ın Üniversitedeki Nutku; Recep Peker Diyor ki; 29 Mart 1947, s.1.
- Us, Asım. “Reşit Saffet Atabinen”. *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, S:276-279, (Ocak-Nisan 1965): s. 1 – 10.
- Vakit Gazetesi, Cağaloğlu Kız Talebe Yurdu, 5 Aralık 1939, s.2.
- Vakit Gazetesi, Talebe Haberleri; Bursa Talebe Yurdu, 14 Haziran 1931, s.7.
- Vakit Gazetesi, Talebe Haberleri; Ankara Talebe Yurdu, 14 Haziran 1931, s.7.
- Vakit Gazetesi, Talebe Haberleri; İstanbul Talebe Yurdu, 14 Haziran 1931, s.7.
- Vakit Gazetesi, Talebe Haberleri; Çorum Talebe Yurdu, 14 Haziran 1931, s.7.
- Vakit Gazetesi, Talebe Haberleri; Adana Talebe Yurdu, 14 Haziran 1931, s.7.
- Vatan Gazetesi, Talebeye Yardım İşleri İlerliyor, 4 Şubat 1941, s.2.
- Vatan Gazetesi, Darüşşafaka Talebe Yurdu Açılıyor, 22 Ekim 1949, s.2.
- Vatandaş, Celalettin. “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bir Toplumsal Değişim Aracı Olarak Eğitimin Modernleştirilmesi”. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*. Sayı:42, s.41-62.
- Wilson E. Howard, İlhan Başgöz. *Türkiye Cumhuriyeti’nde Milli Eğitim ve Atatürk*. Ankara: Dost Yayınları, 1968.
- Yaşın, Yael Navaro. “Evde Taylorizm: Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Yıllarında Evrimin Rasyonelleşmesi (1928-1940)”. *Toplum ve Bilim Dergisi*. Birikim Yayıncılık, Sayı:84, s.51-74.
- Yeşim, Arat. *Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. ed. Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, 4. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.
- Yıldız, Aytaç. “Niyazi Berkes ve Türkiye’de Çağdaşlaşmanın Gelişimi”. *Sosyoloji Konferansları*. Cilt:2, Sayı:46, (2012): s.1-33.

Yıldız, Nihal, Osman Akandere. “Köy Enstitülerinin İdeolojik Yapısı”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. Cilt:17, Sayı:35, (Güz 2017): s. 275-316.

Yılmaz, Ahmet. “Osmanlıdan Cumhuriyet’e Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. Cilt:9, Sayı:20, (2010): s.191-212.

Yiğit, Ali Ata. *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938-1950)*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1992.

Yiğit, Ali Ata. “Türkiye’de Köy Öğretmeni Yetiştirilmesine Dair Düşünceler ve Denizli ile Kayseri’de Köy Muallim Mekteplerinin Kurulması”. *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu – I*, ed. A. Özçelik, s.476-486. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, 2007.

Yiğit, Ali Ata. “Türkiye’de Toplumsal Değişimin Aracı Olarak Köy Eğitiminin Geliştirilmesi (1923-1950)”. *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyum Bildirileri*, ed. Bayram Kodaman, s.680-691. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2008.

Yüceer, Saime. “Türkiye’nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Mektepleri”. *Atatürkçü Bakış Dergisi*. Cilt:1, Sayı:1, (Uludağ Üniversitesi, 2002): s.13-32.

Yücel, Hasan Ali. *Türkiye’de Ortaöğretim*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.

Zeyrek, Şerafettin. *Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951)*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2006.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Merve KARADAĞ İĞMAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Tarih
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	